

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**HELLENİSTİK VE ERKEN ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE
ANADOLU'DA KIVRIK DAL (RANKE) DEKORASYONU**

Yüksek Lisans Tezi

Adem ACAR

Ankara- 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**HELLENİSTİK VE ERKEN ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE
ANADOLU'DA KIVRIK DAL (RANKE) DEKORASYONU**

Yüksek Lisans Tezi

Adem ACAR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Görkem KÖKDEMİR

Ankara - 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

Adem ACAR

HELLENİSTİK VE ERKEN ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE
ANADOLU'DA KIVRIK DAL (RANKE) DEKORASYONU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Görkem KÖKDEMİR

Tez Jürisi Üyeleri

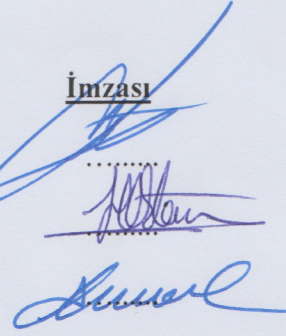
Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Görkem Kökdemir

Doç. Dr. Serdar Hakan Öztaner

Doç. Dr. Ayşe Fatma Eril

Tez Sınavı Tarihi:

11.12.2019

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir.

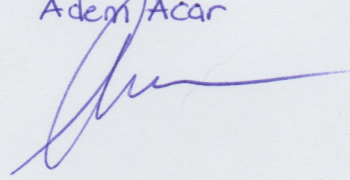
**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

.....Doç. Dr. Gökem KÖKDEMİR..... danışmanlığında hazırladığım
“Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Döneminde Anadolu'da Kızıcı Dal... (Ankara.2019) ”
(Ranke) Dekorasyonu”
adlı yüksek lisans ☒ - doktora/bütünleşik doktora ☐ tezimdaki bütün
bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp
sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada
eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik
kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda
her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 13.01.2020

Adı-Soyadı ve İmza

Adem Acar

ÖNSÖZ

Antik dönemdeki mimari elemanlar üzerinde uygulanan bezeme unsurlarının incelenmesi, yapıya ait diğer detaylar ile birlikte değerlendirildiğinde, uygulandığı kentin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamasının yanı sıra, yapının tarihlendirilmesinde de önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu durum bahsi geçen unsurları, önemli bir araştırma konusu haline getirmiştir. Tez çalışmamda, bezeme unsuru olarak seçtiğim kıvrık dal (*Ranke*) ise Anadolu coğrafyasında sevilerek kullanılan bir mimari dekorasyon ögesi olarak göze çarpmaktadır. Son yıllarda yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılmış pek çok yeni örneğinin olması, kıvrık dal dekorasyonu çalışmalarının güncellenmesi gerekliliğini doğurmuş ve bu çalışmaya başlamamda en büyük neden olmuştur.

Bu konuya yönelmemi daima destekleyen, tez dönemi boyunca yardımlarını esirgemeyen ve bana birlikte çalışma şansını sunan, bu aşamaya gelmemde emeğini göz ardı edemeyeceğim danışmanım Doç. Dr.Görkem Kökdemir'e minnettarlığımı sunarım. Çalışmamın malzemesini oluşturan eserlerin tamamı yayınlanmış mimari elemanlardan seçilmiş olmakla beraber, başkanlığını yürüttüğü Aigai kazı arşivindeki konu ile ilgili malzemeyi çalışmama ve yayınlamama izin veren Doç. Dr. Yusuf Sezgin'e ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca tüm özlem ve hasretlerine rağmen maddi ve en önemlisi manevi destekleri ile her an yanımda olan Hasan, Aysel ve Sertan Acar'a sonsuz sevgilerimi sunarım.

A.Acar

Ankara,2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç-Kapsam-Yöntem	1
2. KIVRIK DAL VE ONUNLA BERABER İŞLENEN DİĞER UNSURLARIN BİÇİMSEL OLARAK İNCELEMESİ	4
2.1. Kıvrık Dalın Ana Elemanları	6
2.1.1. Merkezi Motif	6
2.1.2. Ana Dal	8
2.1.3. Çanak Yaprakları.....	8
2.1.4. Yan Dallar	9
2.2. Kıvrık Dalın Yardımcı Elemanları	9
2.2.1. Sürgün ve Filizler	9
2.2.2. Rozetler	10
3. KIVRIK DAL BEZEMESİNİN UYGULANDIĞI YAPI ELEMANLARI	13
4. ANADOLU'DA HELENİSTİK VE ERKEN İMPARATORLUK DÖNEMİ KIVRIK DAL DEKORASYONUNUN KENT ÖZELİNDE İNCELENMESİ	15
4.1. AİGAİ	15

4.1.1.	Agora.....	16
4.1.1.1.	İon Başlığı	16
4.1.1.2.	Aigai Kazı Arşivinden İon Başlıkları	16
4.2.	ALEXANDRIA TROAS	18
4.2.1.	Podyumlu Tapınak	18
4.2.1.1.	Friz.....	18
4.2.1.2.	Sima.....	19
4.3.	ANKYRA.....	19
4.3.1.	Augustus Tapınağı.....	20
4.3.1.1.	Anta Başlığı	20
4.3.1.2.	Frizler	21
4.3.1.3.	Söve	21
4.3.2.	Nymphaeum	22
4.3.2.1.	Anta Başlığı	22
4.4.	APHRODISIAS	22
4.4.1.	Tiyatro	23
4.4.1.1.	Frizler	23
4.4.1.2.	Arşitrav-Friz	24
4.5.	KHRYSA	24
4.5.1.	Apollon Smintheus Tapınağı.....	25
4.5.1.1.	İon Başlığı	25
4.5.1.2.	Sima.....	26
4.6.	DIDYMA	28

4.6.1.	Apollon Tapınağı.....	29
4.6.1.1.	Anta Başlıkları.....	29
4.6.1.2.	Sima.....	35
4.6.1.3.	Konsol.....	36
4.6.1.4.	Kaide.....	36
4.6.1.5.	Arşitrav Soffitleri.....	37
4.7.	EPHESOS.....	38
4.7.1.	Artemis Ephesia Tapınağı.....	39
4.7.1.1.	Sima.....	39
4.7.1.2.	Akroter.....	39
4.7.2.	Mazeus Mithridates Kapısı.....	40
4.7.2.1.	Anta Başlığı.....	40
4.7.2.2.	Friz.....	40
4.7.3.	Arkadiane Caddesi.....	41
4.7.3.1.	Anta Başlığı.....	41
4.7.4.	Tiyatro.....	42
4.7.4.1.	Rölyef.....	42
4.8.	HİERAPOLİS.....	43
4.8.1.	Nymphaeum.....	43
4.8.1.1.	Arşitrav-Friz.....	43
4.9.	İDYMA.....	43
4.9.1.	Plaster Başlık.....	43
4.10.	İLİON.....	44

4.10.1. Athena Tapınağı	44
4.10.1.1. Sima	44
4.10.1.2. Antefiks	45
4.11. KASTABOS	46
4.11.1. Hemithae Tapınağı	46
4.11.1.1. Sima	46
4.12. KNİDOS	47
4.12.1. Propylon	47
4.12.1.1. Sima	47
4.13. LABRAUNDA	47
4.13.1. Andron B	49
4.13.1.1. Anta Başlığı	49
4.13.2. Güney ve Doğu Propylon	49
4.13.2.1. Anta Başlıkları	49
4.13.3. Zeus Labraundos Tapınağı	50
4.13.3.1. İç Anta Başlığı	50
4.14. LAGİNA	51
4.14.1. Hekate Tapınağı	51
4.14.1.1. İç Başlık	51
4.14.2. Propylon	52
4.14.2.1. Anta Başlığı	52
4.15. LETOON	52
4.15.1. Leto Tapınağı	53
4.15.1.1. Sima	53

4.16. LİMYRA	54
4.16.1. Gaius Caesar Kenotaphı	54
4.16.1.1. Paye.....	54
4.17. MAGNESİA AD MAEANDRUM.....	55
4.17.1. Artemis Leukophryene Tapınağı.....	55
4.17.1.1. Friz	55
4.17.1.2. Anta Başlığı	56
4.17.2. Altar.....	56
4.17.2.1. Arşitrav-Friz.....	56
4.17.2.2. Anta Başlığı	57
4.17.3. Zeus Sosipolis Tapınağı	57
4.17.3.1. Anta Başlığı	57
4.17.3.2. Dış Sırası-Geison	58
4.17.4. Propylon	58
4.17.4.1. Anta Başlıkları	58
4.17.5. Tiyatro	59
4.17.5.1. Anta Başlıkları	59
4.18. MİLETOS	60
4.18.1. Bouleuterion	60
4.18.1.1. Sima	60
4.18.2. Gymnasion	61
4.18.2.1. Sima	61
4.18.3. Laodike Bau	61
4.18.3.1. Sima	61
4.18.4. Yapısı Bilinmeyen	62

4.18.4.1. Dış Sırası-Geison	62
4.18.4.2. Anta Başlıkları	62
4.19. PERGAMON	63
4.19.1. Kızıl Avlu.....	64
4.19.1.1. Orthostad.....	64
4.19.2. Agora.....	64
4.19.2.1. Arşitrav-Friz.....	64
4.19.3. Gymnasion	65
4.19.3.1. Arşitrav-Friz.....	65
4.19.4. Propylon	66
4.19.4.1. Rölyef.....	66
4.19.5. Athena Kuzey Hal	66
4.19.5.1. Arşitrav	66
4.19.6. Asklepios Soter	66
4.19.6.1. Dış Sırası-Geison	66
4.19.7. Demeter Kutsal Alanı.....	67
4.19.7.1. Friz	67
4.19.8. Altar.....	67
4.19.8.1. Sima	67
4.19.9. Yapısı Bilinmeyen.....	68
4.19.9.1. Plaster.....	68
4.20. PRIENE	69
4.20.1. Athena Tapınağı	69
4.20.1.1. Sima	69
4.20.1.2. Anta Başlıkları	69

4.20.2. Zeus Tapınağı.....	72
4.20.2.1. Anta Başlığı	72
4.20.3. Agora.....	72
4.20.3.1. Anta Başlığı	72
4.21. PİSİDİA ANTİOKHEİA.....	73
4.21.1. Augustus Tapınağı.....	73
4.21.1.1. Friz	73
4.22. SAGALASSOS.....	74
4.22.1. Agoronomion.....	74
4.21.1.1. Friz	74
4.22.2. Heroon.....	75
4.21.2.1. Friz	75
4.23. SARDES	76
4.23.1. Artemis Tapınağı.....	76
4.23.1.1. İon Başlığı.....	76
4.23.1.2. Akroterler	77
4.24. STRATONİKEİA	78
4.24.1. Augustus Tapınağı.....	78
4.24.1.1. Frizler.....	78
4.24.1.2. Anta Başlığı	79
4.24.2. Tiyatro	79
4.24.2.1. Frizler.....	79
4.24.2.2. Aedikula.....	80
4.25. SİDE.....	80

4.25.1. Dionysos Tapınağı.....	81
4.25.1.1. Friz	81
4.25.1.2. Kapı ya da Niş Sövesi	81
4.26. TEOS	81
4.26.1. Dionysos Tapınağı.....	82
4.26.1.1. Akroter	82
4.27. TERMESSOS.....	82
4.27.1. Tholos.....	82
4.27.1.1. Friz	82
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	84
KAYNAKÇA.....	87
ÖZET	98
ABSTRACT	99
ÇİZİM VE LEVHA LİSTESİ	100

KISALTMALAR

Abb. Abbildung Figür'ün Almanca karşılığı kısıltılmış hali, resim.

A.g.e. Adı geçen eser.

AJA American Journal of Archaeology

Bkz. Bakınız.

BSMK Berlin Staatliche Museen Kulturbesitz.

Çiz. Çizim.

Fig. Figür'ün İngilizce karşılığı Figure'un kısıltılmış hali, resim.

JRS Journal of Roman Studies.

Lev. Levha.

MÖ Milattan Önce.

MS Milattan Sonra.

Pl. Levha'nın İngilizce karşılığı Plate'in kısıltılmış hali.

pp. İngilizce "pages". Sayfalar anlamına gelir.

Res. Resim.

Şek. Şekil.

Taf. Levha'nın Almanca karşılığı Tafel'in kısıltılmış hali.

v.d Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

1.1. Amaç-Kapsam-Yöntem

Anadolu’da Hellenistik ve Roma Erken İmparatorluk Dönemine ait yapıların cephe mimarilerinde uygulanmış olan dekorasyonlar, 1800’lü yılların başından günümüze kadar Klasik Arkeoloji biliminin araştırma konuları içerisinde yer almıştır¹.1900’lü yılların ortalarına doğru ise konu ile ilgili çalışmalar daha detaylı hale gelmiş ve unsurların stilistik olarak değerlendirildiği konulara da yer verilmeye başlanılmıştır². 1900’lü yılların sonlarına doğru gelindiğinde unsurlar üzerindeki çalışmaların çeşitlenerek arttığı, dönemler arası gelişim ve değişimlerin incelendiği detaylı çalışmalar haline gelmiştir³. Gerçekleştirilmiş bu çalışmalar sadece tek bir kente ait tek bir yapı üzerinde yapılmış

¹ Riegl 1893; Meurer 1896; Schede 1909; Weickert 1913.

²Blanckenhagen 1940; Toynbee-Ward-Perkins 1950.

³Heilmeyer 1970; Börker 1973; Naumann 1973b; Wörrle 1973; Alzinger 1974; Mansel 1975b; Voigtlaender 1975; Gündüzalp 1975; Bammer 1976/77; Yaylalı 1976; Büsing1977; İdil 1976/77; Bammer 1978/80; Strocka 1978b; Wegner 1978/80; Naumann 1979;Koenigs-Radt 1979; Bingöl 1980; Strocka 1981; Pfrommer 1982; Ganzert 1983; Gündüzalp 1984;Altenhöfer 1986; Köster 1986; Yegül 1986; Dinstl 1986/87; Pfrommer 1987; Pülz 1989a; Koçhan 1990;Vandeput 1992; Taşlıalan 1993; Abbasoğlu 1994; Ovadiah-Turnheim 1994; Rumscheid 1994; Mitchell 1983-84;Rumscheid 1995; Outschar 1996; Başaran 1995; Dillon 1997; Vandeput 1997a-b; Mert 1998; Tırpan 1998; Atik v.d. 2000; Kadioğlu 2002; Young 2003; Kökdemir 2004; Can 2005.

olduğu gibi, tek bir çeşit dekorasyonun tipolojik ve stilistik özelliklerini dönemsel olarak yansıtacak biçimde de yapılmıştır.

Bu çalışmadaki amacım, Anadolu’da Hellenistik dönemden Erken İmparatorluk dönemine kadar geçen süreç içerisinde, cephe mimarisinde kullanılan kıvrık dal dekorasyonunu çeşitlilik, nitelik ve stilistik açıdan değerlendirmektir. Çalışmanın zamansal kısıtlaması, Erken İmparatorluk dönemi boyunca Hellenistik dönemden alınan yoğun ilham ve Erken İmparatorluk dönemi sonrasında netleşen üslupsal farklılaşma dikkate alınarak yapılmıştır.

Çalışmadan elde edilecek sonuç, belirtilen dönemler ve coğrafya kapsamında(Lev.I-1), farklı yapılarda ve farklı tiplerde kullanılan kıvrık dal dekorasyonları arasındaki benzerliklerle ayrışmaların kronolojik bir düzenleme içerisinde tanımlaması ve ayrıca bu dekorasyon unsurlarının ait oldukları antik kentlerden koparılmadan, bütünlükçü bir anlayış çerçevesinde değerlendirilmesi olacaktır. Bu sayede, konu kapsamında Anadolu’daki merkezlere ait kıvrık dal bezemesine sahip olan mimari elemanlar zamansal ve mekansal bir inceleme içerisinde toplanmış en güncel çalışma olacaktır.

Kıvrık dal dekorasyonunun biçimini oluşturan öğelerin ve bu dekorasyonun uygulandığı yapı elemanlarının yüzeysel olarak açıklanmasının ardından gelecek olan çalışmanın ilk kısmında, Anadolu’daki antik kentlerin Hellenistik ve Erken İmparatorluk dönemine ait kıvrık dal örnekleri, tarihsel alt başlıklara yerleştirilip analitik olarak incelenecektir. Bu yöntem, tez çalışmamı kentlerin kıvrık dal geçmişlerinin bir nevi antolojisine dönüştürecek ve ayrıca bezeme unsuru olarak kullanılan kıvrık dalın, belli bir kentte kaç farklı biçimde karşımıza çıkabileceğı sorusuna bir cevap bulmuş olacaktır.

Bu kısmın ardından çalışma, sonuç bölümü ile devam edecektir. Burada, farklı kentlerin örneklerinden elde edilen çıkarımlar sayesinde, dönemlerin karakteristikleri,

birbirleriyle olan süreklilikleri ve farklılıkları kentlerden bağımsız olarak irdelenecek ve dönemlerin dekorasyon anlayışları ortaya koyulacaktır. Özetle, eserlerin mekansallıklarından koparılıp tarihsellikleriyle incelendiğı sonuç bölümü, bu çalışmayı mimari bezemelerintarihlendirme unsuru olarak kullanılmasına dair ek bir kaynağı dönüşecektir.

2. KIVRIK DAL VE ONUNLA BERABER İŞLENEN DİĞER UNSURLARIN BİÇİMSEL OLARAK İNCELEMESİ

Mimari bloklar üzerine işlenmiş kıvrık dalların analizi yapılmaya başlanmadan önce, kıvrık dalın ayrıntılı tasvirini yapmak, tarihsel sürekliliğini vurgulamak ve ardından hemen her örnekte karşımıza çıkacak palmet, lotus (Çizim 1) ve akantus(Çizim 2), bitkilerini tanıtmak yerinde olabilir. Şunu da unutmamak gerekir ki, her ne kadar bahsi geçen süsleme unsurları kökenlerini doğada bulunan bitkilerden almış olsalar bile, zaman içinde belirli süsleme şablonları gelişir ve bitkilerin natürel formasyonları oldukça geri planda kalır⁴.

Kıvrık dal olarak kullanılan motif özünde asma filizi veya sarmaşık dalından ilham alınarak geliştirilmiştir. Bulunduğu zemini doldurmasının ardından, örüntü genellikle kıvrık dalın kendi içine doğru yeniden bir dairesellik yapması, bir nevi volütleşmesi ile son bulur. Asma ve sarmaşıktan türetilmiş kıvrık dalın yanı sıra, daha geç dönemlerde karşılaşılabileceğimiz stilize çanak yapraktan çıkan kıvrık dal veya Pergamon akropol eteğinde bulunan anıtsal çeşmedeki gibi çok yapraklı ve çok çiçekli kıvrık dal örnekleri bulmak da mümkündür⁵. Kısacası, kıvrık dalın biçimselliği dönemin estetik algısıyla harmanlanarak ustasının hayal gücünde netleşmektedir.

Kıvrık dal incelemesi, ana elemanlar ve yardımcı elemanlar olarak iki kategori altında incelenebilir. Hemen her örnekte karşımıza çıkan merkezi motif, ana dal, yan dallar ve örtü yaprağı ana elemanlar olarak isimlendirilmiştir (Bknz. Syf. 5). Kıvrık dallara özgünlüklerini veren yardımcı elemanlar ise çok çeşitli olabilir(Çizim 3-4). Bu kategoride

⁴ Gündüzalp,1975,4.

⁵ Abbasoğlu 1994,12.

bulunan unsurlar dolgu ve köşe motifleri olarak sıklıkla kullanılmış ayrıca bezemeyi estetik yönden beslemiştir. Sürgünler ve filizler ile rozetler ikinci kategoriye aittir.

2.1. Kıvrık Dalın Ana Elemanları

2.1.1. Merkezi Motif

Adı geçen palmet ve lotus(Çizim 2), akantuslarla (Çizim 1) birlikte kıvrık dalın merkezi motifinde oldukça sık tercih edilmektedir. Bu sebeple her birine özel olarak değinip, ayrıntılı tasvirlerini yapmak bu tez çalışması kapsamında önem arz eder.

Palmet⁶, esasında antik döneme ait bir isimlendirme değildir. İşlendikleri dönemde “küçük palmiye”ler olarak tasarlanan motiflere modern araştırmacılar tarafından palmet adı verilmiştir. İsmine de uygun olarak, simetrik biçimde iki yana açılmış ve sivri bitişli yapraklara sahiptir. En önemli karakteristiği yapraklarının doğada bulunan halleriyle tıpkı palmiyelerde olduğu gibi birbirlerinden ayırık işlenmeleridir. Bunun anlamı, bir palmet motifi ile karşılaşıldığında motifi oluşturan yaprak sayısı kolaylıkla belirlenebilir. Anadolu’daki örnekleri incelendiğinde, açık veya kapalı ile yarım veya tam palmetler olarak adlandırılacak dört farklı tipolojisi ile karşılaşılacaktır⁷.

Açıklık ve kapalılık durumunu yaprakların merkeze mi yoksa çevreye mi yöneldiği belirler. Eğer yapraklar palmetin tam ortasında geri toplanıyor ve daha küçük bir alan kaplıyor ise motif kapalı palmet olarak adlandırılır. Açık palmetlerde durum tam tersidir. Yapraklar özgür bırakılmıştır ve uçları dışarıya doğru küçük bir savrulma ile kıvrılmıştır. Tam ve yarım palmet ayrımını orta yaprak belirler. Tam palmet olarak isimlendirilmesinin sebebi, çevre yapraklarının tam ortasında bulunan ve motifin göbeğinden dik bir açı yaparak çıkan ayrı bir yaprağın varlığıdır. Bu yaprak, çevre yapraklardan ayrı olarak salınım yapmaz, doğrusaldır. Lotus, hem çiçek hem de tomurcuk formlarıyla en sık işlenen

⁶ Karaosmanoğlu 1997, 15-21.

⁷ Başaran 1995, 247-249.

örneklerden bir diğeridir. Yine belli bir standartları olmayıp oldukça özensiz, yalnızca örtü yaprakları işlenerek bırakılmış örnekleri olmakla beraber, üzerinde titizlikle çalışılmış, genel örüntünün içinde özellikle dikkat çeken, örtü yaprakları içerisinde dişik borusu ve tepecik kısmı dahi ayrıntılarıyla işlenmiş varyasyonları da vardır. Yalnızca bu tip bir ayrıma bakarak işlendiği yapının kesin tarihlendirmesini yapmaya çalışmak oldukça hatalı olacaktır çünkü farklılaşma ustanın tercihleri ve el işçiliğinden de kaynaklanabilir.

Akantusların(Çizim 2) sıklıkla tercih edilmelerinin sebebi hem taşıdıkları sembolik anlam hem de biçimsel estetikleridir⁸. Cooper, akantusun yaşam, ölümsüzlük gibi sembolik anlamlar ile bütünleşik olduğunu vurgular⁹. Bu özelliklere sahip olacak yücelikte yalnızca tanrılar olduğundan, akantus kullanımı bir nevi tanrıları onurlandırma çabasıdır. Riegl ve Kain, biçimsel olarak akantus kullanımının palmetten evrildiğini yazar¹⁰. Hatta, yazarlara göre akantus çiçekleri, palmetlerin perspektife dikkat çekilerek işlenmiş formlarıdır. Derledikleri bulgular, ilk kullanılan akantus formunun *acantus spinosa* olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu motif en kapsamlı anlatımıyla, Anadolu'da “ay pençesi” olarak bilinen, çiçekleri asimetrik, dört ya da beş dilimli çanak yapraklar içeren, taç kısımları beş dilimli olan *acanthaceae* ailesinden bir bitkidir¹¹. Yedi kısımdan oluşmaktadır: yaprak ayası, yan yaprakçık, uç yaprak, parmaklar, orta kaburga, merkezi duvar ve göz¹². Özellikle gözlerin

⁸ Meurer 1896,55.

⁹ Cooper 1987,87.

¹⁰ Riegl-Kain 1992,187-206.

¹¹ Demiriz 1984,122.

¹² Vandeput 1996, 130.

aldığı biçim, yapı tarihlendirmesi için de oldukça büyük önem taşır¹³.Antik kentlerde süsleme unsuru olarak karşımıza çıkabilecek akantus biçimleri tek tip değildir ve çeşitlilik göstermektedir.

Elbette ki kıvrık dalın göbeğinde merkezi öge olarak çörtenler (Çizim 3) de tercih edilebilir fakat onlar, yalnızca estetik kaygılarla değil daha ziyade yağmur oluğu olarak dizayn edilip, işlevsellikleri ön planda tutulmuştur. Yine merkez figürü olarak çeşitli insan işlemleri de bulmak mümkündür. Bu tip örnekler genellikle geç Hellenistik dönem ile birlikte sıklaşır ve kent incelemeleri kısmında emsalleri gösterilecektir.

2.1.2. Ana Dal

Kıvrık dalın ana dal, örüntünün genel hattını ve eğimini belirleyecektir. Merkezi motifin iki yanından, genellikle simetrik olarak çıktıktan sonra bükümler kazanırlar. Yönleri değişkendir. Süslemenin merkezinden doğru açılan örnekleri bulunmakla birlikte, bir köşeden başlayıp merkezi motifle birleşen biçimleri de mevcuttur. Yön ayrımı tamamıyla biçimsel ve ustası ile ilgili bir farklılaşma olup, bezemelerin tarihleme aracı olarak kullanılabilmesi açısından, yivli mi yoksa yivsiz mi bir yapıya sahip oldukları sorusu önem arz eder¹⁴.

2.1.3. Çanak Yaprakları

Çanak yaprakları, ana dallardan sonra gelen ve yan dallar ile diğer yardımcı elemanların içerisinde çıktığı kısımdır. Genellikle boğumlu bir yapıya sahiplerdir.

¹³ Alzinger 1974, 129.

¹⁴ Can 2005, 134.

Doğadaki varyetelerinden örnek alınarak, dalın üzerinde enine geniş ve daha hacimli dururlar. Ayrıca pek çok yapı elemanı, aynı çanak yaprağından kök alacağı için, her birini besleyebilmesi açısından dala kıyasla oldukça kalın bir biçim kazanmıştır. Yine üzerine yiv işlenebilir. Genellikle karşımıza Roma İmparatorluğu'nun daha geç dönemlerinde çıkan, yiv kadar derin olmayan, damar olarak adlandırılabilen yüzeylere de sahip olabilirler¹⁵. Betimlenebilecek tek bir formu yoktur. Yer yer kılıf-yaprak demetleri çanak yaprak olarak kullanılır, yer yer ise kendilerine ait özgünlükler kazanırlar.

2.1.4. Yan Dallar

Yan dallar, motifin işlendiği yapı elemanının tüm yüzeyine yayılabilmesini sağlayan en önemli unsurdur. Ana dalın tersine bir yönde, çanak yapraktan gelişerek başlarlar. Yine merkezi motifin iki yanında simetrik olarak açılıp uçlarına çeşitli yapı elemanları eklenerek zenginleştirilirler. Sürgün ve filizler, yan dalların devamı niteliğindedir. Kullanılan rozetler, bu iki yardımcı elemandan ziyade yan dallar üzerinde kendilerine yer bulurlar. Yine eserlerin tarihlendirilmesi açısından oldukça büyük öneme sahip kısımlardan biridir. Burada da tarihleme aracı olarak yiv kullanılacaktır.

2.2. Kıvrık Dalın Yardımcı Elemanları

2.2.1. Sürgün ve Filizler

Doğada oldukları halleriyle, sürgün ve filizler arasındaki farkı kalınlıkları belirler. Sürgünler, filizlere göre daha güçlü olan dallardır. Filizler kıvrık dalın en sonuna serpiştirilir. Tam olarak işlenmiştir demek doğru olmaz çünkü güçsüzlüklerini vurgulamak

¹⁵ Can 2005, 26.

adına biçimsiz olarak kıvrılan, cılız yapılarıdır. Sürgünlere oranla oldukça kısıdırlar. Her iki unsurun çoğunlukla araçsal kullanılıp açıkta kalan zeminin kapatılması için örüntüye yerleştirildiğini iddia etmek yanlış olmaz. Herhangi bir kuralı takip etmemektedirler ve bu yüzden işlenen motiflerin şablonları çıkartılmak istenirse, sürgün ve filizler kendilerine yer bulamayacaktır.

2.2.2. Rozetler

Rozetleri, çiçek rozetler, yaprak rozetler, meyve figürlü rozetler ve insan-hayvan figürlü olanlar olmak üzere dört ana kategoriye bölmek mümkündür(Çizim 4). Çiçek ve yaprak desenleri, kıvrık dalı zenginleştirmek adına en sık kullanılan yardımcı elemanlardır. Burada kullanılan çiçek rozetlerinin türsel olarak ayrımını yapmak, her birinin botanik incelemesinde bulunmak sağlıklı olmayacaktır çünkü genellikle rastgele tasarlanmış, belli bir türü temsil ettiği için değil, estetik görünüş temel alınmış motiflerdir. Genellikle, daire şeklinde bir merkezden başlayıp kenarları dolduran dört ana yapraktan oluşur. Basit işlenmiş formlarda merkezde bulunan daire, belli belirsiz ve bir nokta boyutundan biraz daha büyüktür. Yine basit işlenmiş olmakla beraber, iki yaprak yan yana geldiğinde hilal şeklinde bir ayı andırabilir veya yapraklara kalp şekli verilebilir. İşlenen çiçeğin etrafı çeper gibi bir katman ile örülebilir ve bu ufak nüanslarla figür daha kompleks bir hale sokulabilir ya da usta tarafından en başından beri oldukça ayrıntılı tasarlanmıştır ve öbekleşmiş çiçeklerden bir bütün elde edilir.

Yaprak rozetler özellikle Hellenistik dönemin sadeliği kayboldukça daha da öne çıkar. Dalı çıplaklığından ve zemini boşluğundan kurtarırlar. Kıvrık dalın her yanını saran örnekler bulunabileceği gibi, yalnızca kıvrım noktalarının üzerinde yoğunlaşmış şekilde de kullanılabilirler. Çiçek rozetlerde olduğu gibi rastgele seçtiklerini ve spesifik bir türü

temsil etmediklerini iddia etmek oldukça yanlıştır çünkü karşılaştığımız örnekler ilhamlarını Anadolu için oldukça önemli olan iki bitkiden alırlar: zeytin ve üzüm. Enine dar, boyuna uzun sivri bitişli yapraklar, zeytin ağacının illüstrasyonlarıyken; eline geniş, boyuna dar, üç parçalı ve bitişli girintili çıkıntılı olan yaprakların kökenleri asmadan gelmektedir.

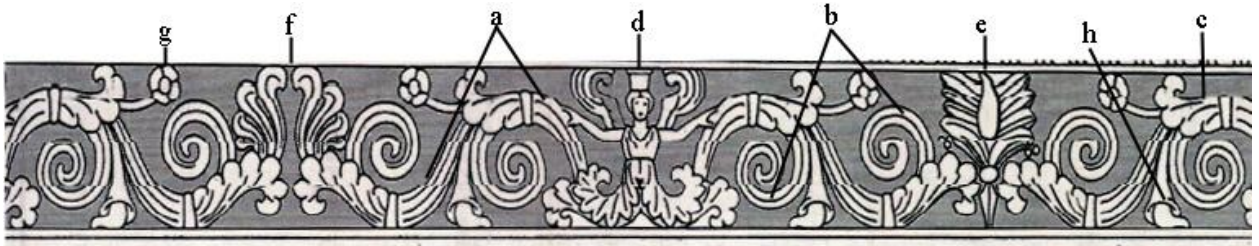
Meyve ve hayvan figürlü rozetlerde yine karşımıza oldukça geniş bir yelpaze çıkar. Meyve rozeti olarak kullanılan en favori motif yine şüphesiz ki üzümdür. Süslemenin içerisinde minik bir ayrıntı olarak görebileceğimiz gibi, başlı başına süslemenin ana kahramanları olarak tasarlanıp bir rozetten çok daha büyük ebatlar da kazanabilirler ve hatta bu durumda onları süslemenin ana unsuru olarak anmak daha yerinde olacaktır çünkü kıvrık dalın kendisini gölgede bırakırlar. Hayvan rozetlerde ise, kuşlar en çok tercih edilen unsurlardır fakat karşımıza Hellenistik dönemden ziyade Roma İmparatorluk döneminde daha sık çıkmaya başlarlar¹⁶. Son olarak, insan rozetleri görmek de mümkündür. Her ne kadar insan rozeti olarak kavramsallaştırsak bile, insansılıktan çok dişi veya erkekliği üzerinde özel bir vurgu yapılmamak sızın melekleri sembolize ederler. Genellikle sırt bölgelerinden çıkan kanatları görmek mümkündür.

Bu başlık altında, kıvrık dal kendisini oluşturan elemanlara göre betimlenmeye çalışılmıştır. Elbette, kıvrık dalların sap biçimlerine göre ayrılıp analizlerinin yapıldığı çalışmalar bulmak da mümkündür. Böyle bir sınıflandırma içerisinde dört temel kıvrık dal türü karşımıza çıkacaktır: almaşıklı saplar, yay biçimli saplar, yatık “S” biçimli saplar ve ondüleli olanlar. “S” biçimli saplar, almaşıklı olanların revize edilmiş halidir. Diğer iki tipe ise özellikle vurgu yapmak yerinde olacaktır. İlk olarak, yay biçimli saplar, İon tipi yay frizlerinde örüntüye özgünlüğünü veren öge olup, devinimlerini “U” biçimli kavisler

¹⁶ Gündüzalp 1984,90.

izerek srdrrlr¹⁷. Bu, onların en temel karakteristiğidir ve Priene Asklepios Tapınağı (Levha XVI-98) gibi örneklerde kolaylıkla gözlemlenebilir. Ondüleli kıvrık sapların önemi ise Hermogenes ile zdeşleştirilmelerinden gelir ve Magnesia, bu tip saplar bakımından oldukça zengindir. rnt, palmet yerine lotus çiçeklerinin kullanılması ile ünlüdür.

Magnesia'daki Artemis Tapınağı'nın sima bloğunda bulunan süsleme temel alınarak oluşturulan izim¹⁸'de bahsi geçen elemanların büyük bölümünü gözlemlemek mümkündür. Belirtilen düzene uygun olacak şekilde, çeşitli merkezi motifler ile başlayan örüntüyü ana dal (a), yan dallar (b) ve örtü yaprağı (c) takip eder. Ardından süsleme, merkez motifi olarak tercih edilen bir figür (d), lotus ieğı (e) ve yine merkez motif olarak kullanılmış bir yarım palmet (f) ile devam eder. Kıvrık dalın harflendirilen temel elemanlarının yanı sıra, bu örnekte süslemenin zeminin doldurulması amacıyla rozet (g) olarak kullanılmış çiçekler ve yine süslemeye ayrıntı kazandıran tomurcuklar (h) yer almaktadır.

¹⁷ Gündüzalp 1975, 5-10.

¹⁸ Kastner 2013, 287 Abb 11.

3. KIVRIK DAL BEZEMESİNİN UYGULANDIĞI YAPI ELEMANLARI

Antik dönemde kıvrık dalın kullanım alanları, yapıları dolayısıyla işlendikleri zemine kolaylıkla uyum sağlamaya elverişli olduğundan, oldukça yaygındır. Erken dönem süslemelerinde bitkisel özellikleri geri planda olsa da, ilerleyen dönemlerde uygulandıkları objenin zeminini zenginleştirmenin yanı sıra, yeni ve daha natüralistik bir estetik algısıyla işlenmeye başlanmışlardır. Kıvrık dal artık çeşitli çiçekler ve yapraklarla zenginleştirilmiş, farklı farklı rozetler barındıran bir desene dönüşmüştür. Yüksek Hellenistik dönemde zirve noktasına ulaşan motifler, mimariye zenginlik kazandırıp bu dönemin “İonia Rönesansı” olarak anılmasında pay sahibi oldukları da ayrıca iddia edilebilir.

Bu gelişmeler, sima (Levha V-18-19) ve frizler (Levha IX-42) başta olmak üzere; akroterler (Levha VIII -41), soffitler (Levha VIII-38), başlıklar (Levha X-50), sütun kaideleri (Levha VII-37) ve dahası kapı ve pencere pervazlarına (Levha III-12) kadar çeşitlendirilebilecek elemanları¹⁹, basit birer yapı unsuru olmaktan çıkartmış ve onları kendi başlarına dönemlerinin sanat eserlerine dönüştürmüştür. Özellikle sima ve frizler, ustanın ince işçiliğini tamamıyla yansıtabileceği adeta birer tuval olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hali hazırda boyuna dar ve enine geniş dikdörtgensel bir yapıya sahip olan simalar ve frizler üzerinde, örüntüsel ya da devinimli olarak tarif edilebilecek doğaları sayesinde harika bir uyum yakalayan kıvrık dallar, yine en güzel örneklerini bu yapılar üzerinde vermişlerdir denilebilir. Sima ve friz süslemelerinde gördüğümüz ortak nokta şudur ki, lotus-palmet dizisi mimari süslemede tamamıyla yok olmamakla beraber, Hellenistik

¹⁹ Erder 1967, 21 vd.; Başaran 1995, 16 vd.; Koçhan 1995, 20 vd.; Karaosmanoğlu 1996, 22-23.

dönem ile başlayıp Roma İmparatorluğu'na devredilen bir gelenek olarak “akantuslu kıvrık dal” dönemin modasını yaratmıştır.

Simalar ve frizlerdeki kıvrık dal öbeği, bu modaya uyup genellikle merkeze oturtulmuş bir akantus ile başlayıp, ardından sağa ve sola doğru kıvrılarak bu yapıların zeminini doldurur. Örüntünün iki yanı simetrik işlenmiştir, örüntü tekrarı palmetlerin bağlaç işlevi görmesi ile sağlanır ve bitirilişi bazen kıvrık dalın sürgün veya ince filizleri ile, bazen de yapının köşesine palmet veya yarım palmet işlenerek yapılmaktadır. Rozet kullanılarak bitirilen örnekler de mevcuttur. Hellenistik dönemde sima ve frizler üzerindeki kıvrık dallar daha sade bir yapıya sahipken, Roma'ya uzanan süreçte, bu yapıların üzerinde çiçek, çeşitli meyve ve hatta insan figürleri yer alacaktır²⁰.

Diğer yapı elemanları için de yukarıda belirtilen düzen geçerlidir. Hellenistik dönemden Roma Erken İmparatorluk dönemine geçerken, süsleme unsurlarının kullanım alanları genişlediğinden, Anadolu coğrafyası, kıvrık dalın her çeşit yapı elemanı üzerinde uygulanış biçimine örnek teşkil edebilecek niteliksel ve niceliksel olarak oldukça yoğun bir hazine sunar. İnce süslemeler ile işlenmiş sütun ve duvar kaideleri, Hellenistik dönemde çoğunlukla tapınaklarda tercih edilirken, Erken İmparatorluk döneminde kullanım alanları giriş kapılarına kadar yayılmıştır. Anadolu'da bu tür örnekleri hemen her antik kentte sıklıkla bulmak mümkündür. Bu genişlemenin ardında sanata karşı bir anlayış farklılığı yatmaktadır.

Hellenistik dönemde sanat, tanrı için icra edilmesi gereken, onun yüceliğine yakışır olarak düşünülürken, Roma dönemi yaklaştıkça sanatın insan için olduğu ve birey olarak kendi yaşam alanlarını güzelleştirmek kaygısına düştükleri gözlemlenecektir. Bu yapısal genişlemenin özeti olarak, zaman, sanatı tanrıdan alıp insana vermiştir denilebilir.

²⁰ Leon 1971, 64-70; Er 2004, 113-114.

4. ANADOLU'DA HELENİSTİK VE ERKEN İMPARATORLUK DÖNEMİ

KIVRIK DAL DEKORASYONU'NUN KENT ÖZELİNDE İNCELENMESİ

4.1. AİGAI

Mevcut kazılar ışığında Aigai Antik Kenti'nde bu çalışmanın tarihsel süreçleri içerisinde kıvrık dal süslemeleri,sadece Agora'nın İon başlıklarında karşımıza çıkmaktadır. Agora'nın kuzey bölümüne ait olduğu düşünülen başlık ilk olarak Bohn ve Schuchhardt tarafından yayımlanmıştır²¹. Bohn ve Schuchhardt'ın yapıyı temel alarak Hellenistik döneme tarihlediği çalışmasının ardından, Arkeolojik bir kalıntı olarak başlığı ele alan Mercklin' de aynı tarihlendirmeyi yapmıştır²². Ardından Bingöl, detaylı olarak inceleyerek ele aldığı başlığı M.Ö. 3. yüzyıl sonlarına tarihler²³. Daha sonra gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda da bu görüşler kabul görmektedir²⁴.

Yapı ile birlikte, belirtilen yapı elemanları içinde bahsi geçen tarihlendirme geçerlidir. Fakat 2006 kazılarında çıkarılan iki yeni başlıktan birisi, bu genellemeye uymamaktadır.

²¹ Bohn-Schuchardt 1889, 23-59.

²² Mercklin 1962, Nr.634 Abb.1236-1237.

²³ Bingöl 1980, 30-31, taf. 5-no.5.

²⁴Rumscheid 1994 cat.No:4-8; Wannagat 1995,75.

4.1.1. Agora

4.1.1.1. İon Başlığı (Lev.II- 2-3)

Başlığın kanalis kısmında uygulanan dekorasyon ion kymationu bezemesinin hemen üzerinden başlamaktadır. Dekorasyonun tam ortasına yerleştirilen akantus merkezi motiftir. Akantus çanak yaprağı üç yapraklıdır ön yaprak cepheden sağ ve sol yapraklar profilden verilmiştir. Buradan her iki yana uzanan kıvrık dalın ana dalı ve yandalları arasında neredeyse hiç kalınlık farkı yoktur. Örtü yaprakları oldukça küçük ve sadedir. Yalnızca iki parçalı bir yapısı vardır. Süslemenin bitim noktalarındaki volütleşme de yine son derece sadedir ve kıvrık dalın tek bir içe kıvrılma hareketi ile sağlanmıştır. Herhangi bir yardımcı eleman kullanımı söz konusu değildir. Zemin ne sürgün veya filiz ne de rozetlerle doldurulmamıştır, dalları örtecek herhangi bir yaprağın varlığı söz konusu değildir. Bu sebeple de zemin oldukça boşlukludur.

4.1.1.2. Aigai Kazı Arşivinden İon Başlıkları (Lev.II- 4,5)

Yukarıda incelenen ion başlığı üzerindeki kıvrık dal süslemelerine ek olarak, Y. Sezgin'in 2005 senesi Aigai kazı arşivinden paylaştığı ²⁵daha önce sadece fotoğraf olarak yayınlanmamış ve dolayısıyla tarihlendirilmesi ve analizi yapılmamış iki yeni başlıkta da kıvrık dal kullanımı söz konusudur. Bu başlıklar, Agora'nın üçüncü katını oluşturan stoanın doğu cephesi üzerinde konumlandırılmıştır²⁶. 2005 yılı kazı çalışmalarında bulunan başlıklardan birincisinde(Lev.II- 4)dekorasyonda merkez motif olarak, merkez çanak içine

²⁵ Söz konusu başlıkların Fotoğraflarını kazı arşivinden paylaşan ve bu çalışmada yer almasına izin veren Yusuf Sezgin'e ayrıca teşekkür ederim.

²⁶Doğer 2007,218.

oturtulmuş bir akantus kullanılmıştır. Merkez akantus çanak yaprağından çıkan iki ana dal sağa ve sola doğru kıvrılmaktadır. Akantus çanak yaprağı üç yapraklıdır. Ortadaki yaprak cepheden, yanlardaki yapraklar ise profilden verilmiştir. Ana daldan her iki yöne doğru çıkan filizler birer volüt yaparak içe kıvrılmaktadır. Ana daldan ikinci çıkan yan dal ise sağda ve solda olmak üzere ikişer filiz ile ikişer volüt oluşturmaktadır. Yan daldan çıkan bir dal daha sonda kapalı palmetleri oluşturarak dekorasyonu sonlandırmaktadır. Dekorasyonun merkez çanak yaprağının üst kısmında floral bir bezek rozet olarak kullanılmıştır.

Yine 2005 yılı kazı çalışmalarında bulunmuş ve oldukça iyi korunmuş olarak ele geçen diğer başlık ise(Lev.II-5); Diğer iki başlığa oranla gözle görülür farklılıklara sahiptir. Belki de burada yerel ustaların işçilik yetilerini de dikkate almak yerinde olacaktır. Başlığın kanalis kısmında uygulanan dekorasyonunda merkezi motif olarak diğer iki başlıkta olduğu gibi akantus ile gerçekleştirilmiştir. Fakat bu kez akantus yaprakları oldukça geniş ve yayvan olarak uygulanmıştır. Merkez akantus yan yapraklarından çıkan ana dallar her iki yana doğru uzanarak birer filiz ile volüt oluşturmakta, yan dallar ise yine sağda ve solda ikişer filiz ile ikişer volüt oluşturmaktadır. Yan dallardan çıkan bir dal daha sonda kapalı palmet oluşturarak dekorasyon sonlanmaktadır. Dekorasyonun merkez akantus orta yaprağının üst kısmından çıkan bir filiz ise sağda ve solda içe dönerek ana dallara dayanmaktadır. Her üç başlıkta da dekorasyon şablon olarak benzer özellikler göstermektedir.

Fakat iki başlık, ayrıntılar incelendiğinde farklılaşır. Lev. II-4'deki başlıkta merkezi öge olarak kullanılan akantus çok daha detaylı işlenmiştir ve. Akantusun dikensi yapısı, motif üzerinde kısmen belirgindir. Akantus demetinin yaprak kenarlarının dil biçimli çıkıntıları ve aralarındaki gözler Hellenistik Dönem'in özgünlüğü olarak değerlendirilebilir.

Akantusun hemen üzerine bir çiçek rozeti işlenmiştir. Yine akantustan iki parçalı ve sade işlenen örtü yaprağına kadar uzanan ana sap kısmı burguludur. Burada, Lev.II-5'deki başlığın tam tersi olarak, ana dallar yivli ve yan dallar yivsiz olarak işlenmiştir. Sağda ve solda, kıvrık dal üçer defa içe kıvrılır ve volütleşir. Merkezi motife yakın olan volüt, boyutları aynı olan diğer iki volütten daha büyüktür.

4.2. ALEXANDRIA TROAS

Alexandria Troas kenti'nde 1997 yılında Podyumlu Tapınak olarak adlandırılan alan da gerçekleştirilen çalışmalarda sima ve friz bloğuna ait olduğu düşünülen kıvrık dal dekorasyonu sağlayan bir çok fragman ele geçmiştir²⁷. Ele geçen parçalar ile oluşturulan rekonstrüksiyon sayesinde dekorasyon hakkında bazı fikirler öne sürülmüş ve tapınakta gerçekleşen diğer çalışmalarla birlikte M.Ö 1.Yüzyıl, Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirilmiştir²⁸.

4.2.1. Podyumlu Tapınak

4.2.1.1. Friz (Lev.II-6)

Ele geçen fragmanlardan anlaşıldığı kadarı ile kıvrık dalın ana dal formu kalın ve yivli yapıdadır. Bir örtü yaprağından sonra ikiye ayrılan ilk dal yukarıya doğru hareket eder ve içe kıvrılarak volüt oluşturmaktadır. Olasılıkla kıvrık dal göbeği floral bir bezekle doldurulmuş olmalıdır. Örtü yaprağından çıkan diğer dal ise önce aşağıya sonra yukarıya doğru ilerlemekte ve yine olasılıkla kıvrık dalın diğer öbeğini oluşturmaktadır.

²⁷ Gökay 1999,7.

²⁸ Gökay 1998, 227; Gökay 1999, 21-22

4.2.1.2. Sima (Lev.II-7)

Sima kuşağında uygulanan dekorasyon ele geçen fragmanlardan anlaşıldığı kadarı ile merkezde bir palmetten hareket etmektedir. Lale formlu bir örtü yaprağından sonra yivsiz bir şekilde içe dönerek volüt oluşturan kıvrık dal dekorasyonu uygulanmıştır.

4.3. ANKYRA

Augustus Tapınağı'nın anta başlığı, frizleri ve kapı çerçevesinin dekorasyonu kıvrık dal bezemesi ile zenginleştirilmiştir. Yapılan bilimsel çalışmalar, yapının tarihlendirmesini M.Ö. 2. yüzyıl, Augustus Dönemi, Geç Augustus ve Erken Tiberius arası, Tiberius ve hatta Hadrian Dönemini işaret edecek biçimde çeşitlilik göstermektedir²⁹Bu çeşitlilik içerisinde, yapının Hermogenes tarzı mimarisi ve bazı mimari bezemelerin Hellenistik özellikler göstermesi birçok araştırmacının çalışmalarına konu olmuştur³⁰.Ancak araştırmacıların çoğu tapınağın gerek yazıtlarından, gerekse mimari özelliklerinden yola çıkarak yapılan değerlendirmeler ışığında yapının, Augustus Dönemi'ne ait olduğu kanısında hemfikirdir³¹.

²⁹ Pococke 1745,88; Poujoulat 1841,143; Krencker-Schede 1936, 34vd.; Mamboury 1949, 96-104; Koşay 1939,463; Posamentir-Wörrle 2006,227-246; Akurgal 1970,283-286; Bennett 2003a,5 ; Erzen 1946, 94; Mitchell 1986,17-33; Rumscheid 1994,6; Güven 1998,30 ; Kadioğlu-Görkay-Mitchell 2011, 90-92.

³⁰ Krencker-Schede 1936,34; Akurgal 1970 ,283-287; Erzen 1946,94 Mitchell 1995,103; Bennett 2003a,5.

³¹ Wiegand 1937,418-422; Boysal 1957,131 vd.; Heilmeyer 78vd.; Fittschen 1985,309-315; Halfmann 1986,35-42; Waelkens 1986,57 vd.; Rumscheid 1994,6; Kadioğlu-Görkay-Mitchell 2011, 92.

Fakat yine de süre giden değerlendirmeler, yapının kesin olarak hangi yıllar arasında inşa edildiği hakkında farklı görüşler bildirmeye yakın zamana kadar devam etmiştir. Günümüze en yakın çalışmalar ise, yapının M.Ö. 25-20 yılları arasında inşa edildiği konusunda hemfikir sayılırlar³². Bizans Dönemi'nde tapınağın kiliseye dönüştürülmesi esnasında, yapıya bir takım eklemeler yapılmış ve mevcut yapı elemanlarının bir kısmında değişikliklere gidilmiş olsa da anta başlığı, frizler ve kapı çerçevesi orijinal halini korumuş ve kesin olarak Augustus Dönemi'ne aittir.

4.3.1. Augustus Tapınağı

4.3.1.1. Anta Başlığı (Lev. II-8,9)

Augustus Tapınağı'nın anta başlığında kullanılmış kıvrık dal dekorasyonunda ilk bakışta dikkati çeken unsur, merkezi motif olarak kullanılmış, zemini neredeyse tamamıyla dolduran bir nike figürüdür. Geç Hellenistik Dönemi yansıtacak biçimde, kıvrık dallar chiton giymiş olan figürün kollarından yayılmaktadır. Başlığın alt köşeleri merkez çanak olarak kullanılmış akantuslar ile işlenmiş, ancak bitkinin zemine uyum sağlaması adına yaprakları yarım bırakılmış, iri ve parçalı olarak dizayn edilmiştir. Ayrıca akantusların uçlarındaki dikensilikler belirgindir.

4.3.1.2. Frizler (Lev. III-10,11)

Tapınağın frizleri boydan boya kıvrık dallar ile süslenmiştir. Kabartma derinlikleri kısmen sıkı olarak betimlenebilir. Her bir örnekte görülecek ortak nokta, kıvrık dalın ana

³² Coskun 2010,176;Cooley 2009,8-9.

dalının S şeklinde örüntülenmesi, burgulu ve yivli yapıda oluşudur. Kazandıkları S biçiminden ötürü, başlangıç noktası olarak seçebileceğimiz bir merkezi motif yoktur, onun yerine her bir yan dal volütleşerek içe kıvrılır ve burada dolgu ögesi olarak oldukça büyük çiçek motifleri kullanılmıştır. Ayrıca dallar, örtü yapraklarının altından ince olarak başlayıp kalınlaşarak devam etmekten ziyade, kalınlıklarını neredeyse baştan sona korurlar.

Örtü yaprakları oldukça sade, damarlı ve kısa tutulmuştur. Damarlar, dallardaki yivlerin paternini takip etmez. Bitirilişleri çok parçalı değildir ve hafif bir geri savrulma hareketi ile işlenmiş olmalarına rağmen, henüz dekorasyon unsuru olarak önem kazanmadıkları ortadadır. Sürgünlerden çıkan yaprak motifleri, aslından yapraksılıktan çok uzaktır ve bezeme içerisinde sık sık kullanıldıkları söylenemez. Başka bir değişle, dallar yapraklarla kaplı değildir. Yine sürgünlerden veya filizlerden çıkan tomurcuklar ise oldukça ayrıntılı ve büyüktür.

4.3.1.3. Söve (Lev. III-12)

Söve süslemesinde, kıvrık dal bezemesi sekiz şeklini almıştır. Zemin de kalın yan dalların uçlarında çiçek ve yapraklarla bezeli rozetler yer almaktadır. Yine frizlerde olduğu gibi, bezemenin belli bir başlangıç noktası yoktur. Merkezi motifin yokluğu, orta motif olarak kullanılan büyük çiçeklerle giderilmiştir. Burada kullanılan çiçekler değişikendir bazıları cepheden bazıları profilden verilmiştir. Belirli bir türleri ve spesifik özellikleri yoktur. Yine diğer iki mimari elemanda olduğu üzere, ana dallardaki yivler dikkat çekici, örtü yaprağı dardır. Ayrıca, buradan çıkan yan dallar ile ana dal arasında dikkat çekici bir kalınlık farkı yoktur.

4.3.2. Nymphaeum

1934 yılında Julien sütunun taşınması sırasında, temel kazısında nike figürlü bir anta başlığı bulunmuştur. Kireç taşından yapılmış başlığın Nymphaeum'a ait olduğu düşünülmekte³³ ve Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir³⁴.

4.3.2.1. Anta Başlığı (Lev. III-13)

Başlığın orta kısmında oldukça büyük işlenmiş ve merkezi motif olarak kullanılmış nike figürü yer almaktadır. Başlığın alt kısmında sağ ve sol köşelere birer akantus işlenmiş ve akantustan çıkan kıvrık dalın ana yaprağı yukarı doğru kıvrılarak içe bükülür ve birer volüt oluşturmaktadır. Ana dallar yivli olarak işlenmiş ana dallardan çıkan cılız filizler ise bir kıvrım yaparak nike figürünün ellerine doğru uzanmaktadır.

4.4. APHRODISİAS

Aphrodisias'ta günümüz çalışmaları dâhilinde bu tezin konu kapsamındaki kıvrık dal bezemesine yalnızca Tiyatro'nun sahne binasında karşımıza çıkmaktadır. Dr. K. T. Erim, 1960-1970 yılları arasında ortaya çıkartılan Tiyatro'nun M.Ö 1.yüzyıl da tamamlandığını belirtir ve G. Ioulios Zoilos ithaf yazıtlarını taşıyan arşitrav blokları sayesinde yapıyı M.Ö 28'e tarihler, diğer araştırmacılar tarafından da bu tarih kabul görmektedir³⁵.

³³ Kadioğlu-Görkay-Mitchell 2011, 142.

³⁴ Rumscheid 1994,93.

³⁵ Erim 1985, 83; Erim 1988,279; Chaisemartin- Theodorescu 1991,37.

4.4.1. Tiyatro

4.4.1.1. Friz (Lev. IV-14,15,16)

Tiyatro sahne binasına ait friz bloğu(Lev.IV-14) üzerinde uygulanan kıvrık dal dekorasyonunda merkezi motif olarak bir akantus kullanılmıştır. Akantus çanak yaprağından çıkan orta yaprak oldukça hacimli işlenmiş ve cepheden verilmiştir. Friz alt sınırından başlayan merkezi motif neredeyse friz üst sınırında sona ermektedir. Frizin genelinde neredeyse hiçbir boşluk bırakılmadan uygulanan dekorasyon doğallıktan uzaktır. Akantus çanak yaprağından çıkan ve her iki yöne doğru uzanan kıvrık dalın iki ana dalı yivli olarak işlenmiştir. Ana daldan çıkan üç yan daldan ikisi birer kıvrım yaparak içe doğru dönmekte ve her biri birer volüt oluşturmaktadır. Üçüncü yan dal ise tekrar merkezi motif yönüne dönerek ana dalın hemen altına doğru kıvrılmakta bu kez volüt yapmak yerine bir çiçek rozeti ile sonlanmaktadır.

Aphrodisas tiyatrosu'na ait en enteresan kıvrık dal dekorasyonu (Lev.IV-16) bir friz bloğu üzerinde uygulanan dekorasyonda karşımıza çıkmaktadır³⁶. Merkezi motif olarak bir triton kabartması seçilen dekorasyonda, Triton kabartmasının ayaklarından çıkan ve her iki yöne doğru simetrik olarak devam eden uygulamada ilk bakışta oldukça hacimli olarak işlenmiş derin yivli ana dallar dikkat çekmektedir. Herhangi bir yan dal uygulaması söz konusu değildir ve ana dal iki ayırım yaparak bir volütü tritona yani içe doğru, diğer bir volütü ise dışa doğru kıvrılmaktadır. Dekorasyon neredeyse uygulandığı alanın tamamını kaplamaktadır ve dekorasyon öğeleri arasında boyut farkı yok denecek kadar azdır. Dekorasyon uygulandığı alan sınırları içerisinde köşede yarım kapalı palmet ile sonlandırılmaktadır.

³⁶ Theodorescu 1991,47.

4.4.1.2. Arşitrav-Friz

Aphrodisias sahne binasına ait kıvrık dal dekorasyonunun uygulandığı bir diğer yapı elamanı arşitrav-friz bloğudur(Lev.IV-15). Bloğun friz kısmında ortada merkezi motif olarak kullanılan bir lotusdikkat çekmektedir. Lotus çanak yaprağı ortasından çıkan ve cepheden verilen yaprak oldukça detaylı işlenmiştir. Buradan sağa ve sola doğru uzanan kıvrık dalın ana yaprakları yivli olarak işlenmiştir. Ana dal uçlarında birer lale formu filiz yaparak yan dalların çıkışı ile kesintisiz olarak devam ettikten sonra, içe doğru birer kıvrılma yaparak volüt oluşturmaktadır. Volüt alt kısmından çıkan her iki yöndeki birer yan dal daha bu kez dışa kıvrılarak volüt oluşturdudan sonra, volütlerin üst kısmından çıkan yan dallarla blok bitiş kısmında son kez içe doğru kıvrılarak dekorasyonu sonlandırmaktadır.

4.5. KHRYSA

Khrysa kutsal alanında, Hellenistik döneme ait kıvrık dal bezemesi Apollon Smintheus Tapınağı'nda bulunur. Tapınak ilk olarak 1761 tarihinde Pullan tarafından ziyaret edilmiş³⁷ ve ilk kazılar da Pullan tarafından gerçekleştirilmiştir. Tapınağın tarihlendirilmesine ilişkin çeşitli öneriler öne atılmıştır; Tapınağı Butler M.Ö

³⁷ Pullan,1897,44.

3.yüzyılortası³⁸, Gruben M.Ö 200'den sonra³⁹, Weber M.Ö 3.yüzyıl sonu⁴⁰, Akurgal M.Ö 2. Yüzyıl'ın ikinci çeyreği'ne tarihlendirmişlerdir⁴¹.

Sonrasında Bingöl⁴² ve Rumscheild⁴³'ın yaptığı incelemelerde, tapınağa ait mimari elemanların M.Ö. 2. Yüzyıla ait olduğu belirtilir. Görüleceği üzere, tüm bu çalışmalar tapınağın Yüksek Hellenistik Dönem ile Geç Hellenistik Dönem arasına ait olduğu konusunda hemfikirdir. Özgünel ve ekibinin 1980'den beri sürdürdüğü kazılar ışığında, yapının tarihlemesi M.Ö. 2. Yüzyılın üçüncü çeyreği olarak netlik kazanır⁴⁴. Tapınakta kıvrık dal içeren mimari elemanlar;ion başlığı, yapının peristasisindeki başlıklar ve simasıdır.

4.5.1. Apollon Smintheus Tapınağı

4.5.1.1. İon Başlığı (Lev. IV-17)

Örüntü merkez çanak biçimindeki akantus üçlemesinden doğar. Kullanılan akantuslar sade ve dikensilikleri belirsiz bir formdadır. Kıvrık dalın başlangıç noktası da bu orta yapraktır. Buradan çıkan ana dallar örtü yaprağına kadar burgulu işlenmiştir. Abakusun hemen altında volutlere doğru ilerlerken çanak yaprağından çıkarak çift sürgün

³⁸ Butler 1925,109.

³⁹ Gruben 1961, 189.

⁴⁰ Weber 1966,114.

⁴¹ Akurgal 1969,30

⁴² Bingöl 1982,166.

⁴³ Rumscheid 1994 II,8.

⁴⁴ Özgünel 2015,17.

haline gelirler. Akantusun her iki tarafında örtü yaprağından çıkan filizlerin ucuna tomurcuk rozetler işlenmiştir. Altteki sürgünler içe doğru kıvrılarak birer spiral oluştururken, dıştakiler önce hafif bir eğim oluşturur, sonrasında tekrar yükselerek volütlerin üstünde çanak yapraklarıyla sonlanırlar. Akantusun her iki tarafında örtü yaprağından çıkan filizlerin ucuna tomurcuk rozetler işlenmiştir. Bu çanak yapraklarından çıkan palmetlerle dekorasyon sonlanır ve palmetlerin en içteki yaprakları üstte birer spiral oluşturur.

4.5.1.2. Sima (Lev. V-18,19)

Ne yazık ki, bulunan sima parçasının (Lev.V-18) fazlasıyla zarar görmesinden ötürü, çörtenden köşeye kadar korunmuş olarak ele geçmiştir. Ana dal, başlangıç noktası olduğu tahmin edilebilecek ve merkezi çanak olarak kullanılmış akantusların olduğu sağ alt köşeden ikinci örtü yaprağına kadar burgulu bir yapıdadır. Ana dal iki kez tekrarlanan örtü yaprakları ile yan dallara ayrılır. İlk örtü yaprağına ulaşıncaya kadar, ana dal en kalın formundadır, İlk örtü yaprağını terk ettiği noktadan ince bir başlangıç yapar ve ardından kalınlığı önceki haline asla ulaşmasa da artarak devam eder. İkinci örtü yaprağı, kapalı ve çekirdeği oldukça büyük bir palmet ile son bulur. Yani ana dal buradan tekrar üremez. Örtü yaprakları oldukça ayrıntılı işlenmiştir. İlk örtü yaprağı üç parçalı, ikincisi iki parçalıdır. Fakat bitiş noktası o kadar girintili çıkıntılı bir biçimde işlenmiştir ki, bu durum ve üzerinde taşıdığı derin yivler ona yeterli hareketi kazandırmıştır. İlk örtü yaprağı bitişi, diğerine kıyasla daha az girinti ve çıkıntı içerir.

Başlangıç noktasından ikinci örtü yaprağına gelinceye kadar, ana dal burgulu olarak işlenir. Örtü yapraklarından çıkan iki yan dal farklı karakteristiklerdir. Sağ tarafa kıvrılan yan dal, birinci örtü yaprağından ince, yivsiz veya burgusuz olarak başladıktan sonra, hem

burgulu hem de kalınlaşarak yayılmaya devam eder. Üzeri kıvrılma noktası başlayınca kadar örtü yaprağı ile kaplıdır. İşlenen yaprağın uçları dikensidir. Yaprağın bittiği noktada, yan dal yivli bir yapıya bürünür ve tek bir kıvrılma hareketi ile volütleşir. Görece büyük bir yarıçapı vardır, bu sebeple de volütün içerisi boşluklu olarak görülür. İkinci örtü yaprağından doğan ve sol kısmı dolduran yan dalın başlangıç noktası ise, sağ taraftakinden kalındır. Hatta bu dalın kalınlığı başından sonuna kadar çok da değişmez. Üzeri yine dikensi bitişli bir yaprakla örtülüdür fakat yaprak ile örtü yaprağı arasında kalmış dal parçasının üzerinde ne yiv ne de burgu bulunur, yani düz işlenmiştir. Yarıçapı sağ taraftakine oranla daha küçük bir volüt oluşturarak biter.

Bingöl çalışmasında, sima parçasının bu eksik halini Pullan'ın çiziminden (Lev.V-19) faydalanarak giderir⁴⁵. Merkezi çanak içine oturtulmuş ve merkezi motif olarak kullanılan, aslan başı şeklindeki bir çörtenden yayılan kıvrık dalın üzerinde yiv veya burgu bulunmamaktadır. Üçlü örtü yaprağı kullanımı söz konusudur. Oldukça sade, iki parçalı ve bitişleri yuvarlaktır. Örtü yapraklarının başlangıç noktalarında boğumlu bir görüntü sağlayan yüzüksü parça işlenmiştir. İkinci örtü yaprağının ardından gelen her dal üzeri yaprak ile örtülmüştür. Yaprakların bitiş girintili çıkıntılıdır ve ileri doğru savrulma hareketi yaparlar. İlk yan dal, ikinci örtü yaprağından ayrılarak oluşturulur. İkincisi ise, üçüncü örtü yaprağından çıkar. Yivlidirler ve kendi içlerine birer kez kıvrılıp volütleşme yaparlar. Üçüncü örtü yaprağından sonra yolculuğuna devam eden ana dal, örüntünün sağ kısmında üzeri yaprak ile tamamiyle kaplı bir biçimde kapalı ve yarım bir palmetin çekirdeğine kadar ilerler. Fakat çörtenin sol tarafında kalan kısmında, yaprak değil, burgulu bir yapı vardır. Bitiş noktasında burgular kendi içlerine birer kez kıvrılarak volütleşir ve kapalı ve yarım palmetin çekirdeğinin üzerine yerleştirileceği temeli oluşturur. Sağ taraftaki

⁴⁵ Bingöl 1982,80-82.

palmet bir zemin üzerinde yükselmeyip doğrudan kıvrık dala bağlıdır. Zeminin boşlukları, sıklıkla kullanılan filiz ve sürgünlerden çıkan rozetlerle doldurulmuştur.

4.6. DİDYMA

Didyma’da bulunan kıvrık dal örnekleri Apollon Tapınağı’na aittir. Tapınak hakkında ilk çalışma 1904 yılında Pontremoli ve Houssoullier tarafından yayımlanmıştır⁴⁶. Birçok araştırmacının çalışmalarına konu olan tapınak, Arkaik dönemden Roma dönemine uzanan geniş bir periyotta aktif olarak kullanılmıştır⁴⁷. Arkaik dönem kalıntıları, Alman arkeolog Henrich Drerup tarafından 1962 yılında keşfedilmiştir ve bu parçaların tarihlendirmesi M.Ö. 7. yüzyıl olarak yapılır⁴⁸. Yine 1962 yılında, R. Naumann ve K. Tuchelt tarafından tapınağın kazıları üzerinde ayrıntılı olarak çalışılmış, genel özellikleri ortaya çıkartılmıştır ve ayrıca tapınağın M.Ö. 300 yılında mimar Paionios ve Daphnis tarafından inşa edildiği kesinlik kazanmıştır⁴⁹. Yine Apollon Tapınağı’na ait ön cephe sütunlarının birinde kaide kısmında kıvrık dal dekorasyonu uygulaması görülmekte ve stilistik olarak çeşitli araştırmacılar tarafından Hadrian ile Augustus dönemi arasında görüşler sunulmaktadır⁵⁰. Son olarak tapınağa ait arşitrav bloklarının soffit kısmında

⁴⁶ Pontremoli-Houssoullier 1902.

⁴⁷ Knackfuss 1941, Gerkan 1942, Gruben 1963, Haselberger 1980.

⁴⁸ Drerup 1962, 334-368.

⁴⁹ Naumann-Tuchelt 1962, Tuchelt 1973, Voigtlaender 1975.

⁵⁰ Voigtländer 1975, 128 ;Pülz 1989, 130-131; Gliwitzky 2005, 130 Kökdemir 2004, 51.

uygulanan kıvrık dal dekorasyonu 'da tapınakla aynı tarihlendirme arasında değerlendirilmektedir⁵¹.

4.6.1. Apollon Tapınağı

4.6.1.1. Anta Başlıkları

Apollon Tapınağı'nın özellikle başlık işlemleri, kıvrık dal kullanımı açısından oldukça zengindir. Tapınağın Anta ve Plaster başlıklarının tamamında özenli ve detaylı işçiliğe sahip kıvrık dal dekorasyonu uygulamasını görmek mümkündür.

Tapınağınon iki sütunlu salonunda bulunan Sofa tipi başlıkta (Lev.V-20). Merkezi öge olan kapalı palmet stilize bir çanak yaprağına oturmaktadır ve orta sapın boşluğunu oldukça sadeleştirilerek kullanılan birconvolvulusçiçeği doldurur. Çanak yaprağında her iki yöne simetrik olarak çıkan ana dallar palmetin en alt yapraklarının olduğu kısımdan kıvrılarak buradaki örtü yapraklarından çıkan yan dallar palmetin çekirdeğine doğru kıvrılırlar. Ardından kendi içlerine tek bir bükülme ile spiral biçimi alırlar. Zemin oldukça boşluklu bırakılmıştır, herhangi bir yardımcı eleman mevcut değildir.

Tapınağın doğu duvarına ait Sofa başlığı üzerindeki örnekte (Lev.V-21) ise bezeme her yana yayılmış, zemin neredeyse boşluksuz işlenmiştir. Bezemenin başlangıç noktası merkezi akantus çanak üç yapraklıdır. Ortadaki yaprak cepheden, yanlardaki dalları ise profilden verilmiştir. Çanak üzerinde yükselen palmet göbeği belirgin ve üçgen biçimini almış, kapalı tam bir palmet yerleştirilmiştir. Büyük ve yivli palmet, dönemin süsleme karakteristiğidir. Merkezi çanak içerisinden her iki yöne ikişer tane ana dal çıkar. Merkezi çanağa doğru ilerleyen ana dal oldukça kısa ve yivlidir. Başlangıç noktalarında ince

⁵¹ Knackfuss 1941, 94-101.

başlayıp ilerledikçe kalınlaşır. Sade bir örtü yaprağından türeyen yan dal da yivli olarak işlenmiştir. Yukarı yönde yayılan diğer ana dal parçası da yine aynı şekilde ince başlayıp gittikçe kalınlaşır ve yivlidir. Örtü yaprağı yine sade işlenmiş ve ana dal ile arasında yüzüksü bir boğum bulunur. Örtü yaprağından ikiye bölünerek çıkan ana dalın ilk parçası başlığın üst kısmına yönelir ve yine bir örtü yaprağının içerisinde çıkan, yivli işlenen bir yan dalın völütleşmesi ile son bulur. Diğer ana parçası, yaprağın her yanını sarar. Önce hafif bir aşağı bükülme hareketi yapar. Burada yeni bir örtü yaprağı kullanılır. Bu örtü yaprağının ardından en kalın formuna ulaşan ana dal yukarıya doğru kıvrılır ve son bir örtü yaprağının kullanımıyla iki adet yivli işlenmiş, kalınlığı ana dalın eriştiği son kalınlıkla hemen hemen aynı olan yan dallara ayrılır. Ana dalın bu parçası yivli değil, bükümlüdür. Başlığın sağ ve sol çapraz bitişleri yan dalın völütleşmesi ile doldurulur. Zeminde kalan boşluklar, çiçek rozetler ile süslenmiştir.

Tapınağın doğu duvarına aitSofa başlığında uygulanan bezeme (Lev.V-22) Lev.V-21üzerindeki dekorasyon ile neredeyse aynı özellikleri taşır. Yalnızca burada palmetin göbeğindeki üçgensilik net değildir. Onun dışındaki tüm özellikler neredeyse aynı şablondan ve aynı ustanın elinden çıkmışçasına benzerdir.

Tapınağın güney duvarı Sofa başlığında karşımıza çıkan bezeme (Lev.V-23) ise özellikle merkezi çanağı açısından eşsizdir. İki katlı bir merkezi çanak kullanımı söz konusudur. Bezeme tabanda üçlü akantus dizisi ile başlar. Akantusların yüzeyi yivli işlenmişlerdir. Yaprak uçları parçalı, ileri bir savrulma hareketi ile biterler. Bu ilk merkezi çanağın merkezinden sağa ve sola doğru açılan akantuslardan ikinci merkezi çanak oluşturulmuştur. Bu bezemede çanağın içinden çıkan iki ana dal da kalınlık değiştirmez. İnce başlayıp kalın bitme söz konusu değildir. İlk örtü yaprağına gelinceye kadar, yapıları yivliden çıkan burgulu gibi görünmektedir. Örtü yapraklarının üzerleri yivlidir. Örtü

yaprakları, yüzüksü boğum ile ana daldan ayrıştırılır. Ana dal, örtü yaprağının içinden çıktığı noktada ince başlar ve hafif bir kalınlaşma sergiler. Yüzeyi artık burgulu değil, yivlidir. Parçalı bitişi net olan örtü yaprağından çıktığı noktada kendi içine kıvrılır ve volütleşir. Güney başlıklarında, diğerlerinde olmayan biçimde yaprak rozetlerin sıklıkla kullanıldığı göze çarpar, bu sebeple zemin neredeyse boşluksuzdur. Gerçi rozetleri, bütünlükçü bir formda bulunmayıp parçalı ve ayrık yaprak demeti olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Hatta plasterin sol alt bölümünde bulunan yapraklar, zeytin yapraklarını andırır. Yapraklarında yüzeyleri yivlidir.

Tapınağın güney duvarına ait (Lev.VI-24)bezeme ise bir önceki ile benzer özelliklere sahiptir. Burada da ikili merkezi çanak, bol miktarda ve oldukça büyük olarak işlenen yaprak rozetler ön plandadır. Kıvrık dalın yayılış biçimi aynı paterni izler. Aralarındaki neredeyse tek ve en önemli fark, iki farklı ana dalın, tam völütleşecekleri esnada, birbirlerini kesiyor oluşudur.

Güney duvarına ait oldukça iyi korunmuş Sofa başlığında (Lev.VI-25), kıvrık dal dekorasyonu iki grifon arasında karşımıza çıkmaktadır. Yine merkezi çanaktan çıkan ana dallar, sağa ve sola yönelmek yerine başlığın üst kısmına doğru yayılırlar. Önceki ana dallarla aynı karakteristiklere sahiplerdir, fakat yukarı yönlü hareketlerinden ötürü, kalınlıkları diğer bezemelere oranla daha geri planda tutulmuştur. Ayrıca örtü yaprağının dekorasyondaki rolü de yukarı yönlü yayılan kıvrık dallar için önemsiz gibi görünmektedir çünkü oldukça küçük işlenmiş, yüzeylerinde herhangi bir yiv veya damar barındırmayan, ufak bir geri savruluş dışında herhangi bir hareket katılmamıştır. Rozet olarak kullanılmış convolvulus çiçeğinin varlığı burada da geçerlidir. Önceki bezemelerle farklılığı bitiş noktasında ortaya çıkar. Yine ana dalların birbirinin içine geçip sarmal bir yapı

oluşturmasının ardından bitiş noktalarından bir palmet yükselir ve ana dallar palmetin göbeğinin eksikliğini doldurur.

Tapınağın güney başlığındaki dekorasyon (Lev.VI-26) ise yine iki girifon arasında uygulanmıştır, Lev.VI-25 'deki emsaline nazaran oldukça sade ve gösterişsizdir. Bu yüzden de zemin boşlukludur. Merkezi çanağın üzerine oturtulmuş ana dal, her iki yönde ikili olarak karşımıza çıkar. Zemine yakın olanlar, kendi içlerine dar bir yarıçap ile kıvrılıp volütleşirler. Bu ana dal parçaları ince başlar ve oldukça kalın bir biçimde biter. Dolayısıyla içe kıvrıldıkları noktalarda zemin boşluğu gözükmez. Yukarı yönelen ana dallar örtü yaprağından ayrıldıktan sonra kendilerinden daha ince yan dallar oluşturur. Zıt yönlerden gelen yan dal parçaları birbirlerine dolanır ve başlığın en üst noktasında bir boğum yaratır. Aynı durum ana dallar için de geçerlidir. Zıt yönlerden gelen ana dallar merkeze doğru yönelip birleşirler ve burada yan dalların oluşturduğu boğumdan çok daha ayrıntılı bir yapı oluştururlar.

Güneybatı anta başlığında bulunan bezeme (Lev.VI-27), kondisyon bakımından oldukça kötü durumdadır. İncelemeye elverişli kısmından görüldüğü kadarıyla, akantusların dikensiliklerinin net olduğu bir merkezi çanaktan ince başlayıp kalınlaşarak yayılır. Ana dallar, yan dallar ve örtü yapraklarının yüzeyi yivli işlenmiştir. Bezemenin orta boşluğuna kapalı, çekirdeği oldukça büyük bir palmet işlenmiş ve palmetin alt yaprakları, çekirdeğe doğru kıvrılarak volütleşir. Örüntünün boş kalan kısımlarında tomurcuk ve çiçek rozetleri kullanılmıştır.

Batı duvarına ait Sofa başlığı örneğinde (Lev.VI-28) ise, adeta zeminde en ufak bir boşluk bırakılmamış, oldukça ayrıntılı bir dekorasyon kullanılmıştır. Damarları oldukça belirgin işlenmiş, yaprak bitişleri dikensi ve içe doğru bükülen akantuslar merkezi çanağı oluşturur ve yine, üçlü akantus dizisinin üzerinde, iki adet akantus daha kullanılarak ikili

Çanak yapısı oluşturulmuştur. Buradan kök alan ana dallar, hemen bir örtü yaprağı oluşturur ve buradan çıkan yan dallar da örüntünün her iki yanından merkeze doğru yönelip birbiri içine dolanır. Birleştikleri nokta yine bir palmetin çekirdeğini oluşturur. Onun hemen altına konumlandırılmış convolvulus çiçeği yine dikkat çekicidir.

Ana dal, örtü yapraklarını terk ettiği noktalarda ince başlar ve kalınlaşarak ilerler. İkinci rt yaprağına gelinceye kadar yüzeyi burguludur. Ardından gelecek kısımlar ise, yivli işlenmiştir. İkinci rt yaprağından çıkan yan dallar hemen volütleşir, yivlidirler. nc rt yaprağından,  parçaya bölünmüş biçimde yoluna devam eder. st kısıma yönelen ana dal, örtü yaprağından çıkan yan dalın voltleşmesi ile son bulur. Ortada kalan ana dal parçası, örtü yaprağından hem bir yan dala hem de yarısı işlenmiş bir palmete bağlanır. Burada da yan dal yayılmaz, hemen volütleşir. nc ve altta kalan ana dal parçası ise yoluna devam edemez. Cılızlaşarak sonlandırılır. Yan dal yüzeyleri yivlidir. Örtü yaprakları büyük ve gösterişli işlenmiştir. Ayrıca onların yüzeyleri de yivlidir. Sıklıkla kullanılan yaprak ve iek rozetler zeminin her yanını kaplamıştır. Kıvrık dal, sürgün ve filizlerle dört bir yana yayılmıştır.

Batı duvarına aitSofa başlığında karşımıza çıkan bezemede (Lev.VI-29) ise örüntü damarlı yapıları ve dikensilikleri oldukça net işlenmiş, l akantus dizisinin üzerine oturtulmuş ek iki akantusun daha kullanılmasıyla elde edilen ikili merkezi çanak yapısı burada da karşımıza çıkar. Buradan kök alan ana dallar arasında kalan boşluğu büyükçe işlenmiş, yüzeyindeki damarları net olan bir lotus çiçeği kapatır. Ana dallar, ince başlar ve giderek kalınlaşır. Örtü yapraklarından çıkış noktaları için de aynı durum geçerlidir. İlk rt yaprağına gelinceye değin, burgulu olan yapıları ardından yivli olarak işlenmiştir.

Özellikle ilk örtü yaprağı o derece büyük işlenmiştir ki, ana dalın bir kısmının da üzerini yaprak misali örter. Her birinin bitişi parçalı ve yüzeyleri yivlidir. Yüzük şeklinde

olan boğumların genişlikleri bu bezemede oldukça arttırılmıştır. İkinci örtü yaprağı da görece büyük olmakla beraber, üçüncü örtü yaprağı, diğerlerine nazaran oldukça gösterişsiz işlenir. İkinci örtü yaprağından yan dal türetilmez. Onun yerine bir tomurcuk ile sonlanan oldukça cılız bir filiz volütleşir. Üçüncü örtü yaprağından çıkan ana dal parçasının kendisi yan dal gibi davranır ve içine kıvrılıp volütleşir ve yine örtü yaprağının ucuna içe kıvrılan bir yaprak rozet işlenmiştir. En dikkat çekici kısım ise, yine cılız bir filizin ucuna netleştirilen, başlığın her iki alt kısmını da tamamıyla kapatan lotus çiçekleridir.

Batı duvarına ait Sofa başlığına ait bezeme de (Lev.VI-30) ise, sağda ve solda grifonların yer aldığı fakat bu kez orta alanda merkezi çanak yaprağına sahip olmayan kıvrık dal göbeğinde çiçek rozeti ile zenginleştirilmiş ana dalın sağ ve solda örtü yaprağından sonra içe kıvrılan bir filiz ve yarım kapalı palmetlerle sonlanan bir dekorasyon uygulanmıştır. Kıvrık dalın sağ ve sol alt köşelerinde boşta kalan alanlarda çiçek rozetleri ile zenginleştirilmiştir. Kuzeybatı anta başlığında görülen bezemede (Lev.VI-31) ise diğer örneklerde rastlanmayacak bir durum mevcuttur. Motifin merkezinde en ufak bir boşluk bırakılmamış, işlemler oldukça ayrıntı kazanmış iken, kıvrık dalın kenarlara yayıldığı kısımlar sade bırakılmış ve dolayısıyla zeminin orta kısmı dışında kalan bölümler tamamıyla boşluklu olarak işlenmiştir. Ayrıca hem lotus hem de convolvulus çiçeğinin birlikte kullanımı söz konusudur. Ana dallar ikinci örtü yaprağına kadar burgulu, yan dal ve örtü yaprağı yüzeyleri yivlidir. Örtü yaprağı yine özenle işlenmiş, parçalı bitişli bir formdadır. Ana dallar başlangıç noktalarında incedir ve ardından kalınlaşarak ilerlerler. Örtü yaprağından oluşan tek bir yan dal ilerleyip yayılmak yerine hemen volütleşir. Bu noktanın ardından yivli işlenen ana dal, başlığın sağ ve sol köşesine değip tam bu noktada aniden sonlandırılır. Bitiş noktasından başlayan ince bir filizin ucuna oldukça büyük ve ayrıntılı bir lotus çiçeği işlenmiştir.

Merkezi çanağı oluşturan akantusların damarlı yapıları oldukça nettir. Buradan kök olan, oldukça kalın ve burgulu bir yapıya sahip olan iki ana dal arasında kalan boşluğun tamamı doldurulacak biçimde convolvulus çiçeği işlenmiştir. Ayrıntılı işlenmiş ilk örtü yaprağından çıkan dallar yine oldukça kalındır ve convolvulus çiçeği üzerinde birleşip düğümlenir. Hem dalların kalınlığı hem de çiçeğin büyüklüğü zemini tamamiyla kaplamıştır. Üst kısımda kalan küçük boşluklar da çiçek rozetler kullanılarak doldurulur.

Kuzey duvarına ait Sofa başlığında (Lev.VII-32), Merkezi motif olarak beş yapraklı bir akantus kullanılmıştır. Oldukça detaylı işlenen akantus çanak yapraklarından, ortadaki yaprak cepheden yanlardaki dallar ise profilden verilmiştir. Çanak yaprakları ortasına yerleştirilmiş bir floral bezek yer almaktadır. Çanak yapraklarından çıkan iki ana dal her iki yöne doğru kıvrılmadan önce örtü yaprağından çıkan bir yandan yukarıya floral bezeğin üzerine doğru hareket ederek iç içe geçer ve başlığın üst kısmında bir kapalı palmet oluşturur. Kapalı palmetin hemen altında ana daldan çıkan ve hem yukarıya hemde yana doğru uzanan yan dallardan çıkan filizler iç içe girerek palmetin hemen altında iki yanda volütleşerek iç içe girer. Yan dallardan sağa ve sola uzanan kıvrımlar ise her iki yönde simetrik olan şablonu oluşturmaktadır. Sağa ve sola uzanan yan dallar örtü yaprağından sonra iki sürgün halinde devam eder. Sürgünlerden biri örtü yaprağından sonra hemen içe merkezi motife doğru döner ve burada bir spiral oluştururken buradan çıkan çılız dal ile hemen altında oldukça büyük bir tomurcukla son bulur, diğer sürgün ise aşağıya doğru hafifçe yönelir ve burada örtü yaprağından sonra üç sürgüne ayrılır. İlk sürgün yukarıya doğru yönelerek kendi içine bir spiral oluştururken, orta sürgün dışa doğru bir spiral oluşturduktan sonra örtü yaprağından çıkan yarım kapalı bir palmet ile dekorasyonu sonlandırır. En alttaki üçüncü sürgün ise yine ince bir dal ile içe kıvrılarak yeni açan bir floral bezek oluşturur.

4.6.1.2. Sima

Naikosun sima dekorasyonunda kullanılan kıvrık dal örgüsü (Lev.VII-33) ise, elde edilen parçanın kondisyonunun yıpranmışlığından ötürü analize elverişsizdir. Fakat Rumscheid'in çizimi göstermektedir ki⁵², merkezi motif olarak kullanılan bir çörtenden yayılan ana dal, derin işlenmiş yivli bir yapıya sahiptir. Çörtenin arka boşlukları, dikensilikleri net, yaprak bitişleri yer yer göz oluşturmuş yapısı yivli akantuslar ile kaplanmıştır. Ana dal veya yan dallarda herhangi bir kalınlık değişimi mevcut değildir. Örtü yaprakları görece sade yapıdadırlar.

Yine naikosun aynı simasına ait bezemelerden ilki(Lev.VII-34), oldukça kaba işlenmiş, zemini boşluklu bırakılmış, ayrıntısız kıvrık dallar ile sarılıdır. Kıvrık dal burada S biçimini almış, yüzeyi yivlidir. Ana dal dışında başka bir unsur barındırmaz. İkinci örnek ise(Lev.VII-35), yine kondisyon açısından oldukça kötü bir durumda olduğundan bütünlükçü bir analiz mümkün değildir. Fakat elde edilen kısımdan dalların yivli işlendiği, örtü yapraklarının parçalı bitirildiği sonucu çıkarılabilir.

4.6.1.3. Konsol

Naikosun kapı konsoluna ait bir diğer bezemede (Lev.VII-36), köşe kısmında kalan zeminin doldurulması amacıyla işlenen bir palmetin yarısı karşımıza çıkar. Ana dal parçası yivli işlenmiştir. Örtü yaprağı o kadar sade işlenmiştir ki, neredeyse belirsizdir. Örtü yaprağından çıkan ana dal devam etmez ve cılız bir bitiş yapar. Buradan çıkan yan dal ile ana dal arasında bir kalınlık farkı yoktur ve yan dal yüzeyi de yivlidir. Bezemenin üst boşluğu büyük ve damarlı işlenmiş bir yaprak rozeti ile doldurulmuştur.

⁵² Rumscheid 1994 II, Taf 32- 33.12.

4.6.1.4. Kaide

Apollon tapınağının ön cephe sütunlarından birinin kaide kısmında(Lev.VII-37) uygulanan dekorasyonda merkezi figür üç yapraklı bir akantustur. Akantus bant yüksekliğinde ve cepheden veriliştir. Buradan sağa ve sola devam eden kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Merkezi çanak yaprağından çıkan ana dal üst sınıra kadar yükselir ve aşağıya yöneldiği sırada lale formlu bir örtü yaprağından sonra çift sürgün halini alır ilk sürgün kendi içine döner ve kıvrık dal göbeğinde bir çiçek rozeti ile sonlanır. İkinci sürgün ise önce aşağıya doğru salınır ve tekrar yukarıya çıkacağı noktada bu kez akantusla oluşturulmuş örtü yaprağından sonra çift sürgün halini alır. Dekorasyon şablon halinde devam ederken kıvrık dal göbeğinde oluşturulan çiçek rozetleri ve floral dekorasyonlar çok çeşitlidir.

4.6.1.5. Arşitrav Soffitleri

Apollon tapınağına ait arşitrav bloklarından ikisinin soffit kısmında kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Bunlardan ilki kuzey iç kısımdaki 5. Ve 6. Sütun sırasına ait olduğu düşünülen bloğa ait soffittir(Lev.VIII-38). Lesbos kymationu bezemesi ile sınırlandırılan soffit içerisinde tek yapraklı bir akantus çanak yaprağından türeyen kıvrık dal, ince yapıdadır ve hafif bir kıvrımla ilerler. Çanak yaprağından çıkan iki filizde kıvrık dalın sağında ve solunda tomurcuk ve çiçeklerle sonlanarak dekorasyona zenginlik katar. Kıvrık dal bir örtü yaprağından sonra çift sürgün halini alır ve ilk sürgün kendi içine kıvrılarak bir volüt oluşturur. Kıvrık dal göbeğinde ise bir tomurcuk ile sonlanır. Örtü

yaprağından çıkan ikinci sürgün ise önce yukarı, daha sonra aşağıya salınarak kendi içine kıvrılır ve dekorasyon şablon halinde devam eder.

Tapınağın Peristasis bölümüne ait ikinci örnekte(Lev.VIII-39) de neredeyse ilk örnekteki ile aynı kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. İlk örnekten daha iyi korunmuş olan örnekte tüm dekorasyon eksiksiz görülmekte ve soffit kısmında sınırlandırılan dekorasyonun başta ve sonda tek yapraklı bir akantus çanak yaprağı arasında uygulandığı görülmektedir.

4.7. EPHESES

Kökleri İlk Tunç Çağına kadar ulaşan Ephesos Artemis Tapınağı'nın, günümüze ulaşan kalıntıları ne yazık ki oldukça sınırlıdır. Önemi ve özellikleri bakımından birçok araştırmacının çalışmalarına konu olmuş tapınağın yazılı kaynaklara dayandırılarak Herostoros tarafından M.Ö 356' da yakıldığı varsayılmaktadır⁵³. M.Ö 4. Yüzyıl ortalarında yapımına başlanılan tapınağın son evresi hiçbir zaman bitirilememiş, Hellenistik ve Roma Dönemi boyunca hem yapımına deva edilmiş hem de tapınak kullanılmıştır⁵⁴.Bu çalışmanın konusu kapsamında tapınağa ait sima bloğu ve akroter parçasında kıvrık dal uygulaması karşımıza çıkmaktadır.Ayrıca kente ait diğer yapılarda bulunan kıvrık dal örnekleri ;

Agora'ya açılan kapılardan biri olan Mazeus Mithridates Kapısı üzerinde bulunan yazıtlardan ve mimari öğelerinin stilistik olarak değerlendirilmesi sonucunda kesin tarihli

⁵³ Clayton – Pierce 1995,81.

⁵⁴ Bammer-Muss 1996,57.

yapılardan biridir. Yapı M.Ö 4/3 yıllarına tarihlendirilmektedir⁵⁵. Yapıya ait kıvrık dal dekorasyonu başlık ve frizlerde karşımıza çıkmaktadır.

Efes Kentine ait bir diğer kıvrık dal dekorasyonu uygulaması tiyatroda bulunan bir rölyef üzerinde karşımıza çıkar. Rölyef stilistik olarak Augustus dönemine tarihlenmektedir⁵⁶.

4.7.1. Artemis Ephesia Tapınağı

4.7.1.1. Sima (Lev. VIII-40)

Tapınağın simasında karşımıza çıkan bezemedemerkezi öge olarak çörtlen kullanılmıştır. Kıvrık dalın tüm ögeleri yivli olarak işlenir. Çörtenden çıkış noktasında ayrıntılı biçimde işlenmiş bir örtü yaprağı bulunur. Ana daldan çıktığı nokta, yüzüksü bir boğum ile süslenmiştir. Buradan çıkan yan dal simanın üst kısmına doğru kıvrılır. Kalınlığı neredeyse ana dal ile eşittir ve başlangıç noktası ile bitiş noktası arasında herhangi bir kalınlık farkı bulunmamaktadır. Simanın üst bitişine çok yakın bir noktada, yan dal üzerine bir örtü yaprağı daha işlenir ve burada oldukça dar bir volütleşme yaparak sonlanır. Simanın alt kısmına doğru ilerlemeye devam eden ana daldan, yine bir örtü yaprağı ile yan dal türetilir. Örtü yaprağından çıkan yan dal ve ana dal direkt olarak volütleşir. Yan dal kalınlığında yine bir değişim göstermez ve kalınlığı neredeyse ana dal ile aynıdır. Farklı olarak, ana dalın volütleşen parçası üzerine oldukça büyük kapalı ve yarım bir palmet işlenmiş, zeminin boşlukları bu palmet kullanılarak doldurulmuştur. Yaprak veya rozet gibi yardımcı bir öge kullanımı söz konusu değildir.

⁵⁵ Alzinger 1974, 9.

⁵⁶Mathea-Förtsch 1999 28.

4.7.1.2. Akroter (Lev. VIII-41)

Akroter üzerinde bulunan bezeme oldukça derin işlenmiştir. Burada, palmetin yaprakları kıvrık dal gibi davranır. Her bir palmetin alt dalları kendi içlerine kıvrılarak volütleşir. Farklı palmetlerden uzanan orta dallar birbirlerine dolanıp kümeleşir. Orta dallarda diğerlerinden farklı olarak, palmetin çekirdeğinden çıktıktan sonra işlenen yüzüksü bir boğum bulunur. Boğumun ardından dalın bir kısmı yaprak ile örtülmüştür. Dallar yivlidir ve kalınlıkları bezeme boyunca değişmez.

4.7.2. Mazeus Mithridates Kapısı

4.7.2.1. Anta Başlığı (Lev.VIII-42)

Mazeus Mithridates kapısının başlığında bulunan bezemede zemini oldukça boşluklu bırakacak kadar sadedir. Kıvrık dal başlığın üst kısmından yine sade işlenmiş örtü yapraklarından kök alır. Ana dal ince başlayıp kalınlaşarak devam eder. Yan dal oluşumu yoktur. Örtü yaprağının hemen altına bitişleri oldukça keskin, enleri dar hilal biçimini andıran yapraklar işlenmiştir. Ardından yüzüksü boğum karşımıza çıkar. Peşi sıra gelen örtü yaprağı da ana dal gibi yivlidir. Örtü yaprağı, bezemede en dikkat çekici unsurdur. Bitiş noktalarında bulunan savrulma ile bezemeye hareketlilik kazandırılmıştır. Örtü yaprağının içinden oldukça ince biçimde çıkan ana dal, herhangi bir volütleşme yapmadan son bulur. Zeminin boş kalan kısımları tomurcuk rozetleri ile doldurulmaya çalışılmıştır.

4.7.2.2. Friz

Kapının frizinde bulunan bezemeler (Lev.IX-43) diğer örneklerdeki gibi yine zemini tamamen doldurmazlar. Her bir bezemenin ortak noktası, örtü yaprağından ayrılan

dallar ince başlar ve ardından kalınlaşarak devam eder. Genel bir eğilim olarak, örtü yaprakları yüzeyleri burgulu, dal yüzeyleri yivli işlenmiştir.

Lev.IX-44’de görülecek örnekte kıvrık dal demeti, bitiş noktalarında dikensiliği net ve yer yer göz formunu almış akantus demetinden türer. Akantus’u burgulu işlenmiş örtü yaprağı takip eder. Bitişi parçalı değildir fakat üzerine yüzük şekilli bir boğum işlenmiştir. Örtü yaprağından iki yan dal çıkar ve yine yan dallar üzerinde de küçük de olsa örtü yaprağı kullanımı söz konusudur. Yan dal, örtü yaprağının ardından hemen volütleşir. Ana dal ise, ikinci bir örtü yaprağı kullanımı ile yine yan dala bölünür. Buradaki yan dal da bir önceki ile aynı karakteristiği sergiler. Farklı olarak, ikinci ve üçüncü örtü yaprağı arasında kalan ana dal parçası üzerine bir kuş figürü işlenmiştir. Üçüncü örtü yaprağından yine tek bir yan dal türer. Ana dal ise dördüncü bir örtü yaprağına ulaşarak üç parçaya ayrılır. Her bir parça kendi içine volütleşir. Burada filizlerle dala bağlanan lotus rozetleri söz konudur. Daha önce de vurgulandığı üzere, her bir dal çıkış noktasında ince başlar ve kalınlaşarak devam eder.

Lev.IX-45’de görülecek bezemede ise, merkezi öge olarak karşımıza bir kadın figürü çıkar. Ana dallar burgulu ve yan dallar yivli işlenmiştir. Ana dallar ince başlayıp kalınlaşarak ilerlemesine rağmen, yan dalların örtü yaprağından çıktıkları noktalar ile bitişleri arasında herhangi bir kalınlık değişimi yoktur. Frizin alt kısmına doğru bükülüp volütleşen yan dalların hemen üzerinde eros figürleri işlenmiştir. Yan cephelerinde ise, ana dallar köşe akantuslarından türer.

Lev.IX-46’de görülecek frizin diğer bir kısmına ait bezemede ise, kalp şeklinde işlenen rozet dikkat çekicidir. Yine ana dallar burgulu, yan dallar yivlidir. Köşelerde bezeme yarısı işlenmiş kapalı bir palmet ile bitirilir. Çiçek ve tomurcuk rozetlere sıklıkla yer verilmiştir.

4.7.3. Arkadiane Caddesi

4.7.3.1. Anta Başlığı (Lev.IX-47)

Efes Arkadiane caddesin’de bulunan ve M.Ö 1. Yüzyıl’a tarihlendirilen⁵⁷ ,Anta başlığının yan yüzünde ortada merkezi motif olarak stilize bir akantus yer almaktadır. Çanak yaprağının hemen üzerinde palmet göbeğinin üçgen hali oldukça belirgindir. Palmet göbeği üzerinde yedi yapraklı bir açık palmet yer almaktadır. Palmet göbeğinden her iki yana doğru çıkan kıvrık dal yukarıya doğru bir salınım gerçekleştirmekte ve örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelmektedir. Sürgünlerden ilki hemen içe doğru kıvrılarak bir volüt oluştururken, diğeri aşağı doğru bir kıvrılma yaptıktan sonra başlık köşesinde bir volüt oluşturmaktadır.

4.7.4. Tiyatro

4.7.4.1. Rölyef (Lev.IX-48)

Rölyef üzerinde uygulanan dekorasyonda blok sol kısmındaki akantus çanak yaprağından türeyen kıvrık dalın ana dalı blok üst ve alt sınırına yükselip, alçalarak kıvrımlar oluşturarak devam eder. Ana dal kalın ve yivli yapıdadır. Yivli ana dalın akantus örülü örtü yapraklarından çıkan yan dallar ince ve yivsizdir. Ana dala sarılarak kıvrılan filizler ve yan dallar kıvrık dalın üst ve alt boşluklarında tomurcuklar ve çiçek rozetleri ile dekorasyona zenginlik katar.

4.8. HİERAPOLİS

Hierapolis güney Bizans suru çalışmaları sırasında bulunan⁵⁸ ve Hierapolis müzesi bahçesinde sergilenen yazıtlı arşitrav friz bloğu bu çalışma konusu ve zaman dilimlerini kapsayan tek örnektir. Hierapolis'te varlığı bilinen fakat henüz yeri saptanamamış olan çeşme yapısına ait olduğu düşünülen blok M.Ö 27'den sonraya Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirilmektedir⁵⁹.

4.8.1. Nymphaeum

4.8.1.1. Arşitrav-Friz (Lev.X-49)

Çeşme yapısına ait yazıtlı arşitrav friz bloğunun friz kısmında uygulanan dekorasyonda friz kuşağı boyunca devam eden kalın yivsiz ana dal friz üst sınırı ve alt sınırına salınarak friz hattı boyunca devam eder. Kıvrık dalı oluşturan ve alt sınırda yer alan dokuz adet akantusun her biri kendi içerisinde merkezi motiftir. Ana dalın friz hattı boyunca devam eden dalgalanması ile oluşan üstteki boşluklarda çeşitli çiçek rozetleri ile doldurulmuştur.

4.9. İDYMA

Muğla Gökova körfezinde bulunan Antik Kente dair çalışmalar ne yazık ki yüzey araştırması çalışmalarının ötesine geçememiştir. Kayda değer ilk çalışma 1937 yılında Fransız araştırmacı Louis Robert tarafından gerçekleştirilmiştir⁶⁰. Genellikle yazıtlardan

⁵⁸ Yıldız, 1994, 175-187.

⁵⁹ Söğüt, 2002 197-198; 2005,355-356.

⁶⁰ Robert 1937, 1-24.

yola çıkarak gerçekleştirilen bu çalışmada ilk kez kentte bulunan mimari bloklara da yer verilmiş ve bu tez çalışmasının konusunu oluşturan kıvrık dal dekorasyonuna sahip blok 1994 yılında Rumscheid tarafından değerlendirilerek Labraunda Andron A ve B yapıları ile karşılaştırılarak M.Ö 351-344 arasına tarihlendirilmiştir⁶¹.

4.9.1. Plaster Başlık (Lev. X-50)

Rumscheid'in ele aldığı plaster başlıkta merkezi akantus çanak yapraklarından çıkan iki ana dal yukarıya doğru başlığın üst kısmına hareket eder. Ana dallar yivli yapıdadır ve sağdaki ana dal örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelerek devam eder. Biri yukarıya diğeri aşağıya doğru hareketlenerek burada birer volüt oluşturur. Solda yer alan ana dal ise merkezi motif olan kapalı palmete doğru ilerler ve burada bir volüt oluşturur. Boşta kalan alanlar floral bezeklerle doldurulmuştur.

4.10. İLİON

Çanakkale Hisarlık tepe mevkiindeki Athena tapınağının tarihlendirilmesinde çeşitli araştırmacılar Hellenistik- Roma dönemi arasında çeşitli fikir ayrımlarına düşmesine ve Hellenistik orjinli varsayılmasına rağmen, tapınağın arşitrav bloğunda yer alan yazıtlarından yola çıkarak Augustus Dönemi'ne tarihlendirilmektedir⁶². İlion Athena Tapınağındaki kıvrık dal dekorasyonu ise tapınağa ait sima bloğu ve antefiks üzerinde uygulanmıştır.

⁶¹ Rumscheid 1994, 61.

⁶² Webb 1996,47; Goethert-Schleif 1962,8; Anabolu 1970,24.

4.10.1. Athena Tapınağı

4.10.1.1. Sima (Lev.X-51)

Tapınağa ait sima bloğu Schede ve Rumscheid tarafından incelenmiş ve Augustus dönemine tarihlendirilmiştir⁶³. Sima bloğunda ilk dikkatini çeken dekorasyonun ortasında uygulanmış olan her iki yandan gelen kıvrık dalların örtü yaprağından sonra oluşturduğu akantus demeti ve bu demetler üzerinde yükselen dörder yapraklı kapalı palmet içerisine yerleştirilmiş floral bezektir. Palmet yapraklarının yanlarında dışa doğru kıvrılarak volüt oluşturan dekorasyon blok sonlarında sağda ve solda yivli ana daldan türemektedir.

4.10.1.2. Antefiks (Lev.X-52)

Tapınağa ait olduğu düşünülen antefiks parçasını Rumscheid stilistik olarak değerlendirmiş ve Augustus dönemine tarihlemiştir⁶⁴. Altta oldukça hacimsel işlenmiş bir akantus çanak yaprağı merkezi motif olarak dikkat çekmektedir. Buradan her iki yönde yukarıya ivme kazanarak ilerleyen ana dal burgulu bir biçimde devam ederek dikensi bir formda örtü yaprağı oluşturur. Çift sürgün haline gelen ana dallardan ilki içe çanak yaprağına doğru kıvrılarak karşılıklı birer volüt oluştururken, örtü yaprağından çıkan diğer yan dal yukarıya S kıvrımlı bir hareket sergileyerek bu kez dışa doğru kıvrılır ve burada bir volüt oluşturur. Simetrik olarak sağda ve solda aynı hareketi sergileyen kıvrık dallar ortada bir boşluk yaratır ve bu boşluk dekorasyondan bağımsız ortada bir lotus bezemesi ile

⁶³ Schede 1909, 90; Rumscheid 1994, 111.

⁶⁴ Rumscheid 1994, 148.

doldurulur. En üstte kıvrık dalların volütleşmeye başladığı alanda birleşen bir kapalı palmet ile dekorasyon sonlandırılır

4.11. KASTABOS

Kente dair ilk kazılar 1960 yılında Hemithea Kutsal alanında J.M. Cook tarafından gerçekleştirilmiştir⁶⁵. Cook gerçekleştirdiği çalışmalarda tapınağı M.Ö 4. Yüzyıl'a tarihlemiştir⁶⁶. Daha sonra yapıya ait mimari elamanları stilistik açıdan inceleyen Rumscheid tarihlendirmeyi M.Ö 300-280 yılları arasında güncellemiştir⁶⁷.

4.11.1. Hemithea Tapınağı

4.11.1. Sima (Lev.X-53,54)

Tapınakta bulunan kıvrık dal bezemeleri, karşımıza yalnızca sima bloklarında çıkar. Her iki örnekte de görülecek bezemeler, oldukça sadedir ve yan dallar üzerinde yiv bulunmakla birlikte ana dal, sade işlenmiştir. Ana dal ve yan dallar arasında herhangi bir kalınlık farkı bulunmamaktadır. Ayrıca dalların kalınlığı süsleme boyunca aynı şekilde korunur. Lev.X-53'de görülecek örnekte, kıvrık dal, yan dal parçasına örtü yaprağı ile ayrılmaz. Onun yerine, dalın ikiye bölündüğü kısım yivli işlenen bir yaprakla örtülmüştür. Aynı şekilde işlenen bir diğer yaprak, ana dalın volütleştiği kısım üzerinde karşımıza çıkar. Lev.X-54'de karşımıza çıkan örnek ise yivli işlenmiş, bitişlerinde göz biçimini almış

⁶⁵ Cook- Plommer 1968, 3-7.

⁶⁶ Cook 1960, 17.

⁶⁷ Rumscheid 1994, 19.

akantus motifinden doğar. Ana dal parçasının volütleştiği noktada aynı yaprak deseni ile örtülmesi burada da söz konusudur.

4.12. KNİDOS

Knidos Antik Kenti'nde bu çalışma kapsamında kıvrık dal dekorasyonuna sahip mimari elemanlar Propylon'da karşımıza çıkmaktadır. Propylon Hellenistik Döneme M.Ö 4 yüzyıl sonu 3. Yüzyıl başlarına tarihlenmektedir⁶⁸. Yapıya ait kıvrık dal dekorasyonuna sahip sima bloğu içinde aynı tarihlendirme kabul görmektedir.

4.12.1. Propylon

4.12.1.1. Sima (Lev.X-55)

Ele geçen sima parçasının çörtlen kısmı ile sol tarafındaki kıvrık dal dekorasyonunun bir kısmı korunmuş olarak ele geçmiştir. Dekorasyon merkezde akantus çanak yaprağı içerisine oturtulmuş aslan başlı bir çörtenden türer ve merkezi motiftir. Akantus çanak yaprağından çıkan kalın ve yivli ana dal blok üst sınırına kadar yükselir ve buradan aşağıya doğru inerek kendi içine kıvrılarak bir volüt oluşturur.

4.13. LABRAUNDA

Labraunda'da kıvrık dal bezemesi, Zeus Labraundos Kutsal Alanı içerisinde bulunan Andron B, doğu ve güney propylonu ile Zeus Labraundos Tapınağı'nda karşımıza çıkar. Kutsal alan hakkındaki erken dönem bilgiler 1824 yılında W.H. Leake, 1827 yılında

⁶⁸ Love 1972, 69-71 ;Özgan, 1999, 59.

Anton Prokesch von Osten tarafından aktarılmıştır⁶⁹. 1948 yılında A.W. Persson liderliğinde, İsveçli arkeoloji ekibi tarafından kutsal alandaki birinci nesil kazılar başlatılmış ve yapı elemanlarının ayrıntılı bilgisine de bu kazılar sayesinde erişilmiştir. Yine bu kazılar esnasında ortaya çıkartılan yazıtlar ışığında, hem Laumonier'in yol açtığı bu yanlış anlaşılma giderilmiş; hem de Andron B'ninin tarihi, M.Ö. 377-352 olarak netlik kazanmıştır.⁷⁰

Güney Propylon'un tarihlendirmesi, güneydoğu anta üzerinde bulunan yazıt sayesinde M.Ö. 203 olarak kesinlik kazanmıştır. Ne yazık ki Doğu Propylon'un net tarihlemesinin yapılabileceği herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Güney Propylon ile aralarında bulunan dikkat çekici benzerliklerden ötürü, onun da aynı tarihler içerisinde inşa edildiği düşünülmektedir⁷¹.

Tapınağın da kesin tarihi yapılamamakla birlikte, tartışmaya da oldukça açıktır. Genel eğilim, bu tapınak ve Priene Athena Tapınağı arasındaki benzerliklerden ötürü aynı mimar tarafından yapıldığını iddia etmektedir⁷² ve bu yüzden benzer tarihleri işaret etmektedir. Halbuki tapınağın erken dönemde in antis evresinin de olduğu ve bu sebeple de M.Ö. 5.yüzyıl içerisinde tarihlendirilmesi gerektiği iddiaları da güçlüdür⁷³. Yapı için esas tarihlendirme girişimleri Hellström ve Thieme tarafından oldukça geniş kapsamlı

⁶⁹ Leake 1824,85; Osten 1832, 59.

⁷⁰ Westholm 1963, 133; Hellström 2003,237-252.

⁷¹ Jeppesen 1955,126-131.

⁷² Her iki yapı mimarının da Pytheos olduğu düşünülür (Labraunda, 2017)

⁷³ Baran 2006,22.

alışmalarında yapılmıştır⁷⁴. Yapının ilk dönem tarihi için M.Ö. 4. yüzyılın ilk yarısının en sağlıklı değeriendirme olduğunu öne sürerler.

4.13.1. Andron B

4.13.1.1. Anta Başlığı (Lev.XI-56)

Andron B’de bulunan tek örnek yapının anta başlığı üzerindedir. Burada kıvrık dal bezemesi akantus çanağından çıkmaktadır. Çanak yapısı yivlidir ve bitişinde akantusun dikensiliğini yansıtacak şekilde parçalı işlenmiştir. Akantus çanak yaprağından başlığın sağ bölümüne doğru devam edecek olan üç ana dal çıkar.Bunlardan en alttaki hafif bir süzölme ile devam eder ve çanak yaprağına doğru içe doğru kıvrılarak bir volüt oluşturur, ortadan çıkan yaprak alttaki volüte oranla daha büyük boyutta bir volüt oluştururken, en üste üçüncü kıvrık dalla arasında bir floral bezek yer alır. Üçüncü ana dal başlığın en üst kısmında yine içe doğru kıvrılarak en büyük volütü oluşturur. Başlığın sol tarafında ise sağ taraftan tamamıyla farklı bir dekorasyon söz konusudur. Bu kez çanak yaprağından tek bir ana dal çıkar, oldukça kalın ve yivli formda olan ana dal yukarıya doğru hareket eder ve burada örtü yaprağından sonra tekrar daha ince bir dal olarak devam eder. İkinci bir örtü yaprağından sonra üç farklı dal ve filiz buradan ayrılır ilk filiz oldukça cılız olarak üstte bir palmete dönüşür. Ortada aşağıya doğru ivme kazanan, tomurcuk oluşturan bir dal ve en allta kıvrık dalın ana dalına eşit kalınlıkta yivli bir dal çanak yaprağına doğru dönen büyük bir kapalı palmet ile son bulur.

⁷⁴Hellström –Thieme 1982.

4.13.2. Güney ve Doğu Propylon

4.13.2.1. Anta Başlıkları

Labraunda GüneyPropylon'a ait anta başlığında(Lev.XI-57) merkezi öge olarak sağda ve solda stilize işlenmiş akantus çanak yaprakları kullanılmıştır. Her iki tarafta simetrik olarak çanak yapraklarından çıkan iki adet kıvrık dal yivli yapıdadır. Başlığın köşe bölümüne doğru yukarıya hareket ederek yine stilize örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelirler. Burada ilk yaprak içe doğru dönerek bir volüt oluştururken üstteki sürgün yarım bir kapalı palmet oluşturur. Çanak yaprağından çıkan ikinci ana dal ise yine yukarıya doğru devam ettikten sonra bu kez başlığın orta kısmında bir volüt oluşturur. Volüt haline döndüğü nokta da türeyen bir sürgün başlığın orta kısmında altlı-üstlü yerleştirilmiş ayna simetrisindeki açık palmetlere hayat verir.

Doğu Propylon'a ait anta başlığı(Lev.XI-58) orta da oldukça büyük üç yapraklı akantus çanak yaprağından türer. Buradan sağa ve sola doğru ilerleyen kıvrık dallar başlığın sağ ve solu bitişinde çift sürgün haline gelerek altta ve üstte birer volüt oluşturur. Akantus çanak yaprağı göbeğinden çıkan cılız dallar yukarıya doğru yönelir ve ortalarındaki ters açık palmeti içine alacak bir motif oluşturur. Kıvrık dallar arasında kalan boşluk birer tomurcuk ile doldurulmuştur.

4.13.3. Zeus Labraundos Tapınağı

4.13.3.1. İç Anta Başlığı (Lev.XI-59)

Buradaki başlık da kıvrık dal bezemesi açısından propylondakilerle benzer özelliklere sahiptir. Yine başlığın merkezine, biri düz biri ters olmak üzere iki palmet motifi işlenmiştir. Burada her iki palmet de kapalıdır. Başlığın sağ köşesinde, kıvrık dalın bitiş

yalnızca volütleşme ile değil, yapraklarının bitiş kısımlarında yukarı doğru bir savrulma hareketi ile süslemeye hareket kazandırılan lotus çiçekleri de kullanılmıştır.

4.14. LAGİNA

Lagina kentinde erken dönem çalışmalar R. Pockocka, W.M. Leake, W.M. Waddington ve C.T. Newton yapılmış olmakla birlikte, bu çalışmalar herhangi bir bilimsel veri sunamamış, oldukça yüzeysel kalmıştır. Birinci nesil kazı çalışmaları W. Niemann ve V. Luschan'ın kazı başkanlığında 1881 yılında yapılmıştır denebilir. Ardından 1891-1892 yılları arasında çalışmalar Osman Hamdi Bey tarafından sürdürülmüştür⁷⁵. Hekate Tapınağı, M.Ö. 1. yüzyıl ve hatta M.Ö. 81 yılı öncesine tarihlendirilmektedir⁷⁶. Ayrıca, Propylonun kapı lentosunda bulunan Augustus'un bağış kitabesi sayesinde de yapının mimari elemanların büyük çoğunluğunun M.Ö. 40 yılında yeniden onarıldığı netleşmiştir⁷⁷.

4.14.1. Hekate Tapınağı

4.14.1.1. İç Anta Başlığı (Lev.XI-60)

İç Anta başlığına işlenen kıvrık dallar akantus çanağından doğar. Akantus yapıları yivlidir. Buradan sağa ve sola doğru iki adet kıvrık dal doğar. Dalların başlangıç ve bitiş noktalarında herhangi bir kalınlık farkı yoktur, yapıları yivlidir. Dallar, iç kısımlarına doğru ikiye bükülme ile volütleşir. Hem dal kalınlığının ince tutulması hem de herhangi bir

⁷⁵Tırpan – Soğut 2005, 1-2

⁷⁶ Tırpan-Gider-Büyüközer 2012, 198.

⁷⁷ Büyüközer 2015, 80-81.

yardımcı elamanın kullanılmaması zeminin oldukça boşluklu kalmasına yol açmıştır. Ters yönlerde kıvrılan dalların tam ortasına, akantusun göbeğinden çıkan, filizi anımsatan oldukça ince bir dal parçası üzerine çiçek rozet işlenmiştir.

4.14.2. Propylon

4.14.2.1. Anta Başlığı (Lev.XI-61,62)

Propylon'a ait iki anta başlığı Hekate Tapınağı'ndaki kıvrık dal bezemesiyle aynı karakteristiği taşırlar. Yine sade ve yivli işlenmiş bir akantustan doğan dallar, burada sağa ve sola zıt yönlü olacak biçimde, ikiye ayrılan dört dal yerine beş dal kullanılmıştır ve üç dal parçası başlıkların merkezine, diğer ikisi ise köşelere kıvrılarak volütleşirler. Lev.XI-61'de görülecek anta başlığındaki bezeme, diğer örneklerden oldukça ayrıntılıdır. Başlığın üst kısmına oldukça derin olarak işlenen, yapısı yivli, bitişleri parçalı bir akantus çiçeğinden türeyen ana dallar başlığın alt kısmına değdikleri noktada örtü yaprağı oluştururlar. Ana dal ile örtü yaprağı arasında yüzüksü boğum mevcuttur. Örtü yaprağından ayrıldıktan sonra, volütleşen beş adet dal diğer örnektekilerle tamamen aynıdır. Zıt yönlerde dağılan ana dalların arasındaki boşluğu doldurmak adına filiz kadar ince bir dal ile lotus çiçeğine bağlanan bir çiçek rozeti işlenmiştir. Aynı rozet, volütleşen dalların boş kalan merkezlerini doldurmak için de kullanılmıştır.

4.15. LETOON

Letoon'da Hellenistik dönemde işlenmiş tek kıvrık dal örneği, Leto Tapınağı'nda karşımıza çıkar. Kentin ilk kazıları, Xanthos ile birlikte C. Fellows tarafından 1838 yılında gerçekleştirilmiştir. Kazılar 1962'den itibaren ilk olarak Metzger ve ardından Le Roy

başkanlığında, French National Center for Scientific Research'ün gözetmenliğinde devam etmiştir. Metzger tarafından tapınağın tarihlendirmesi erken Hellenistik dönem olarak yapılmıştır. Metzger'in daha geç çalışmalarında yapının tarihlendirilmesi, bulunan pek çok yazıtın da yardımıyla M.Ö. 160-130 olarak belirtilmiştir⁷⁸. Yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla tapınak ilk olarak M.Ö. 4-5. yüzyıllarda inşa edilmiş, günümüzdeki restore edilen formunu ise M.Ö. 150 yılında almıştır⁷⁹.

4.15.1. Leto Tapınağı

4.15.1.1. Sima (Lev. XI-63)

Sima bloğu üzerinde uygulanan kıvrık dal dekorasyonunda merkezi öge olarak akantus çanak yaprakları içerisine oturtulmuş çörtten dikkat çekmektedir. Ortada yer alan çörtenden her iki yöne doğru simetrik olarak uzanan kıvrık dal uygulaması söz konusudur. Çanak yaprağından çıkan ana dal yivli yapıdadır. Yukarıya doğru savrulma hareketi ile ilerleyen ana dal, örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. Buradan çıkan ilk dal ince yapıdadır ve hemen içe, çörtene doğru dönerek burada bir volüt oluşturur. İkinci yan dal ise ilkinde oranla daha kalın formda önce aşağıya doğru salınır ve burada örtü yaprağından çıkan dal ile bir volüt oluşturarak dekorasyon sonlandırılır.

⁷⁸ Metzger 1977, 62.

⁷⁹ Hansen 1991, 323.

4.16. LİMYRA

Kente ait kıvrık dal bezemesi Gaius Caesar Kenotaph'ında karşımıza çıkmaktadır. Gaius Caesar'in ölüm tarihinin M.S 21 olduğu bilinmektedir dolayısıyla yapı M.S 1. yüzyıl, Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirilmektedir⁸⁰.

4.16.1. Gaius Caesar Kenotaphı

4.16.1.1. Paye (Lev.XII-64)

Her iki yüzünde de kıvrık dal dekorasyonuna sahip olan payenin sadece en alta merkezi motif de bazı farklılıkları söz konusudur. A yüzünde açık bir akantus çanak yaprağı merkezi motif olarak kullanılmışken, B yüzünde ki akantus çanak yaprakları henüz açmamış daha kapalı bir formdadır. Çanak yaprağından yukarıya doğru hareket eden kıvrık dal çok fazla devam etmez ve bir çiçek rozeti ile sonlanır. Sonrasında buradan türeyen iki sürgün sağa ve sola yönelerek içe döner. İki sürgün arasından devam eden kalın ve yivli ana dal tekrar akantuslarla oluşturulmuş bir çanak halini alır. Çanaktan çıkan ana yivli dal bu kez yukarıda dörtlü bir şema oluşturan sürgünlere hayat verir üstte ve allta simetrik olarak ikişer sürgün içe kıvrılarak dört adet volüt oluştururlar. Sürgünler oldukça detaylı işlenmiş, örtü yaprakları belirgindir. Dörtlü şema arasından çıkan ince bir dal, yukarıya doğru devam eder ve akantus demetlerini oluşturur. Dış yaprakları açık halde işlenen akantusların sol kısmında olası bir figür kuş figürü ile doldurulmuştur. Her iki yüzde de bloğun üst bitişinin korumamış olması nedeni ile tam anlaşılamasa da yivli ve kalın bir dal ile içeriye dönerek volüt oluşturan bir kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur.

⁸⁰Plattner 2012, 255.

4.17. MAGNESİA AD MAEANDRUM

Kıvrık dal bezemeleri kentte Artemis Tapınağı, Artemis Sunağı, Zeus Sosipolis Tapınağı'na ait mimari elemanlarda ayrıca, Propylon ve Tiyatronun başlıklarında karşımıza çıkar. Tapınağın tarihlendirmesine yönelik çeşitli araştırmacılar farklı tarihler öne sürmüştür. Humann Agora'nın güney batısında bulunan 16 numaralı yazıtı dikkate alarak M.Ö 221/220 de gerçekleşen epiphane olayını dikkate alır⁸¹. Gruben tapınağı M.Ö 206-130 yıllarına tarihlemektedir⁸².Artemis tapınağı altarna ait tarihlendirme çalışmalarına baktığımızda ise Tapınak ile benzer tarih aralıkları söz konusudur, heykeltıraşlık eserleri M.Ö 220-206 arasına tarihlendirilmektedir. Altar'ın inşaa tarihi için ise son çalışmalar dâhilindeM.Ö 3 yüzyıl sonu kabul görmektedir⁸³.Magnesia Propylon'u birçok araştırmacı tarafından M.Ö 220 ile M.Ö 100 arasında çok çeşitli tarih aralıklarında değerlendirilmiştir⁸⁴. Ancak Kökdemir tarafından son dönemde yapılan çalışmalar ile detaylı olarak ele alınan mimari elemanların stilistik özelliklerinden yola çıkılarak yapı M.S 1. Yüzyıl ilk çeyreğine tarihlendirilmiş ve bu tarih kabul görmüştür⁸⁵. Zeus Sosipolis tapınağı için M.Ö 221-180 tarihi kabul görürken, Tiyatro stilistik olarak M.Ö 290-270 yıllarına tarihlendirilmektedir⁸⁶.

⁸¹ Humann, 1904, 22.

⁸² Gruben 1966, 390.

⁸³ Çetin 2007, 34.

⁸⁴ Kökdemir 2011,94-100.

⁸⁵ Kökdemir 2011,122.

⁸⁶ Rumsheid 1994, 57.

4.17.1. Artemis Leukophryene Tapınağı

4.17.1.1. Friz (Lev.XII-65)

Tapınağın pteron duvar frizindeki şemada merkezi motif olarak kanatlı bir kadın dikkat çeker. Belinden aşağıya doğru iki yöne ayrılan akantuslaştırılmış elbisesinden iki yöne doğru kıvrık dallar çıkar. Kollarını iki yana doğru açarak bu sürgünlere dokunmaktadır. Figürü eteklerinden çıkan iki sürgün önce aşağıya doğru birer volüt oluşturur. Sonrasında yivli sap şeklinde devam ederek, bu kez yukarıya doğru dönen birer volüt oluşturmaktadır. Volüt oluşturan bu kıvrık dal sürgününün hemen altında her iki yönde kıvrık dalın yüzüksü boğumundan çıkan motifler içerisine yerleştirilmiş bir yanda lotus olabilecek bir bitki, diğer yönde ise kapalı bir palmet yer almaktadır.

4.17.1.2. Anta Başlığı (Lev.XII-66)

Ele geçen çizimler ve fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla duvar firizinin devamı niteliğindeki kıvrık dal dekorasyonu içeren anta başlığının yan yüzünde, ortada üç yapraklı akantus çanak yaprağından yukarıya doğru yivli iki sürgün çıkar. İki sürgün yukarıya doğru yönelerek abaküs altında iki yana dönerek volüt oluştururlar. İki sürgün arasında ince dallı bir çiçek motifi yer alır.

4.17.2. Altar

4.17.2.1. Arşitrav-Friz (Lev.XII-67)

Artemis Tapınağı altarına ait köşe arşitrav friz bloğunda uygulanan dekorasyonda bloğun orta kısmında yer alan köşede merkezi motif olarak akantus kullanılmıştır. Akantus çanak yapraklarında sağa ve sola doğru uzanan yivli işlenmiş kıvrık dal önce yukarıya

doğru hareket eder ve dekorasyonun uygulandığı alan içerisinde en üst sınıra kadar çıkar burada bir örtü yaprağı ile çift sürgün haline gelir. İlk sürgün, merkezi motife doğru yönelerek burada bir volüt yapar. İkinci sürgün ise önce aşağı doğru salınır ve daha sonra tekrar yukarıya yönelerek kendi içine kıvrılır ve ilk volüte oranla biraz daha büyük bir volüt oluşturur. Sağ ve sol köşelerde dekorasyonu sonlandıran öğelerde farklılık söz konusudur. Sağ köşede kıvrık daldan sonra lotus çiçeği ile sonlanan dekorasyon sağ köşede bu kez kapalı bir palmet kullanılarak sağlanmıştır.

4.17.2.2. Anta Başlığı (Lev.XII-68)

Altara ait anta başlığının yan yüzünde merkezi motif olarak stilize işlenmiş akantus çanak yaprağından çıkan kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Çanak yaprağından her iki yöne doğru çıkan ana dallar yivlidir. Yukarıya doğru hareket eden ana dal burada bir örtü yaprağıyla çift sürgün haline gelir. İlk sürgün içe doğru kıvrılır ve uç kısmı tomurcuk ile sonlanır. İkinci sürgün ise aşağıya doğru salındıktan sonra tekrar yukarıya yönelir ve ikinci bir örtü yaprağından sonra bir sürgün yukarıya kendi içine dönerek bir volüt oluştururken diğeri köşede yarım bir kapalı palmet oluşturarak dekorasyonu sonlandırır. Merkezi motif üstünde ve sağ ile sol alt köşelerdeki boşluklar çiçek rozetleri ile doldurulmuştur.

4.17.3. Zeus Sosipolis Tapınağı

4.17.3.1. Anta Başlığı (Lev.XII-69)

Zeus Sosipolis tapınağına ait anta başlığında merkezi motif olarak akantus çanak yaprakları içine oturtulmuş bir figür dikkat çeker. Figürün iki yanında simetrik olarak akantus çanak yaprağında kıvrık dallar türemektedir. Kıvrık dal önce yukarıya doğru

süzülür ve başlığın üst kısmına yakın yerde örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. İlk sürgün kendi içine merkeze doğru dönerek burada büyük bir volüt oluşturur. İkinci sürgün ise aşağıya doğru salınır ve burada örtü yaprağından sonra yukarıya doğru hareket ederek başlığın üst köşesinde tekrar bir örtü yaprağıyla iki sürgün haline gelir. İlk sürgün kendi içine dönerek bir volüt oluştururken, ikinci sürgün başlığın köşelerinde yarı kapalı palmetlerle dekorasyonu sonlandırır.

4.17.3.2. Dış Sırası-Geison (Lev.XIII-70)

Bloğun Sima frizinde kıvrık dal uygulaması söz konusudur. Ortada akantus çanak yaprakları içerisine oturtulan aslan başlı çörten merkezi motif konumundadır. Buradan sağa ve sola simetrik olarak kıvrık dallar türer. Kıvrık dalın yapısı yivlidir. Yukarıya doğru bir salınım gerçekleştirir ve simanın üst sınırında örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. İlk sürgün merkeze doğru dönerek burada bir volüt oluştururken, ikinci sürgün aşağıya doğru salınır ve kapalı bir palmetin ilk yarısını oluşturur.

4.17.4. Propylon

4.17.4.1. Anta Başlıkları (Lev.XIII-71,72)

Propylona ait Fil ayağı başlıklarından üç başlığın yan yüzlerinde kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Bunlardan ilki İstanbul Arkeoloji Müzelerinde sergilenmektedir(Lev.XIII-71). Dekorasyonda merkezi motif olarak cepheden verilmiş üç yapraklı bir akantus ve üzerinde açık bir palmet dikkat çeker. Buradan her iki yöne sağa ve sola devam eden yivli işlenmiş kıvrık dal kullanımı söz konusudur. Kıvrık dalın ana dalı yivlidir. Yivli ana dal yukarıya doğru yükselir ve çok fazla ilerlemeden bir örtü

yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. Sağdaki uygulamada çift sürgün haline gelen yan dallardan ilki içe kıvrılarak bir volüt oluştururken, ikinci sürgün önce aşağıya salınır ve burada bir tomurcuktan sonra bu kez yukarı doğru ivme kazanır. Yüzüksü bir boğumdan sonra çıkan iki sürgünden ilki yan dala hayat vererek yukarıda kendi içine kıvrılan bir volüt oluşturur. İkinci sürgün ise burgulu bir şekilde devam ederek başlığın köşesinde rozet ve stilize işlenmiş yapraklarla son bulur. Sol taraftaki uygulama ise biraz daha farklıdır. Ana dal örtü yaprağından sonra aynı kalınlıkta ve yivli şekilde devam ederek hem tomurcuklara hem de ikinci yan dala hayat verir.

Fil ayağına ait ikinci başlık(Lev.XIII-72) Pergamon müzesinde sergilenmektedir. İşçilik açısından ilk başlıkla benzerlikler gösterse de detaylarda gözle görülür farklılıkları vardır. Merkezi motif cepheden verilmiş beş yapraklı bir akantus ve hemen üzerinde ince bir dal olarak uzayan lale formlu floral bir bezektir. Sağda ve solda simetrik olarak uzanan kıvrık dal kullanımı söz konusudur. Merkezi motiften türeyen kıvrık dalın ana dalı yukarıya doğru yivli bir şekilde uzar ve burada lale formlu bir örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. Sürgün, yivli şekilde devam eder ve çift lale formlu örtü yaprağından sonra yan dallar çıkar. İlk yan dal ince ve yivli formda kendi içine kıvrılarak bir volüt oluşturur ve hemen altında ikinci sürgünden gelen daha ince formda bir çiçek rozeti ile zenginleşir. İkinci sürgünden çıkan diğer iki tomurcuk yine lale formunda bir tomurcuktan çıkan floral bezeklerle zenginleştirilmiştir. Başlığın üst köşesinde ise ikinci sürgünden çıkan yivli bir sap lale formlu örtü yaprağından sonra köşede kapalı bir yarım palmet ile içeride ince bir daldan türeyen kendi içine kıvrılan volütlerle dekorasyonu sonlandırır.

4.17.5. Tiyatro

4.17.5.1. Anta Başlıkları (Lev.XIII-73,74)

Magnesia Tiyatrosunda bulunan iki başlık işçilik ve teknik özellikler bakımından oldukça iyi özelliklere sahiptir. İki başlık arasında dekorasyon olarak hiçbir fark yoktur. Ortada merkezi motif olarak yayvan bir akantus merkezi motif olarak kullanılmıştır. Buradan ilk olarak yukarıya doğru ince iki dal önce yukarıya sonra içe doğru dönerek spiral oluşturur ve üstlerinde oldukça büyük işlenmiş bir kapalı palmet dikkat çeke. Palmetin her iki yanında kıvrık dallardan çıkan filizler ve floral bezekler dekorasyona zenginlik katar. Merkezi motiften çıkan ve her iki yana doğru uzanan kıvrık dal üzerinde merkezi motifin sağ ve solunda iki adet grifon bu kıvrık dallar üzerine basmaktadır. Grifonların kuyruklarından türeyen kıvrık dallar ise yukarıya doğru ayrı ayrı üç volüt oluşturur ve başlığın sağ ile sol üst bitişlerine kadar yükselir.

4.18. MİLETOS

Kentteki Hellenistik dönem kıvrık dal örnekleri, Bouleuterion, Gymnasion ve Lakodike Bau'da karşımıza çıkar. Bouleuterion'un tarihlendirmesi, Knackfuss tarafından M.Ö. 175-164 arası olarak belirtilmiştir⁸⁷. Gymnasion için ise M.Ö. 160 civarı işaret edilir⁸⁸ ve son olarak, Lakodike Bau için Knackfuss ve Rumscheid, M.Ö. 259-253 tarihlendirmesini yapmaktadır⁸⁹.

⁸⁷Knackfuss 1908, 49-99.

⁸⁸ Vandeput 1996, 33

⁸⁹ Knackfuss 1924, 263-278, Rumscheid 1994 105-106.

4.18.1. Bouleuterion

4.18.1.1. Sima (Lev.XIII-75)

Bouleuterion'daki kıvrık dal örnekleri yapının simasında karşımıza çıkar. Merkezi motif olarak aslan başlı bir çörten kullanılmıştır. Merkezi motifin her iki yanında simetrik olarak devam eden kıvrık dal uygulaması söz konusudur. Merkezi motiften çıkan kıvrık dalın ana dalı yivli yapıdadır yukarıya doğru ilerledikten sonra burada örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. Sürgünlerden ilki, içe doğru kıvrılarak bir volüt oluşturur. Diğer sürgün, ana dal kadar kalın bir şekilde önce aşağıya daha sonra blok boyunca aşağıda yatay bir şekilde devam ederek üzerinde oluşturulan çift sürgünle volütlere hayat verir. Daha sonra blok köşesinde yarım kapalı bir palmet ile dekorasyon sonlanır.

4.18.2. Gymnasion

4.18.2.1. Sima (Lev.XIII-76)

Sima bloğunda uygulanan dekorasyonda merkezi motif olarak akanus çanak yaprakları içerisine oturtulmuş aslan başlı çörten merkezi motiftir. Buradan her iki yöne simetrik olarak devam eden kıvrık dal dekorasyon neredeyse blokta boşluk kalmayacak şekilde uygulanmıştır. Merkezi motiften çıkan kıvrık dal ince ve yivli yapıdadır. Önce yukarıya blok üst sınırına kadar uzanan kıvrık dal burada örtü yaprağından sonra çift sürgün halini alır. İlk sürgün kendi içine doğru kıvrılmak için aşağıya doğru salınır ve burada yüzüksü örtü yaprağından sonra akantus yapraklı bir hal alır daha sonra içe kıvrılarak bir volüt oluşturur. Diğer sürgünde de benzer bir uygulama söz konusudur. Kıvrık dallardan arta kalan boş kısımlar çiçek rozetleri ile zenginleştirilmiştir.

4.18.3. Laodike Bau

4.18.3.1. Sima (Lev.XIV-77)

Bezeme, genel hatları ile diğer sima parçaları ile benzer karakteristiği taşısa bile, bir yanıyla onlardan ayrılır. Yine çörtenden merkez alıp, sekiz biçiminde yayılmakla birlikte, bu örnekte ana dalların yan dallara ayrılarak devam ettikleri noktalarda, hem ana dal hem de yan dallar önce ince başlar ardından kalınlaşır. Yani diğer örneklerde sabit tutulan dal kalınlığı, burada ince başlatılmıştır.

4.18.4. Yapısı Bilinmeyen

4.18.4.1. Diş Sırası-Geison(Lev.XIV-78)

İstanbul Arkeoloji müzesinde sergilenen örnekte, diş sırası bloğunun sima kısmında kıvrık dal dekorasyonu uygulanmıştır. Ortada merkezi motif olarak akantus çanak yaprakları içine oturtulmuş çörten yer almaktadır. Buradan türeyen kıvrık dal yivli yapıdadır. Önce yukarı ve ileriye doğru hareket eden kıvrık dal daha sonra örtü yaprağı ile çift sürgün haline gelir. İlk sürgün içeri doğru kıvrılarak volüt oluşturur. Diğer sürgün önce aşağıya salınır ve sonra tekrar yukarıya çıkarak kendi içine döner ve ikinci volütü oluşturur. İkinci sürgünden çıkan ince bir yan dal yukarı doğru ilerler ve küçük bir spiral hareketinden sonra bezeme şablonunun sonlandıran kapalı palmete hayat verir.

4.18.4.2. Anta başlıkları (Lev.XIV-79,80)

Hangi yapıya ait oldukları tespit edilemeyen başlıklardan ilkinde(Lev.XIV-79); ortada üç yapraklı akantus merkezi motiftir. Buradan yukarı doğru yükselen ince dallı bir tomurcuk zemini doldurmaktadır. Akantus çanak yapraklarının alt kısmından burgulu bir

ana dal çıkar ve örtü yaprağından sonra ince bir dal halini alır bu dal içe doğru hafifçe kıvrılarak dekorasyonu oluşturur. Hemen üstünde yine merkezi motiften çıkan ikinci bir ana dal blok üst sınırına kadar yükselir ve örtü yaprağından sonra bu kez ikiye ayrılır. İlk sürgün aşağıya doğru kendi içine hafifçe kıvrılırken, ikinci sürgün bu kez blok üst kısmına kendi dışına doğru kıvrılmaktadır.

İkinci başlık(Lev.XIV-80) ilkinde oranla daha iyi ve karmaşık bir işçiliğe sahiptir. Dekorasyon bloğun sağ ve solunda aynı şablonda fakat birbirlerinden bağımsız hareket eder. Merkezi motif üç yapraklı akantustur. Buradan dikine ince uzun bir dal yukarıda bir floral bezek oluşturur. Çanak yaprağından dört ana dal çıkmaktadır. Hepsisi burgulu yapıdadır ve örtü yapraklarından sonra hafifçe içe kıvrılırlar. Sağ ve soldaki dekorasyonun ana öğeleri merkezde kıvrık dalların oluşturduğu floral bezeğe dokunarak bir bütün oluşturmaktadır.

4.19. PERGAMON

Kente ait kıvrık dal bezemesi örnekleri Athena kutsal alanı, Asklepion tapınağı, Zeus Altarı, Gymnasion gibi birçok yapının mimari elemanlarında karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında kıvrık dal dekorasyonuna sahip mimari elemanların tarihlendirilmeleri Hellenistik Dönem ile Roma Erken İmparatorluk dönemi arasındadır. Kızıl Avlu'da bulunan orthostad ve Agora'da bulunan arşitrav bloğu Augustus dönemine⁹⁰, Agora'da bulunan sima bloğu, Gymnasion'da bulunan friz bloğu, Asklepios Soter, Demeter Kutsal alanı ve Altarda bulunan mimari elemanlar M.Ö 3. Yüzyıl sonu 2. Yüzyıl

⁹⁰Mathea-Förtsch 1999,198; Winter 1908,382.

başlarına⁹¹, Propylon'da bulunan friz ve Kuzey hal'de bulunan arşitrav bloğu M.Ö 197-159 arasına⁹² tarihlenmektedir.

4.19.1. Kızıl Avlu

4.19.1.1. Orhostad (Lev.XIV-81)

Olasılıkla bir Orthostad bloğuna ait bu parçada dekorasyon dikey olarak oluşturulmuştur. Bloğun alt kısmının eksik olmasından dolayı kıvrık dalın merkezi herhangi bir motiften çıkıp çıkmadığı belli olmasa da oldukça kalın işlenmiş yivli bir formda ve yukarıya doğru ilerlemektedir. Hafif bir kıvrımdan sonra yüzüksü bir boğum ile sonlanan kıvrık dal örtü yaprağından sonra üçe ayrılır. Yivsiz ve ince dalların üçü bir biri içe geçerek dolanır ve ilk dal sol kısma yönelerek burada küçük bir örtü yaprağından sonra iki ayrı filiz haline gelir. Filizler altta ve üstte floral bezekler oluşturur. Diğer iki dal yukarıya doğru kalınlaşarak devam eder. Birbiri içine geçerek devam eden diğer iki dal sağda ve solda üç yapraklı bir floral bezek oluşturur. Ortalarında ise ayakta duran kanatlı bir figür üç yapraklı floral bezeğin orta yaprağından türeyen çiçek rozetlerini elinde tutar.

4.19.2. Agora

4.19.2.1. Arşitrav- Friz (Lev.XIV-82,83)

Hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen fakat Agora alt kısmında ele geçen arşitrav friz bloğunun Friz kısmında alt ve üst sınırı neredeyse dolduran akantus merkezi motiftir. Buradan sağa ve sola uzanan kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Yivsiz ve ince formda

⁹¹Schwandner 1990,6.

⁹² Rumsheid 1994,58.

anadal friz üst sınırına kadar yükselir ve örtü yaprağından sonra yivli formda aşağı salınır. İkinci bir örtü yaprağından sonra friz ortalarında ikiye ayrılan kıvrık dalın ilk yan dalı yivli bir şekilde kendi içine dönerek volüt oluşturur. İkinci dal yine yivsiz devam eder önce friz alt sınırına kadar salınır ve tekrar yukarı yükselerek yarım bir palmet oluşturarak dekorasyonu sonlandırır. İkinci örtü yaprağından türeyen ince bir filiz ise ikinci yan dalı sararak kıvrımlar oluşturur ve palmetin sağında ve solunda içe içe dolanarak bir helezon oluşturur ve ince bir filiz içinden çıkan tomurcukla dekorasyona zenginlik katar⁹³.

Agora üst bölümündeki tapınağa ait olduğu düşünülen sima bloğunda(Lev.XIV-82) merkezi motif merkezde yer alan bir masktır. Merkezi motiftten iki ana dal çıkmaktadır, aşağıdaki ilk dal yukarıya doğru ilerler ve daha sonra kendi içine merkeze dönerek bir volüt oluşturur. Üstteki dal ise önce yukarıya doğru ilerler daha sonra aşağıya yönelerek blok alt sınırına kadar salınır sonrasında tekrar yukarıya yükselerek yarım kapalı bir palmet ile dekorasyonu sonlandır. İkinci ana dalın örtü yaprağından çıkan bir dal ise yukarıda kendi içine dönerek bir volüt oluşturur.

4.19.3. Gymnasion

4.19.3.1. Arşitrav-Friz (Lev.XIV-84)

Yapıya ait arşitrav friz bloğunun friz kısmında uygulanan dekorasyon da bloğun sol kısmında akantus çanak yaprağının bir kısmı görünmektedir. Çanak yaprağından çıkan ince formdaki kıvrık dal sağa doğru kıvrılarak devam eder burada bir örtü yaprağından sonra üçe ayrılır üst ve alttaki dallar ince formda fazla ilerlemeden kendi içlerine kıvrılır ve birer çiçek rozeti ile sonlanır. Ortadaki dal ise daha kalın ve yivli formda, önce aşağıya doğru salınır ve sonra tekrar yukarıya doğru yükselerek en kalın halini alır.Örtü yaprağından

⁹³Winter 1908, 382.

sonra, tekrar üçe ayrılır. Üstteki ve alttaki iki dal bir önceki uygulamada olduğu gibi üstte ve altta içe kıvrılarak birer çiçek rozeti ile sonlanırken, ortadan çıkan kıvrık dal yivli yapıda blok sağ köşesine doğru aşağı doğru salınır. Burada bir örtü yaprağından sonra, ince bir dal yukarıya kendi içine doğru kıvrılır, diğer dal ise blok sağ köşesinde yarım kapalı bir palmet oluşturur.

4.19.4. Propylon (Lev.XV-85)

4.19.4.1. Rölyef

Propylon yapısına ait olduğu düşünülen rölyef, maalesef fragman olarak ele geçmiştir. Solda olasılıkla aşağıdan kıvrık dalın ana dalından gelen öge yukarıya doğru yükselmekte ve örtü yaprağı görünmektedir. Örtü yaprağından sonra, incelerek yivli devam eden kıvrık dal kendi içine doğru kıvrılır ve lale formu örtü yaprağından sonra ikiye ayrılır. İnce bir daldan çıkan filiz içe doğru uzar ve tomurcuk ile sonlanır. İkinci dal ise daha kalındır ve uzamadan akantus formu bir yaprak ile kıvrık dal göbeğini doldurur. Ana daldan çıkan ince bir dal ise solda olasılıkla zeytin yapraklarını ve zeytin meyveleri ile dekorasyonun zenginleşmesini sağlar. Ortada oldukça büyük kanatlı bir nike sağ eli ile sol tarafındaki kıvrık dalı tutarken aynı dekorasyonun bloğun sağ tarafında da devam ettiği anlaşılmaktadır.

4.19.5. Athena Kuzey Hal

4.19.5.1. Arşitrav (Lev.XV-86)

Athena kutsal alanında bulunan arşitrav firz bloğunun friz kısmında uygulanan dekorasyonda ince formda ve yivli yapıdaki kıvrık dalın kendi içine kıvrılarak, kıvrık dal

göbeğinde çiçek rozetleri ile oluşturulan dekorasyon söz konusudur. Blok sağ ve soldan kırık olduğu için dekorasyonun nasıl devam ettiği anlaşılamamaktadır.

4.19.6. Asklepios Soter Tapınağı

4.19.6.1. Dış sırası-Geison (Lev.XV-87)

Yapıya ait dış sırası geison bloğunun sima kısmında uygulanan dekorasyonda, ince formdaki ana dallar göze çarpar. Blok ortasında yukarıdan aşağıya doğru salınan ince formdaki dal blok alt sınırına kadar ilerler ve daha sonra yukarı yükselir. Burada bir örtü yaprağından sonra üç sürgün haline gelir. Alt ve üstteki sürgün, kendi içine doğru kıvrılarak volüt oluştururken, ortadaki sürgün önce yukarıya yükselir ve blok üst sınırından sonra aşağıya yönelerek diğer volütlenen dallardan daha büyük bir volüt oluşturur. Blok sol bitiminde kapalı yarım bir palmet ile dekorasyon sonlanır.

4.19.7. Demeter Kutsal Alanı

4.19.7.1. Friz (Lev.XV-88)

Güney salon olarak adlandırılan alanda bulunan friz bloğu üzerinde uygulanan dekorasyonda merkezi motif kullanımı söz konusu değildir. Tam olarak korunmuş olan blok sağ kısmında üst sınırdan gelen ince yapıda ve yivsiz kıvrık dal örtü yaprağından sonra çift sürgün olarak devam eder. İlk sürgün aşağıya doğru yönelir ve kendi içine dönerek kıvrık dal göbeğinde tomurcuk ile sonlanır. İkinci sürgün aşağıya blok alt sınırına kadar salınır ve buradan yukarıya hareket ederek örtü yaprağından sonra tekrar çift sürgün halini alır. İlk sürgün yukarıda kendi içine kıvrılır ve kıvrık dal göbeğinde tekrar bir tomurcuk ile

sonlanır. Dekorasyon şablon halinde devam eder sadece merkezdeki floral rozetler değişiklik gösterir.

4.19.8. Altar

4.19.8.1. Sima (Lev.XV-89)

Altara ait sima bloğu üzerindeki dekorasyonda merkezi motif merkezde yer alan aslan başlı bir çörtendir. Akantus çanak yaprağı içerisine oturtulmuş çörtenin her iki yanında kıvrık dallar yer almaktadır. Yivli ve kalın yapıdaki ana dal, çanak yaprağından çıkarak yukarıya doğru yükselir ve blok üst sınırından sonra kıvrılarak aşağıya doğru döner incelererek devam eden ana dal kendi içine dönerek kıvrılır ve burada volüt oluşturarak dekorasyon sonlanır.

4.19.9. Yapısı Bilinmeyen

4.19.9.1. Plaster (Lev.XV-90)

Hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen plaster üzerinde uygulanan dekorasyonda, bloğun alt tarafı kırık olduğu için alt kısmı hakkında herhangi bir bilgi vermez. En altta kalın ve yivli ana daldan gelen kıvrık dal örtü yaprağından sonra kıvrılarak içe döner ve kıvrık dal göbeğinde büyük bir floral bezek ile sonlanır. Örtü yaprağından çıkan ikinci kıvrık dal yine yivli yapıda bu kez alttaki bezeğin tam tersi yönde içe döner ve palmet göbeğinde yine büyük bir çiçek rozeti ile sonlanır. Dekorasyon dikey olarak uygulanmıştır ve üstteki kıvrık dalın örtü yaprağı üzerinde elinde başak demeti tutan bir erkek figürü ve karşısında bir keçi figürü ile dekorasyon zenginleştirilmiştir. Üstteki kıvrık dal ögesinin örtü yaprağından çıkan ince bir dal ise yukarıya doğru hareket eder ve iki figür arasında

ince bir kıvrımla kendi içine dönen iki filiz ile sonlanır. İnce kıvrık daldan ayrıca iki yaprak türer.

4.20. PRIENE

Antik kentte Athena Tapınağı, Propylon ve Agora gibi birçok yapısının mimari elemanları üzerinde kıvrık dal uygulaması söz konusudur. Ünlü mimar Pytheos tarafından M.Ö 4.yüzyıl ortalarında inşasına başlanıldığı düşünülen Athena tapınağı'nın çeşitli evrelerden geçtiği ve İmparator Augustus'a ithaflı arşitrav bloğu üzerindeki yazıtların da ortaya çıkması ile M.Ö 32 yılına kadar çeşitli süreçlerde inşa faaliyetlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Tapınağın sima ve anta başlıklarında uygulanan kıvrık dal dekorasyonu Rumsheid tarafından M.Ö 350-323 arasına tarihlenmektedir⁹⁴. Zeus tapınağı olarak düşünülen yapı içinde yine Rumsheid tarafından M.Ö 2 yüzyıl işaret edilmektedir. Agora için ise yapının inşasına M.Ö 3.yüzyıl sonlarında başlanıldığı ve yapının M.Ö 2. Yüzyıl'ın ikinci yarısında tamamlandığı savı savunulmaktadır. Son olarak Propylon için Hennemeyer M.Ö 1 yüzyıl başlarını Augustus dönemini işaret etmektedir.

4.20.1. Athena Tapınağı

4.20.1.1. Sima (Lev.XV-91)

Priene Athena Tapınağı'na ait sima bloğunda karşımıza çıkan dekorasyonda merkezi motif olarak akantus çanak yapraklarını içerisine oturtulmuş aslan başlı çörten merkezi motif konumundadır. Akantus çanak yapraklarından çıkan kıvrık dal oldukça kalın ve yivli bir şekilde yukarıya doğru çıkarken burada yüzüksü bir boğum ile örtü yaprağından

⁹⁴ Rumsheid 1998,118.

sonra çift sürgün halini alır. İlk sürgün yivli bir biçimde, yukarıya bloğun üst sınırına doğru yükselir ve burada kendi içine merkeze doğru dönerek bir volüt oluşturur. Yine yivli olarak devam eden ikinci sürgün bu kez blok alt sınırına doğru ilerlerken yine bir örtü yaprağı ile ikiye ayrılır. İlk yan dal daha küçük bir formdadır ve içe doğru kıvrılarak bir volüt oluşturur. Diğer yan dal ise aşağı salındıktan sonra yukarı dışa doğru kıvrılarak daha büyük bir volüt oluşturur ve dekorasyonu sonlandıran kapalı palmetlere bağlanır.

4.20.1.2. Anta Başlıkları

Athena tapınağına ait altı adet anta başlığı ortaya çıkartılmıştır. Bunlardan ilkinin(Lev.XV-92) ön yüzünde kıvrık dal dekorasyonu uygulanmıştır. Ön yüzde üç yapraklı stilize bir akantus çanak yaprağı içerisinde çıkan kapalı bir palmet merkezi motiftir. Akantus çanak yapraklarından her iki yöne simetrik olarak kıvrık dallar uzanmaktadır. Merkezi akantus çanağından çıkan ana dal yivli formdadır ve blok ortasında yukarıya doğru ilerler. Burada örtü yaprağından sonra ikili sürgün haline gelir. Sürgünler yivsizdir. İlk sürgün yukarı blok üst kısmına doğru yükselirken tekrar bir örtü yaprağı ile ikiye ayrılır ve biri sağa diğeri sola olmak üzere iki yan dal volütleşmeden tek bir kıvrım ile kendi içine döner. İkinci sürgün ise aynı hareketi fakat bu kez tek yan dal olarak aşağıya doğru devam ettirir. Palmet göbeğinden her iki yöne çıkan ince bir dal da kıvrılarak en üstteki iki yan dal içine doğru hareket etmektedir ve buradan çıkan filizler palmetin her iki yanında birer floral bezek ile süslenmiştir.

İkinci anta başlığının yan yüzündeki dekorasyonda (Lev.XVI-93) merkezi motif bu kez oldukça büyük işlenmiş bir kapalı palmettir. Palmet göbeğinden çıkan oldukça cılız ve ince kıvrık dal salınarak önce aşağıya daha sonra palmete paralel olarak yukarıya doğru yükselir. Blok ortalarında ikiye ayrılan kıvrık dalın, ilk yan dalı merkeze doğru tek bir

kıvrımla içeri döner, ikinci yan dal ise önce yukarıya daha sonra kendi içine dönerek bir volüt oluşturur ve dekorasyon sonlanır.

Üçüncü anta başlığı yan yüzünde (Lev.XVI-94) merkezi motif orta kısımda üç yapraklı bir akantus çanak yaprağıdır. Buradan dikine oldukça kalın yivli bir sap çıkar ve bir boğum ile yine akantus yaprakları içine oturtulmuş kapalı bir palmeti oluşturur. Akantus çanak yaprağının üst kısmından önce ince ve cılız bir dal çıkar ve yukarıya doğru kıvrılarak hareket ederek palmetin sağında ve solunda tomurcuklarla sonlanır. Bu ince ve cılız dalın hemen altından yine akantus çanak yaprağından bu kez daha kalın formda ve yivli kıvrık dal türer. Kıvrık dalın ana dalı çok fazla ilerlemeden örtü yaprağından sonra ilk olarak yine yivli devam eden bir yan dal ile ilerler ve ikinci bir örtü yaprağından sonra bu kez yivsiz bir dal çıkarak merkezi motife doğru kıvrılır. İlk örtü yaprağından çıkar ikinci yan dal ise yivsiz olarak yukarıya doğru ilerler merkeze doğru tek bir kıvrımla döner ve en üstte dekorasyonu sonlandıran yarı kapalı palmeti oluşturur.

Dördüncü anta başlığı(Lev.XVI-95) diğerlerine oranla daha az korunmuş durumdadır. Blok yan yüzünde uygulanan dekorasyonda alt kısmın kırık olmasından dolayı ortada açık bir palmet olası bir akantus çanak yaprağından türeyerek merkezi motifini oluşturmaktadır. Her iki yanda yivli ve kalın kıvrık dalın ana dalları dikkat çeker. Aşağıya doğru salınan kıvrık dal örtü yaprağından sonra yivsiz yan dallara ayrılır ve yan dallar kendi içlerine doğru dönmektedir.

Beşinci anta başlığı yan yüzünde (Lev.XVI-96) merkezi motif olarak blok alt sınırında üç yapraklı yayvan bir akantus çanak yaprağı yer alır. Akantus çanak yaprağı üzerinde blok üst sınırına kadar uzanan bir kapalı palmet bulunur. Çanak yaprağından her iki yöne burgulu ve yivli ana dal çıkar ana dal sağa ve sola doğru ilerler ve burada örtü yaprağından sonra ikiye ayrılır. İlk yan dal merkezi motife doğru ilerler ve kendi içine

kıvrılarak volüt oluşturur. İkinci yan dal ise yukarıya doğru hareket ederek lale formu bir örtü yaprağından sonra her iki tarafta açık palmetleri oluşturarak dekorasyonu sonlandırır.

Altıncı ve sonuncu anta başlığı (Lev.XVI-97) aralarında en az korunandır. Fakat Rumscheid'in çizim olarak tamamladığı blok en altta merkezi motif olarak akantus çanak yaprakları içerisine oturulmuş bir kadın figürü ile zenginleştirilmiştir. Çanak yaprağından çıkan yivli ana dal örtü yaprağından sonra ikiye ayrılır. İlk yan dal dışarı doğru kıvrılırken, örtü yaprağından çıkan yivli bir dal yukarıya doğru uzar ve ikinci örtü yaprağından sonra merkezi motife dönen yan dal ve yan dala bağlı kapalı bir yarım palmet ile dekorasyon sonlanır.

4.20.2. Zeus Tapınağı(?)

4.20.2.1. Anta Başlığı (Lev.XVI-98)

Zeus tapınağına ait olduğu düşünülen anta başlığının ön yüzünde merkezde kapalı bir palmet ve bunun sağ ve solunda kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Birbirinin aynı olan dekorasyonda merkezi motif olarak akantus çanak yapraklarından çıkan kıvrık dallar söz konusudur. Başlığın köşelerinde, birbirinden bağımsız olarak akantus çanak yaprağından çıkan üç ana dal birbiri üstünde yükselerek başlığın köşesinde birer volüt oluştururlar. İç kısımda ise yine çanak yaprağından çıkan kalın ve yivli ana dal yukarıya doğru uzar ve burada örtü yaprağından sonra ikili sürgün halini alır. İlk sürgün, merkezdeki palmete doğru yönelerek içe kıvrılır ve kıvrılma hareketinden önce filizlenerek çıkan diğer bir dal palmet göbeğine doğru ilerler. Ana daldan çıkan ikinci sürgün ise blok üst sınırına doğru ilerler ve bu kez başlık köşesine doğru kendi içine kıvrılır ve burada bir yarı palmet ile sonlanır. Boşta kalan alanlar ince dallardan çıkan filiz ve tomurcuklarla doldurulmuştur.

4.20.3. Agora

4.20.3.1. Anta başlığı (Lev.XVII-99,100)

Agoraya ait anta başlığının ön ve yan yüzünde kıvrık dal dekorasyon kullanılmıştır. Ön yüzde (Lev.XVII-99)ilk olarak merkezde ortada kapalı bir palmet görünmektedir. Palmetin her iki yanında simetrik olarak kıvrık dal uygulanmıştır. Başlık köşelerinde akantus tan türeyen kıvrık dal neredeyse ortada yer alan palmetle aynı boyuttadır. Akantus çanağından çıkan kıvrık dal, yükselerek blok üst sınırına yaklaşır ve burada örtü yaprağından sonra üçe ayrılır. İlk dal kendi içine akantusa doğru dönerek büyük bir volüt oluşur. Ortadaki dal aşağıya doğru salınarak merkezdeki kapalı palmeti oluşturur ve son olarak üçüncü dal en yukarıda tek bir kıvrılma ve filizlenme ile son bulur.

Yan yüz (Lev.XVII-100)oldukça bozuk olmasına rağmen anlaşıldığı kadarı ile merkezde açık bir palmetten türeyen kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Açık palmet göbeğinden çıkan ana dal yukarıya doğru ilerler ve olasılıkla bir örtü yaprağından sonra ilk dal merkeze doğru yönelerek kendi içine kıvrılırken, ikinci dal biraz daha yükseldikten sonra dışarıya başlık köşesine doğru yönelerek dekorasyonu sonlandırır.

4.21. PİSİDİA ANTİOKHEİA

Kentteki Augustus tapınının friz blokları kıvrık dal dekorasyonu ile zenginleştirilmiştir. Tapınak ve mimari elemanları M.Ö 2.yüzyıl ve M.S 2.yüzyıl arasında farklı tarihlerde yapım aşamalarından geçtiği düşünülse de Kıvrık dal dekorasyonuna sahip frizler M.Ö 1 yüzyıl Erken İmparatorluk dönemine tarihlenmektedir⁹⁵.

⁹⁵ Özarslan 2012,399.

4.21.1. Augustus Tapınağı

4.21.1.1. Friz (Lev.XVII-101,102)

Friz bloğu üzerinde uygulanan dekorasyonda, yapıya ait friz blokları arasında bulunan akantus çanak yaprağına oturtulmuş bir kadın figürü merkezi motif olmalıdır. Frizlerin parçalar halinde ele geçmesi dekorasyonun tamamının şablonunun çıkartılması konusunda eksikliklere sebep olmasına rağmen. Merkezi motiften her iki yanına uzanan kıvrık dallar olduğu anlaşılmaktadır. Kıvrık dalın ana dalları oldukça kalın ve yivli yapıdadır. Örtü yaprağından sonra çıkan yan dal, ince yapıda yivsiz bir şekilde içe döner ve kıvrık dal göbeğinde çiçek ve tomurcuk gibi floral bezeklerle dekorasyonu zenginleştirir.

4.22. SAGALASSOS

Sagalassos antik kentinde bu tez konusu kapsamında kıvrık dal dekorasyonuna sahip mimari elemanlar yalnızca aşağı agora da ortaya çıkartılan resmi bina (Agoranomion) ve Heroon olarak adlandırılan yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Aşağı agora da 1987 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkartılan ve resmi bina olarak adlandırılan yapıda bulunan friz ve yapının diğer mimari elemanlarından yola çıkılarak M.Ö 1. Yüzyıl Augustus dönemine tarihlendirilmektedir⁹⁶. Kuzeydoğu Heroon yapısında ortaya çıkartılan friz bloğu yine Agoranomion'da olduğu gibi Augustus dönemine tarihlendirilmektedir⁹⁷.

⁹⁶ Waelkens-Mitchell 1988, 203 ; Rumsheid 1994- 109; Vandeput 1996,17.

⁹⁷ Vandeput 1996, 21; Waelkens-Loots 2000- 576-577.

4.22.1. Agoronomion

4.22.1.1. Friz(Lev.XVII-103)

Yapıda ele geçen friz bloğunda ortada açık bir palmet merkezi motif konumundadır. Buradan her iki yana doğru uzayan kıvrık dallar uzanmaktadır. İlk kıvrık dal yivsizdir ve önce yukarıya doğru ilerler daha sonra kendi içine kıvrılarak bir volüt oluşturur. İkinci kıvrık dal ise yivli yapıdadır ve ilk önce yukarıya blok üst sınırına kadar ilerler ve burada floral bir bezekten sonra yine yivli bir şekilde bu kez aşağıya doğru salınarak blok köşesinde kapalı bir palmete doğru uzar. Kapalı palmetten gelen iki kıvrık dal bu kez yivsiz olarak ana dalın üstünde ve altında birer volüt oluştururlar.

4.22.2. Heroon

4.22.2.1. Friz (Lev.XVII-104-105)

Yapıda ele geçen birçok friz bloğu olmasına rağmen, dekorasyon hakkında en detaylı bilgiyi blok sol köşesinde merkezi akantusbezemesi olan friz bloğu sağlamaktadır(Lev.XVII-104). Blok sol köşesinde oldukça büyük işlenmiş üç yapraklı akantus dil motifli bir çanak yaprağına oturmaktadır ve dekorasyon buradan sağa doğru devam etmektedir. Akantus çanak yaprağı içinden çıkan ana dal yivli ve burgulu yapıdadır. İlk önce blok üst sınırına kadar ilerler ve burada akantus yapraklı örtü yaprağından sonra iki sürgün haline gelir. Yivli yapıdaki ilk sürgün aşağı doğru salınır ve merkez motife doğru dönerek volütleşirken ortada bir çiçek rozeti ile sonlanır. İkinci sürgün ise ilk sürgünle aynı kalınlıkta ve biçimde aşağı doğru salınır ve tekrar yukarıya yöneleceği sırada kalınlaşır. Blok alt sınırında ikinci bir örtü yaprağından sonra tekrar çift sürgün haline gelir. İlk sürgün yukarıya doğru ilerler kendi içine doğru kıvrıldığı anda üç filiz haline gelir. Filizlerden ikisi

içe dönerek birer floral bezek oluşturur, üçüncü filiz ise yukarıya dönerek yine bir floral bezekle sonlanır. İkinci örtü yaprağından çıkan diğer yan dal da blok sağ köşesine doğru ilerleyerek önce yükselir sonra kendi içine dönerek volüt oluşturur ve ortada büyük bir çiçek rozeti ile dekorasyon sonlanır. Oldukça etkileyici ve özenli işçiliğe sahip olan friz bloklarının diğer örneklerinde benzer uygulamanın kıvrık dalların oluşturduğu ve ortada üzüm salkımı(Lev.XVII-105) ve diğer floral bezekli örnekleri de ortaya çıkartılmıştır.

4.23. SARDES

Sardes Antik kentine ait kıvrık dal dekorasyonuna sahip örnekler Artemis Tapınağında karşımıza çıkmaktadır. Artemis Tapınağı'na ait ion başlıkları ve akroterler kıvrık dal dekorasyonu ile zenginleştirilmiştir. Farklı dönemlerde yapım aşamalarından geçen tapınağın M.Ö 300'den M.S 2 yüzyıl ikinci yarısına kadar kullanıldığı düşünülmektedir. Yapının inşasına M.Ö 281 yılından sonra başlanıldığı ve M.Ö 3 yüzyıl sonlarında yapının kullanımda olduğu çeşitli yazıtlarla da desteklenmektedir⁹⁸. Yapıya ait başlıklar da birçok araştırmacı tarafından Hellenistik döneme tarihlenmektedir⁹⁹. Yine yapıya ait akroterler içinde aynı tarihler kabul görmektedir.

4.23.1. Artemis Tapınağı

4.23.1.1. İon Başlığı (Lev.XVII-106)

Başlığın kanalis kısmında uygulanan dekorasyonda. Ortada merkezi motif olarak floral bir çiçek rozeti yer alır. Rozet alt kısmındaki öbekten her iki yana kıvrık dal

⁹⁸Hanfann-Waldbaum 1975,74-87;Yegül 2012, 95,111.

⁹⁹Butler 1925, 69 ;Wannagat 1995 75 ;Bingöl 1980 ,24.

uzanmaktadır. Merkezi motiften çıkan kıvrık dal yivli yapıdadır ve ilk olarak yukarıya doğru ilerler, burada kanalis üst sınırında bir örtü yaprağından sonra çift sürgün haline gelir. İnce sürgünlerden ilki aşağıya kendi içine doğru dönerek bir volüt oluşturur. İkinci sürgün ise önce hafifçe aşağıya salınır ve sonrasında yukarıya ilerleyerek yarım kapalı bir palmet oluşturarak dekorasyon sonlanır.

4.23.1.2. Akroterler (Lev.XVIII-107)

Zeminde neredeyse hiçbir boşluk kalmayacak şekilde zenginleştirilen akroterler oldukça iyi bir işçiliğe sahiptir. Ortada yer alan akroterin, eksik parçaları olmasına rağmen dekorasyon hakkında önemli ipuçları sağlar. Merkezi motif üç yapraklı akantus ile sağlanmıştır. Akantus çanak yaprağından çıkan üç ana dal da yivli yapıdadır. Ortadan çıkan dal dik bir şekilde yukarıya doğru uzar. Burada boğumlu bir saptan sonra lale formlu çanak yaprağından türeyen kıvrık dal, kendi içine kıvrılmadan örtü yaprağından sonra dışa açılan bir palmet ve içe yönelerek volüt oluşturan kıvrık dala hayat verir. Örü yaprağından çıkan diğer bir yan dal ise aşağıda diğer bir volütü oluşturur. Lale formlu çanak yaprağının ortasından yukarıya ve dik bir şekilde sap devam eder. İki yanında yarım kapalı palmetler ve üstlerinde çiçek rozetleri yer alır. merkezi motiften sağa ve sola devam eden kıvrık dallardan sağ taraftaki eksik parçalardan dolayı fikir vermese de sol taraftaki kısmen tam olan parça simetrik olarak aynı özellikte olduğunu kanıtlar. Ana dal bu kez yana doğru yivli olarak devam eder ve yüzüksü boğum ve örtü yaprağından sonra kıvrık dalları türetir. İlk dal yivlidir ve merkeze dik kıvrık dala doğru ilerlerken çift sürgün halini alır.ilk sürgün fazla ilerlemez ve kendi içine doğru kıvrılarak volüt oluşturur. İkinci sürgün ise merkeze doğru önce yükselir sonra aşağıya salınır ve tekrar yukarıya doğru dönerek orta dal dan gelen volütleşmiş kıvrık dal ile bütünleşir.

4.24. STRATONİKEİA

Stratonikeia’da bu çalışma kapsamında kıvrık dal dekorasyonu Augustus Tapınağı ve Tiyatro’da uygulanmıştır. Tapınak için gerek Antalarında yer alan yazıtlar, gerekse mimari elemanların stilistik özellikleri incelendiğinde M.Ö 1 yüzyıl Erken İmparatorluk Döneminde inşa edildiği kesindir¹⁰⁰. Tapınağın ele geçen kırık ve tam yirmi yedi friz bloğu üzerinde kıvrık dal dekorasyonu yer almaktadır. Tiyatro’nun kentin erken yapılarından birisi olduğu M.Ö 2. Yüzyıldan, Augustus dönemine kadar çeşitli aralıklarla eklemeler ile geliştirildiği düşünülmektedir¹⁰¹.

4.24.1. Augustus Tapınağı

4.24.1.1. Frizler (Lev.XVIII-108,109)

Tapınağa ait birçok friz bloğu ele geçmiş ve dekorasyon hakkında en detaylı bilgiyi veren Peristasis kısmında bulunmuş olan bloklardan elde etmekteyiz. Friz alt ve üst kuşağını tamamıyla dolduran beş yapraklı akantus merkezi motif konumundadır. Merkez motiftten sağa ve sola doğru, dalga biçiminde devam eden dekorasyon söz konusudur. Merkez motiftten çıkan ana dal yivli yapıda friz üst sınırına kadar yükselir ve burada örtü yaprağından sonra ikiye ayrılır. İlk dal yivli yapıda devam eder içe doğru kıvrılır ve kıvrık dal merkez öbeğinde çiçek rozeti ile sonlanır. Örtü yaprağından çıkan ikinci dal ise aşağı salınır ve firz alt sınırında şablonu devam ettirecek diğer örtü yaprağından sonra tekrar ikiye ayrılır. İlk dal içeri döner ve yine öbekte çiçek rozeti ile sonlanır. Ayrıca merkez öbekte ve kıvrık dalların arasında kuş figürü ile zenginleştirilen örneklerde ele geçmiştir.

¹⁰⁰ Şahin 1981, , Tırpan 1998, 58-59.

¹⁰¹ Mert 2008,14-16.

4.24.1.2. Anta Başlığı (Lev.XVIII-110)

Tapınağın kuzey bölümünde ele geçen anta başlığının ön yüzünde kıvrık dal dekorasyonu uygulanmıştır. Ortada merkezi motif olarak üç yapraklı akantus ve hemen üzerinde yer alan açık palmet yer alır. Merkezi akantustan sağa ve sola simetrik olarak kıvrık dallar çıkar. Yivli yapıdaki ana dal yukarıya doğru yükselir ve aşağıya doğru yöneldiği alanda örtü yaprağından sonra üçe ayrılır. Üç yan dal da yivlidir. İlk dal kendi içine doğru kıvrılır ve göbekte lale formunda bir çiçek ile sonlanır. Ortadaki dal ilk önce aşağıya doğru S biçimli iner ve alt sınırdaki örtü yaprağından sonra yivsiz devam ederek kendi içine döner ve yine lale formunda bir floral bezekle sonlanır. En üstteki üçüncü dal blok sağ ve sol köşesine doğru yatay ilerler ve burada yarım kapalı palmet ve altında tomurcuk ile dekorasyonu sonlandırır. Blok alt sınırında sağda ve solda boşta kalan alanlar solda bir tomurcuk, sağda ise çiçek rozeti ile doldurulmuştur.

4.24.2. Tiyatro

4.24.2.1. Friz (Lev.XVIII-111)

Tiyatronun sahne binasına ait olan frizler üzerinde uygulanan dekorasyon tapınakla benzer özellikler taşır. Merkezi motif olarak friz alt ve üst kuşağını kaplayan akantus burada da merkezi motiftir ve kıvrık dallar sağa ve sola dalgalanarak uzanır. Merkezi motiften çıkan ana dal yivlidir ve kendi içine dönerek oldukça büyük çiçek ve floral diğer bezekler ile doldurulmuştur.

4.24.2.2. Aedikula (Lev.XVIII-112)

Sahne binasına ait üçgen blok üzerinde ortada merkezde akantus merkezi motiftir. Merkezi motiften sağa ve sola kıvrık dallar uzanır. Kıvrık dal yivli yapıda merkezden çıkar

ve fazla yukarıya uzamadan ikiye ayrılır. İlk dal sağdan ve soldan yukarıya doğru çıkar ve ortada yuvarlak bir rozetle sonlanır. İkinci dal ise blok sağına ve soluna devam ederek örtü yaprağından sonra ikiye ayrılır. İlk dal kendi içine dönerek volütleşir ve göbekte sağda lale motifi, solda çiçek rozeti ile sonlanır. Örtü yaprağından çıkan ikinci dal önce aşağıya sonra yukarı dönerek ilk kıvrık dal karşısında daha küçük boyutta volütleşir ve göbeği yine floral bezeklerle sonlanır. Burada örtü ikinci örtü yaprağından türeyen diğer kıvrık dal blok köşelerinde kendi içine doğru kıvrılır ve dekorasyon sonlanır.

4.25. SIDE

Side de yer alan ve Dionysos'a adanan tapınak Geç Hellenistik, Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirilmektedir¹⁰². 2001 yılından sonraki çalışmalarda tiyatro ve agora çevresinde gerçekleştirilen çalışmalarda bulunan friz bloğu ve lentoya ait blokların Dionysos tapınağına ait olduğu ileri sürülmüş ve M.Ö 1 yüzyıla Augustus dönemine tarihlendirilmiştir¹⁰³.

4.25.1. Dionysos Tapınağı

4.25.1.1. Friz (Lev.XIX-113)

Tapınağa ait olduğu düşünülen ve dekorasyonun sol kısmının ele geçtiği parça dekorasyon hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Blok sağ köşesinde yer alan akantus merkezi motiftir. Akantus yaprakları oldukça detaylı işlenmiş ve dikensilikleri gözle görülmektedir. Merkezi motiften çıkan ana dal kalın ve yivlidir. Blok üst sınırından aşağıya

¹⁰²Mansel 1963, 90-94.

¹⁰³ Büyükolancı 2008, 268-269.

doğru döndüğü noktada akantus formlu bir örtü yaprağı ile ikiye ayrılır. Yan dal yivsiz bir şekilde merkezi motife kendi içine yönelerek burada iç içe geçmiş kıvrık dalları oluşturur. Yivli devam eden ana dal ise önce aşağıya doğru salınır ve blok alt sınırında yüzüksü bir boğumdan sonra tekrar akantus yapraklı örtü yaprağı ile ikiye ayrılır. Bu kez iki ya dal da yivsizdir. İlk yan dal bir önceki kıvrık dal da olduğu gibi iç içe geçen kıvrık dallar oluştururken, ikinci yan dal blok sol köşesinde kapalı bir yarım palmet oluşturur. Kıvrık dalın ana dalı üzerinde ortada eros ve kuş figürü ile dekorasyon zenginleştirilmiştir.

4.25.1.2. Kapı ya da Niş Sövesi (Lev.XIX-114)

Dekorasyon aşağıda yukarıya olacak şekilde oluşturulmuştur. En allta Kantharos'tan çıkan kıvrık dal yukarıya doğru ilerler. Uzun ve S kıvrımlı olarak devam eden kıvrık dal örtü yapraklarından türeyerek dekorasyonda sürekliliği sağlar zaman zaman içe dönerek volüt oluşturan yan dallar bazen de dekorasyonun zenginleştirilmesi açısından çeşitli floral bezeklerle sonlanır.

4.26. TEOS

Teos Antik kenti'nde günümüz çalışmaları dâhilinde bu çalışma kapsamındaki kıvrık dal dekorasyonuna sahip tek eleman Dionysos tapınağına ait akroterdir. Tapınağın tarihlendirilmesi konusunda çeşitli fikirler öne sürülmüş ve M.Ö 3 yüzyıl son çeyreğine ait olduğu kanısı ağırlık kazanmıştır¹⁰⁴. Ancak tapınağına ait akroter tapınağın aksine M.Ö 1 yüzyıl Erken İmparatorluk dönemine tarihlenmektedir¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Uz 1990: 51-61; Kadioğlu 2012,513-514.

¹⁰⁵ Uz 1990, 59-60.

4.26.1. Dionysos Tapınağı

4.26.1.1. Akroter (Lev.XIX-115)

Akrotere ait ele geçen parça da en altta akantus kullanılarak oluşturulmuş çanak yaprağı dikkat çeker. Çanak yaprağından çıkan ana dal oldukça kalın ve yivli yapıdadır. Örtü yaprağının hemen altında kıvrık dalın ana dalındaki yüzüksü boğum belirgindir. örtü yaprağından sonra çıkan dallar yine yivli yapıda ve kalın olarak çanak yaprağından çıkan diğer ana dallarda iç içe geçerek dekorasyonu oluşturmaktadır. Anadalın sağ tarafına yerleştirilen akantus çanak yaprağı üzerinde duran hayvan figürü dekorasyona zenginlik katmaktadır.

4.27. TERMESSOS

Termessos antik ketinin kent merkezinde yer alan ve Tholos olarak adlandırılan yapısına ait arşitrav friz bloğu üzerinde kıvrık dal dekorasyonu kullanılmıştır. Yapı ve yapıya ait mimari elemanlar M.Ö 1. Yüzyıl Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirilmektedir¹⁰⁶.

4.27.1. Tholos

4.27.1.1. Friz (Lev.XIX-116)

Friz bloğunda merkezi motif olarak friz alt sınırında üç yapraklı akantus dikkat çeker. Buradan sağa ve sola simetrik olarak devam eden kıvrık dal dekorasyonu söz konusudur. Merkezi motiftan çıkan kıvrık dal yivli yapıdadır ve S formu olarak

¹⁰⁶ Rumsheid 1994, 169.

dalgalanarak ilerler. Merkezden çıkarak friz üst sınırına kadar ilerleyen kıvrık dal daha sonra aşağıya friz alt sınırına kadar alçalır ve sonrasında tekrar yukarıya ilerler. Yukarıya doğru yükseldiği alanda örtü yaprağından sonra ortadan kıvrık dal devam ederken alt ve üstünden çıkan ince filizler sağa ve sola doğru kıvrılarak tomurcuk, filiz ve içe dönerek volüt oluşturan bezekler halini alır. Ayrıca merkezden çıkan ince filiz kıvrık dalı sararak ilerler ve boşta kalan alanları kuş figürü ve çeşitli floral bezekleri oluşturacak şekilde dekorasyona zenginlik katar.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Özünde asma filizi veya sarmaşık dalından ilham alınarak geliştirilen kıvrık dal (*Ranke*) dekorasyonu, mimari bloklar üzerinde uygulanan bitkisel bezeme unsurlarından biridir. Uygulandığı alanda merkezi bir motiften türeyerek her iki yana dalgalanarak uzayan ana dal, ana daldan çıkarak ters yöne doğru volütleşerek kıvrılan, uçları tomurcuk, filiz ya da rozetlerle zenginleştirilen öğelerden oluşmaktadır.

Antik dönemde dekorasyon olarak kullanılan lotus-palmet, ion kymationu gibi bezemeler her dönemde sevilerek kullanılmış, fakat kıvrık dal dekorasyonuna erken dönemlerde özellikle seramik örneklerde spiral şeklinde, stilize athenion kuşakları tarzında ya da M.Ö 2. binde Mısır ve Girit'te lotus ve tomurcukları bağlayan sarmallar olarak, spiraller şeklinde rastlanır. Tüm bu gelişmeler dâhilinde kendini göstermeye, başlı başına bir dekorasyon olarak uygulama alanı bulmaya çalışılan kıvrık dalın ilk örnekleri Geç Klasik Epidauros Asklepiosu sima kuşağında derinlikten yoksun, doğallıktan uzak, derin kanallı ve parçalanmış kengersi yapısı ile kendini göstermeye başlar. Bu özellikler Hellenistik dönem boyunca görülecek olan genel stilin devamını niteliğindedir. M.Ö 3. yüzyılda kabartma derinliği artarak etkileyici bir hal alan kıvrık dalın etkileyici ışık gölge zıtlığı, örtü yaprağı demetinin vurgulanarak belirtilmesi ve dolgu bezek çeşitliliğinin artması Hellenistik dönemin getirdiği bazı yenilikler olarak gösterilebilir. Ayrıca yine bu yüzyılda kıvrık dallar arasındaki dolgu motifleri ve bezeklerinde çeşitlendiği gözlenmektedir. Hellenistik dönem sima kuşakları kıvrık dal dekorasyonunun başlıca uygulama alanı olarak seçilmiştir. Yivli ana dallar ve ana dalın boynuzsu yapısı dikkat çekicidir. M.Ö 2. yüzyıl Pergamon Zeus Sunağı (Lev. XV-89,90), Miletos Bouleteiron (Lev. XIII-75) gibi yapılarıdaki örneklerde doğallıktan uzak ve sert yapı kendini göstermeye

başlamaktadır. Boynuzsu ve burgulu ana dal, boşlukları dolduran motifler özellikle çan motifi dönem boyunca sevilerek uygulanmaya devam etmiştir. Geç Hellenistik dönem son örneklerine gelindiğinde Khrysa Apollon Tapınağı'nda (Lev. V-18) uygulanan dekorasyonda örtü yaprağının uzadığı ve dalları sarmaya başladığı görülür.

Augustus dönemi ile birlikte; siyasi-ekonomik yapı sayesinde gelişen ve değişen rahatlık atölyelerde, okullarda özgün imparatorluk stilinin ortaya çıkmasını sağlar. Doldurma motiflerinin çoğalması, canlı figürlerin dekorasyona dâhil edilmesi, Hellenistik dönemde genellikle sima kuşaklarında görülen kıvrık dalın, Augustus döneminde imar politikasının da gelişmesi sayesinde frizlerde, lentolarda ve başlıklarda da yoğun olarak uygulandığı bir hal alır. Herne kadar Roma İmparatorluk çağıının ilk yıllarında ana dalın boynuzlu ve yivli yapısı Hellenistik geleneğini sürdürse de M.S 1 yüzyıl ikinci çeyreğinde bu yivler yavaş yavaş kaybolmaya başlamaktadır. Hellenistik dönemin boydan boya kanallı yivli yan dalları Erken İmparatorlukta etkisini yitirmeye başlar. Ana dalı saran örtü yaprakları, doldurma bezeklerinin canlı ve değişken çeşitliliği bu dönemin karakteristik özellikleri arasındadır. İç içe kıvrılarak sarmal dalların oluşması, dalların ince ve hacimsiz işlenişi de karakteristik özellikler arasında yerini alır ve dekorasyonun sonsuzluk hissi vererek devam ettiği friz kuşaklarında kullanımı artar. Şöyle bir genelleme yapmak yanlış olmayacaktır: geç dönemlerde oldukça derinlik kazanmış, birbirleriyle olan sınırları iyi çizilmiş olmakla beraber, erken dönemlerde birbirlerine yakın, derinlikten yoksun ve oldukça sade akantuslar kullanılmıştır. Ayrıca, Hellenistik dönemde akantuslar kıvrık dalların bir ögesi olarak süsleme motifini oluştururken, daha geç dönemlerde, kendilerinin kıvrık daldan bağımsız bir dekor unsuruna dönüştüğünü görmekteyiz.

Geç Hellenistik dönem eserlerinde sıklıkla gözlenen yivli dallar, Roma mimarisinde süsleme unsuru olarak etkisini yitirmeye başlamış gibi görünmektedir ve dallarda işlenecek

yivlerden, burgulu yapıya doğru yavaş bir geçiş mevcuttur. Tıpkı ana dallarda olduğu gibi, yivli yapıları imparatorluk mimarisine geçerken Hellenistik döneme ait, demode unsurlara dönüşmüştür. Son olarak, Hellenistik dönemde genellikle aynı stilistik özellikleri takip edilerek oldukça naçar bırakılan yan dallar, imparatorluk dönemi ile beraber iri yaprak kılıfları eklenerek işlenmeye başlar.

Doldurma motifi olarak kullanılan öğelerin çeşitliliği çiçek, meyve, rozetler dışında, kuş, insan ve mitolojik varlıkların kullanımında da büyük artış görülür. Labraunda (Lev. XI-56,57)ve Priene kentlerine ait erken döneme ait örneklerinde(Lev. XV-93), özellikle anta başlıklarında görülen simetri uygulaması da Erken İmparatorluk dönemi ile birlikte ilk bakışta anlaşılamayan fakat detaya inildiğinde farklılaşan simetrimin kaybolduğu uygulamalarda dönem farklılıklarını yansıtır. Bu biçimin en güzel örneklerini M.Ö 1. Yüzyıla tarihlenen Magnesia Propylon'u anta başlıklarında (Lev. XIII-71,72) izlemek mümkündür. Hellenistik dönem mimari yapılarında örneğine rastlanılmayan kıvrık dal frizi, geç Hellenistik dönemden itibaren ortaya çıkmaya ve kullanılmaya başlar ve M.Ö 1. Yüzyıl boyunca çok büyük bir gelişim göstermese de çeşitlenerek artar ve Roma döneminin sevilen bir dekorasyon unsuru haline gelir. Doldurma motifleri ve canlı figürlerin dekorasyon alanında yer edinmesi ile birlikte doğanın devinimi, bulunduğu alanın hareketlenmesine büyük katkı sağlar.

Erken İmparatorluk döneminin sanat anlayışındaki değişimler Anadolu'da her ne kadar Hellenistik geleneklerin devamı niteliğinde ve İmparatorluk dönemi ile stilistik açıdan kesin ve keskin çizgilerle ayrılamasa da temelleri Augustus döneminde atılan Roma dönemi sanat anlayışı akımının öncüsü niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu 1994 H. Abbasoğlu, *Perge Roma Devri Mimarisinde Soffit Bezemeleri – Tipolojik Yönden Bir Araştırma* (1994).
- Akurgal 1970 E. Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey* (1970).
- Altenhöfer 1986 E. Altenhöfer, “Das erste römische Bühnengebäude des Theaters von Milet” *Milet 1899-1980, IstMitt Beih. 31* (1986) 163-173.
- Alzinger 1974 A. Alzinger, *Augusteische Architektur In Ephesos (Sonderschriften 16)* (1974).
- Anadolu 1970 Anadolu, M.U. *Küçük Asya’da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları* (1970).
- Atik v.d. 2000 N. Atik-J. İnan-A. Öztürk- H.S. Alanyalı-G.Ateş, “Vorbericht Über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge” *AA* (2000) 285-340.
- Bammer 1972 A. Bammer, *Die Architektur des Jüngerer Artemision Von Ephesos* (1972).
- Bammer 1976/77 A. Bammer, “Das Denkmal des C. Sextilius Pollio in Ephesos” *Öjh LI* (1976/77) 94-126.
- Bammer-Muss 1996 A. Bammer- U. Muss, *Das artemision von Ephesos* (1996).
- Bankel 2003 H. Bankel, “Der Asklepiontempel an der Agora von Priene”, in: W. Raek, *Neue Forschungen an eine alten Grabungsorti, IstMitt 53* (2003) 401-419.
- Başaran 1995 C. Başaran, *Anadolu Mimari Bezemeleri, Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi* (1995).
- Bennett 2003 J. Bennett “Ancyra, Metropolis Provinciae Galatie”, içinde: P. Wilson (derl.), *The Archaeology of Roman Towns: Studies In honour of John S. Wacher* (2003) 1-12.
- Bingöl 1980 O. Bingöl, *Das Normalkapitelle in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien, IstMitt Beiheft 20* (1980).
- Bingöl 1982 O. Bingöl, *Smintheion (Dış Yapısı ve Plastik Eserleri)*, (Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) (1982).

- Bingöl 1984 O. Bingöl, “ Die Beziehung Zwischen Dem Abstand Zweier Wasserspeier und dem Rankenschema der Traufsimas in der Hellenistischen Zeit”, *Bauplanung und Bautheorie der Antike* 4, (1984) 70-80.
- Blanckenhagen 1940 P.H. von Blanckenhagen, *Flavische Architektur und ihre Dekoration* (1940).
- Bohn-Schuchardt 1889 R. Bohn-C. Schuchardt, *Altertümer von Aegae* (1889).
- Borchhardt 1999 J. Borchhardt, *Limyra Zemuri Taşları* (1999).
- Boysal 1957 Y. Boysal, “ Die Korintische Kapitelle der hellenistischen Zeit Anatoliens”, *Anatolia* 2 (1957) 123-32.
- Börker 1973 C. Börker, “Neuattisches und Pergamenisches an den Ara Pacis- Ranken” *JdI* 88 (1973) 283-317.
- Butler 1925 H.C. Butler, *The Temple of Artemis, Sardis II* (1925).
- Büsing 1977 H. Büsing, “Ranke und Figür an der Ara Pacis Augustae” *AA* 92, (1977) 247-257.
- Büyükolancı 2008 M. Büyükolancı, “ Side Dionysos Tapınağı’na İlişkin Yeni Bulgular”, İ. Delemen-S. Çokay- A.Özdizbay- Ö.Turak (Eds.) *Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı Eurgetes I.Cilt* (2008) 259-282.
- Büyüközer 2015 A. Büyüközer, “Lagina Kutsal Alanı Güney Propylonu”, *Cedrus III* (2015) 67-87.
- Can 2005 B. Can, *Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrık Dal (Ranke) Dekorasyonu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum), (2005).
- Chaisemartin-Theodorescu 1991 N. Chaisemartin-D.Theodorescu, “Recherches preliminaires Sur la frons scanenae du theatre”, R.R. Smith-K.T. Erim (Eds.), *Aphrodisias Papers* 2 (1991) 29-65.
- Cook 1959 J.M. Cook, “ Exploration at Pazarlık 1959”, *TürkAD X-1* (1960) 16-17.
- Cook-Plommer 1968 J.M. Cook- H. Plommer, *The Sanctuary of Hemithea at Kastabos* (1968).
- Cooley 2009 A.E. Cooley, *Res Gestae Divi Augusti, Text Translation, and Comentary* (2009).

- Cooper 1987 J.C. Cooper, *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols* (1987).
- Çoşkun 2010 A. Çoşkun, “Der Ankyraner Kaiserkult und die Transformation Galatischer und phrygisch-galatischer Identitäten in Zentral anatolien im Spiegel der Münzquellen” içinde: A. Çoşkun-H. Heinen-S. Pfeiffer (derl.) :*Repräsentation von Identität und Zugehörigkeit im Osten der griechisch-römischen Welt* (2010) 173-211.
- Çetin 2007 C. Çetin, “Sütunlu-Avlulu Altarlarda Altyapı”, *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47 (2007) 27-47.
- Demiriz 1984 Y. Demiriz, “Acanthus: Türkiye’nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi”, *Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi* III (1984) 19-29.
- Dinstl 1986/87 A. Dinstl, “Bauornamentik am Theater von Limyra” ,*Öjh LVII* (1986/87) 141-220.
- Doger 2007 E. Doger, “Aigai 2004-2006 Kazıları”, *29. Kazı Sonuçları Toplantısı I* (2007) 207-232.
- Doğer v.d. 2012 E. Doğer, Y. Sezgin, L. Doger ,M. Gürbüz, M.H. Kan , “Aigai”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları* (2012) 184-206.
- Drerup 1964 H. Drerup, “Bericht über die Ausgrabungen in Didyma 1962. I. Die Grabung im Adyton”, *AA* (1964) 334 – 368.
- Er 2004 Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü* (2004).
- Erder 1967 C. Erder, *Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa* (1967)
- Erim 1986 K.T Erim, “ Aphrodisias 1986” *9. Kazı Sonuçları Toplantısı* (1986) 541-549.
- Erim 1988 K.T. Erim, “Aphrodisias 1987”, *10. Kazı Sonuçları Toplantısı II* (1988) 277-292.
- Erzen 1946 A. Erzen, *İlkçağda Ankara* (1946).
- Fittschen 1985 K. Fittschen, “Zur Datierung des Augustus-Roma-Tempels in Ankara”, *AA* (1985) 309-315.
- Ganzert 1983 J. Ganzert, “Zur Entwicklung Lesbischer Kymationformen” *JdI* 98, (1983) 123-202.

- Geniere-Erim 1987 J. Geniere-K.T. Erim, *Aphrodisas de Caries, Colloque de l'Universite de Lille III* (1987)
- Gerkan 1942 A. von. Gerkan, *Der Tempel von Didyma und sein antikes Baumaß*. Wiener Jahreshefte 32 (1942).
- Gliwitzky 2005 C. Gliwitzky, "Hadrianisch oder caliguläisch? Zur kaiserzeitlichen Bauphase am Apollontempel von Didyma", içinde: T. Ganschow-M. Steinhard-D. Berges -T. Fröhlich (yay. haz.), *Otium.Festschrift für Volker Michael Strocka* (2005) 97-106.
- Goethert-Schleif 1962 Goethert, F. W.-Schleif, H., *Der Athena Tempel von Ilion, Denkmaler Antiker Architektur, JDAI Band 10* (1962).
- Görkay 1999 K. Görkay, "A Podium Temple at Alexandria Troas", in E. Schwertheim and H. Wiegartz (eds), *Die Troas. Neue Forschungen III* (1999) 5-26.
- Görkay 2002 K. Görkay, "An Early Imperial Podium Temple at Alexandria Troas", in C. Berns, H. von Hesberg, L. Vandeput and M. Waelkens (eds), *Patris und Imperium: Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasien in der frühen Kaiserzeit*, BABesch Supplements 8 (2002) 217-232.
- Gruben 1963 G. Gruben, "Das archaische Didymaion", *JdI* 78 (1963) 78-182.
- Gruben 2001 G. Gruben, *Die Tempel der Griechen* (2001).
- Gündüzalp 1975 N. Gündüzalp, *Mimari Süslemelerde Kıvrık Dal* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara), (1975).
- Gündüzalp 1984 N. Gündüzalp, *Anadolu Yapılarında Akantuslu Sarmal Dal Süslemeleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara), (1984).
- Güven 1998 S. Güven "Displaying the Res Gestae of Augustus: A Monument of Imperial Image for All", *JSAH* 57(1998) 30-45.
- Halfmann 1986 H. Halfmann, "Zur Datierung und Deutung der Preisterliste am Augustus-Roma-Tempel in Ankara", *Chiron* 16 (1986) 35-42.
- Hanfmann-Waldbaum 1975 G.M. Hanfmann- J.C. Waldbaum, *Asurvey of Sardis And the Major Monuments Outside the City Walls*, Sardis Report 1. (1975).

Hansen	1991	E. Hansen, "Le Temple De L��t�� Au L��t��on De Xanthos", <i>Revue Arch��ologique, Fasc.2</i> (1991).
Haselberger	1980	L. Haselberger, <i>Werkzeichnungen am jüngeren Didymeion IstMitt</i> 30 (1980).
Haselberger	1990	L. Haselberger, "Der Eustylos des Hermogenes", in: W. Hoepfner- E.L. Schwandner (Hrsg.). <i>Hermogenes und die Hochhellenistische Architektur</i> . Internationales Kolloquium in Berlin 28, 29 Juli 1988 im Rahmen des 13. Internationalen Kongresses für klassische Archäologie Berlin (1990) 81-84.
Haussoullier-Pontremoli	1904	B.Haussoullier-E. Pontremoli, <i>Didymes, Fouilles de 1895 et 1896</i> (1904).
Heilmeyer	1970	W.D. Heilmeyer, Korintische Normalkapitelle. Studien zur Geschichte der Römischen Architekturdekoration, <i>RM Ergh.</i> 16 (1970).
Hellström	2003	P. Hellström, "100 Years of Swedish Excavations in Turkey and a Bibliography", <i>Acta Bibliothec�� Regi�� Stockholmensis</i> 69 (2003) 237-252.
Hellström-Thieme	1982	P. Hellström – T. Thieme, <i>Labraunda Swedish Excavations and Researches Vol.1.3: The Temple of Zeus</i> (1982).
Hepding	1910	H. Hepding, Die Arbeiten zu Pergamon 1908-1909, <i>AM</i> 35 (1910) 515.
��dil	1976/77	V. ��dil, "Anadolu'da Roma ��mparatorluk ��ağı Korint Başlıkları", <i>Anadolu</i> 20 (1976/77) 1-49.
Jeppesen	1955	K. Jeppesen, <i>The Propylaea, Labraunda Swedish Excavations and Researches, Vol.1.1</i> (1955).
Kadioğlu	2002	M. Kadioğlu, <i>Die scaenae frons des Theaters von Nysa am Maeander</i> , (Yayınlanmamış Doktora Tezi) (2002)
Kadioğlu-Görkay- Mitchell	2011	M. Kadioğlu- K. Görkay- S. Mitchell, <i>Roma Dönemi'nde Ankyra</i> (2011).
Kadioğlu	2012	M. Kadioğlu, " Teos (1962-1966,2010-)", içinde: O.Bingol- A. ��ztan- H. Taşkiran (ed.), DTCF Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011) <i>Anadolu/Anatolia Ek Dizi III.2. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı</i> (2012) 505-522.

- Karaosmanoğlu 1997 M. Karaosmanoğlu, *Başlangıcından Klasik Dönem Sonuna Kadar Lotus-Palmetçiçek ve Yumurta-Boncuk Dizisinin Gelişimi* (1997)
- Kienlin 2004 A.V. Kienlin, *Die Agora von Priene* (2004).
- Knackfuss 1924 H. Knackfuss, “Der Stüdmark und die benachbarten Baanglagen”, *Milet* 1, 7 (1924) 263-278.
- Knackfuss 1941 H. Knackfuss, *Didyma* (1941).
- Koçhan 1995 N. Koçhan, *Hellenistik Çağ Anadolu Mimarisinde Lotus-Palmet ve Yumurta Bezekleri* (1995).
- Koenigs-Radt 1979 W. Koenigs-W. Radt, “Ein kaiserzeitlicher Rundbau (Monopteros) in Pergamon”, *IstMitt* 29 (1979) 317-354.
- Koenigs 1983 W. Koenigs, “Der Athenatempel von Priene”, *IstMitt* 33(1983) 134-176.
- Koşay 1939/1940 H. Koşay, “Haberler-Ankara Mabedi Harfiyatı”, *Belleten* 3 (1939-40) 463.
- Kökdemir 2004 G. Kökdemir, “Kurban Masalarındaki Anthemion Bezemelerinin Augustus Dönemi Tipolojik ve Stilistik Özellikleri”, *Anatolia* 27 (2004) 45-62.
- Kökdemir 2009 G. Kökdemir, *Menderes Magnesiası-Propylon*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara) (1999).
- Kökdemir 2012 G. Kökdemir, “Menderes Magnesiası-Propylon Mimari Bezemeleri”, *Anadolu/Anatolia* 37 (2012) 93-141.
- Kökdemir 2015 G. Kökdemir, “Magnesia ad Maeandrum: 300 Yıllık Araştırma Tarihçesi 1715-2015”, *Anadolu/Anatolia* 41 (2015) 159-185.
- Kökdemir 2016 G. Kökdemir, “120. Ölüm Yıldönümünde Aydın Vilayeti Müze-i Hümayu’n Müdür Vekili Démosthènes Baltazzi ve Menderes Magnesiası’ndaki Çalışmaları (1887, 1890)” *TÜBA-AR* 19 (2016) 291-305.
- Köse 2008 V. Köse, “Küçük Asya Taş Ustalarının Roma Mimarlık Süslemelerine Katkısına Bir Örnek: Kıvrımlı Sarmaşık Dalı”, İ. Delemen-S. Çokay-A. Özdzibay- Ö. Turak (Eds.), *Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı Eurgetes II. Cilt* (2008) 745.
- Köster 1986 R. Köster, “Römische Bauornamentik in Milet Milet 1899-1980”, *IstMitt Beih.* 31 (1986) 157-164.

Krencker-Schede	1936	D. Krencker-M. Schede, <i>Der Tempel in Ankara</i> (1936).
Leake	1824	W. M. Leake, <i>Journal of a tour in Asia Minor: with comparative remarks on the ancient and modern geography of that country</i> (1824).
Leon	1971	C. Leon, <i>Bauornamentik des Trajansforums und ihre Stellung in der Früh- und Mittelkaiserzeitlichen Architekturdekoration Roms</i> (1971)
Louis	1937	R. Louis, <i>Etudes Anatoliennes</i> (1937).
Love	1972	I.C. Love, "A Preliminary Report of the Excavations at Knidos" <i>AJA</i> 76, (1972) 69-71.
Mamboury	1949	E. Mamboury, "Les parages du temple de Rome et d'Augustus à Ankara", <i>TAED</i> 5 (1949) 96-102.
Mansel	1975	A.M. Mansel, "Die Nymphaeum von Perge" <i>IstMitt</i> 25 (1975) 367-372.
Mansel	1963	A.M. Mansel, <i>Die Ruinen von Side</i> (1963).
Mathea-Förtsch	1999	M. Mathea-Förtsch, <i>Römische Rankenpfeiler und -Pilaster</i> (1999).
Mercklin	1962	E. V. Mercklin, <i>Antike Figural kapitelle</i> (1962).
Mert	2007	H. Mert, <i>Untersuchungen zur Hellenistischen und Kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia</i> (2007).
Metzger	1964	H. Metzger, "Fouille du Letoon en 1963" <i>TürkAD</i> XIII.1, (1964) 103-106.
Meurer	1896	M. Meurer, <i>Die Ursprungsformen Des Griechischen Akanthus Ornamentes und Ihre Natürlichen Vorbilder</i> (1896).
Mitchell	1983	S. Mitchell, "Pisidian Antioch 1982" <i>AnatSt</i> XXXIII (1983) 7-9.
Mitchell	1984	S. Mitchell, "Pisidian Antioch 1983" <i>AnatSt</i> XXXIV (1984) 8-10.
Mitchell	1986	S. Mitchell, "Galatia under Tiberius", <i>Chiron</i> 16, (1986) 29-30.

Naumann	1973	R. Naumann, Rundbau in Aezani, <i>IstMitt Beih.</i> 10 (1973).
Outschar	1996	U. Outschar, “Zur Baudekoration und typologischen Stellung Des Tetrapylons” , <i>Aphrodisias Papers</i> 3(1996) 215-224.
Ovadiah-Turnheim	1994	A. Ovadiah-Y. Turnheim, “Peopled” <i>Scrolls in Roman Architectural Decoration in Israel</i> (1994).
Özarslan	2012	S.A. Özarslan, “ Psıdia Antiokheia’sı Augustus Tapınağı MimariBezemeleri ”, <i>Psıdia Araştırmaları-I</i> (2012)395-412.
Özgan	1990	R. Özgan, “ Knidos Kazısı”, <i>XII. KST II</i> , (1990) 59-79.
Özgünel	2015	A.C. Özgünel, <i>In Search Of Apollo Smintheus</i> (2015).
Pfrommer	1982	M. Pfrommer, “Grossgriechischer und Mittelitalischer Einfluss in der Rankenornamentik Frühhellenistischer Zeit” , <i>Jdl</i> 97 (1982) 119-190.
Plattner	2012	G.A. Plattner, “Ein frühkaiserzeitlicher Rankenpfeiler aus Limyra: Ein Bauteil des Kenotaphs”, <i>40 Jahre Grabung Limyra,Akten des internationalen Symposion Wien</i> , 3- 5 Dezember 2009 (2012) 249-264.
Pococke (1745).	1745	R. Pococke, <i>A description of the East and some countries II</i> (1745).
Posamentir - Wörrle	2006	R. Posamentir-M. Wörrle, “Der Zeustempel von Aezanoi, İn Großbau flavischer Zeit”, <i>IstMitt</i> 56 (2006)227-246.
Poujoulat	1840	B. Poujoulat, <i>Voyage dans I’ Asie Mineure, en Mesopotamie, A Palmyre , en Syrie, en Palestine et en Egypte: faisant suite a la correspondance d’Orient I-II</i> (1840-1841).
Pullan	1887	R.P. Pullan, “The Sminthium” , <i>Antiqites of Ionia IV</i> (1887) 40-43.
Pülz	1989	S. Pülz, Untersuchungen zur Kaiserzeitlichen Bauornamentik Von Didyma, <i>IstMitt Beih.</i> 35 (1989).
Riegl	1893	A. Riegl, <i>Stilfragen. Grundlegungen zu einer Geschichte der Ornamentik</i> (1893)
Rumscheid	1994	F. Rumscheid, <i>Untersuchungen zur kleinasiatisch Bauornamentik Des Hellenismus I/II,Beiträge zur Erschließung hellenistischer und kaiserzeitlicher Skulptur und Architekture Band 14</i> (1994).

- Rumscheid 1995 F. Rumscheid, “Die Ornamentik des Apollon-Smintheus-Tempels in der Troas” ,*IstMitt* 45(1995) 25-55.
- Schede 1904 M. Schede, *Antikes Traufleisten-Ornament, Zur Kunstgeschichte des Auslandes, Heft 67* (1909).
- Schede 1935 M. Schede, “Der Tempel des Augustus und Roma in Ankyra”, *Forschungen und Fortscritte* 2 (1935).
- Sezgin 2012 Y. Sezgin, “Antik Dönemde Pergamon-Aigai İlişkileri” *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Arkeoloji Dergisi* XVII (2012) 81-96.
- Sezgin 2013 Y. Sezgin, “Ailois’de Bir Dağ Kenti: Aigai”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 3, Sayı:5(2013) 95-116.
- Söğüt 2002 B. Söğüt, “ Phrygia Hierapolis’inde Yeni Bir Çeşme Anıtı”, *Anadolu Arşivleri* Sayı: 5 (2002) 193-202.
- Söğüt 2005 B. Söğüt, “ Hierapolis Müzesi’ndeki M.Ö 1. M.S. 1. Yüzyıla Ait bezemeli Mimari Elemanlar”, M. Şahin- H. Mert (Eds.) *Ramazan Özgan’a Armağan* (2005) 349-372.
- Strocka 1978 V.M. Strocka, “Zur Datierung der Celsusbibliothek” E. Akurgal için yazılar: *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology* (1978) 893-900.
- Strocka 1981 V.M. Strocka, *Das Markttor von Milet, 128. BWPr.* (1981).
- Şahin 1981 M. Ç. Şahin, “Die Inschriften von Stratonikeia”, *Inschriften griechischer Staedte aus Kleinasien (IK)* 21,1(1981).
- Taşlıalan 1993 M. Taşlıalan, *Pisidia Antiocheiası Augustus Kutsal Alanı ve Tapınağın Rekonstrüksiyonu*(Yayınlanmamış Doktora Tezi) (1993).
- Thieme 1993 T.Thieme, “The Architectural Remains of Archaic Labraynda”, *Varia Anatolica III, Les Grands Ateilers d’Architecture Dans Le Monde Egeen du VIe Siecle av. J.-C., Actes du Colloque d’Istanbul 23-25 Mai 1991* (eds. J. Courtils – J. Moretti) (1993) 47-55.
- Tırpan 1998 A.A. Tırpan, *Stratonikeia. Augustus-İmparatorlar Tapınağı* (1998).

Tırpan-Söğüt	2005	A. A.Tırpan-B. Soğut, <i>Lagina</i> (2005)
Tırpan v.d.	2012	A.A. Tırpan-Z. Gider-A. Büyüközer, “The Temple of Hekate at Lagina”, Ed. T. Schulz, <i>Dipteros und Pseudodipteros: Bauhistorische und Archäologische Forschungen Byzas 12</i> (2012) 181-202.
Toynbee-Ward-Perkins	1950	M.C. Toynbee-J.B. Ward-Perkins “Peopled Scrolls: A Hellenistic Motif in Imperial Art” , <i>PBSR XVIII</i> (1950)1-43.
Tuchelt	1973	K. Tuchelt, Vorarbeiten zu einer Topographie von Didyma <i>IstMitt Beih. 9</i> (1973).
Uz	1990	M. Uz, “ The temple of Dionysos at Teos” içinde: W. Hoepfner - E.L. Schwandner (Hrsg.). <i>Hermogenes und die Hochhellenistische Architektur</i> . Internationales Kolloquium in Berlin 28, 29 Juli 1988 im Rahmen des 13. Internationalen Kongresses für klassische Archäologie Berlin (1990) 51-61.
Vandeput	1992	L. Vandeput, The Theatre-Façade at Sagalassos” <i>AnatSt XLII</i> , (1992) 99-117.
Vandeput	1997	L. Vandeput, <i>The Architectural Decoration in Roman Asia Minor, Sagalassos: A Case Study</i> (1997).
Voigtlaender	1975	W. Voigtlaender, Der Jüngste Apollontempel von Didyma <i>IstMitt Beih. 14</i> (1975).
Waelkens-	2000	M. Waelkens- L. Vandeput, “The Northwest Heroon At Loots v.d.Sagalassos” M. Waelkens- L. Loots, <i>Sagalassos V</i> , (2000) 553-593.
Waelkens-Mitchell	1988	M.Waelkens-S. Mitchell, "Sagalassus 1987", VI. <i>AST</i> (1988) 201-218.
Wannagat	1995	D. Wannagat, <i>Säule und Kontext</i> (1995).
Webb	1996	P.A. Webb, <i>Hellenistic Architectural Sculpture</i> (1996).
Weber	1966	H. Weber, “ Zum Apollon Smintheus Temple in der Troas”, <i>IstMitt 16</i> (1966) 100-114.
Wegner	1978/80	M. Wegner, “Soffitten von Ephesos und Asia Minor” , <i>Öjh LII</i> (1978/80) 90-107.
Weickert	1913	C. Weickert, <i>Das Lesbische Kymation</i> (1913).

Westholm	1963	A. Westholm, <i>Labraunda Swedish Excavations and Researches, Vol.1.2: The Architecture of the Hieron</i> (1963).
Winter	1908	F. Winter, Die Skulpturen mit Ausnahme der Altarreliefs <i>AvP VII.2</i> (1908) 382.
Wörrle	1973	M. Wörrle, “Zur Datierung des Hadriantempels an der Kuretenstrasse in Ephesos” , <i>AA</i> 88(1973) 470-477.
Yaylalı	1976	A. Yaylalı, Der Fries des Artemisions von Magnesia am Maeander, <i>IstMitt Beih.</i> 15 (1976).
Yegül	2012	F.K. Yegül. “The Temple of Artemis at Sardis.” In <i>Dipteros und Pseudodipteros</i> , edited by T. Schulz, <i>BYZAS</i> , 12. (2012) 95-111.
Yegül	1986	F.K. Yegül, <i>The Bath-Gymnasium Complex at Sardis</i> (1986).
Yıldız	1994	H. Yıldız, “ Pamukkale Hierapolis Antik Kenti Güney Bizans Kapısı”, <i>V. Müze Kurtarma Kazıları Semineri</i> (1994) 175-188.

ÖZET

Adem Acar. Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Döneminde Anadolu’da Kıvrık Dal (Ranke) Dekorasyonu. Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Görkem Kökdemir, 105 s.

Bitkisel öğelerin antik dönem mimarisinde bezeme unsuru olarak kullanılması, Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarına kadar uzanmaktadır. Bahsi geçen unsurların tipolojik olarak gelişimlerini sürdürmesinin yanı sıra, zamanla yeni biçimlerde türemiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kıvrık Dal (Ranke) dekorasyonu da erken dönemlerden itibaren çeşitli formlarda kullanılmaya başlanmış, Hellenistik dönem ve özellikle Erken Roma Devri cephe mimarisinde sevilerek kullanılan bir dekorasyon haline gelmiştir.

Çalışma kapsamında Anadolu’da yer alan antik kentlerin, kıvrık dal dekorasyonuna sahip yapı elemanları kent özelinde incelenmiştir. Hellenistik Dönem ve Erken İmparatorluk Dönemi tarihleri arasındaki stil gelişimleri incelenmeye çalışılmıştır. Antik kent özelindeki değerlendirmeler sonrasında sentez ve sonuç bölümü ile çalışma kapsamındaki tarihsel aralıklar dikkate alınarak Anadolu’da kıvrık dal dekorasyonu’nun genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Özellikle Erken İmparatorluk dönemi sonrasında kıvrık dal dekorasyonun artması ve stilistik açıdan gözle görülür değişimlerin yaşanması sebebi ile çalışma belirtilen tarihler arasında sınırlandırılmıştır.

ABSTRACT

Adem Acar. Scroll Pattern (Ranke) decoration in Anatolia during both Hellenistic and Early Imperial periods. Post graduate dissertation, Consultant: Associate Professor Gökem Kökdemir, 105 s.

Usage of floral motifs as decoration ornaments in ancient architecture goes as far back as to Egyptian and Mesopotamian civilisations. Along with the survival of the development of the said motifs typologically since then, new patterns have also been derived by time. The twisted branch (Ranke) decoration which constitutes the subject matter of this dissertation was started to have been used in various forms as of the early periods and had been a favourite decoration style used on the facade architecture in Hellenistic period and especially in Early Roman period.

Within the scope of study, building elements that have twisted branch decoration in the ancient cities located in Anatolia have been separately examined on the basis of each city. Developments in this architectural style between Hellenistic period and Early Imperial period were tried to be examined. A general evaluation on twisted branch decoration in Anatolia was carried out by taking historical intervals into consideration in the analysis and synthesis section in the scope of study following the evaluations made specific to ancient cities. The study has been limited to only designated dates due to remarkable changes from the stylistic perspective and increase on the twisted branch decoration were experienced especially right after Early Imperial period.

ÇİZİM VE LEVHA LİSTESİ

Çizim I-1	Anthemion, https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/anthemion
Çizim I-2	Akanthus, https://tyda.se/search/akantus
Çizim I-3	Çörten (Can 2005, Çiz.3)
Çizim I-4	Doldurma motifleri (Can 2005, Çiz.3)
Levha I-1	Harita
Levha II-2	Aigai, Agora İon Başlığı (Bohn 1889, Abb. 59)
Levha II-3	Aigai, Agora İon Başlığı Çizimi (Bohn 1889, Abb. 23)
Levha II-4	Aigai, Agora İon Başlığı (Sezgin 2005, Kazı Arşivi)
Levha II-5	Aigai, Agora İon Başlığı (Sezgin 2005, Kazı Arşivi)
Levha II-6	Alexandria Troas, Podyumlu Tapınak, Friz (Görkay 1999, Fig.8)
Levha II-7	Alexandria Troas, Podyumlu Tapınak, Sima (Görkay 1999, Fig.8)
Levha II-8	Ancyra, Augustus Tapınağı, Anta Başlığı (Krencker-Schede 1936, Taf. 47c)
Levha II-9	Ancyra, Augustus Tapınağı, Başlık (Mercklin 1962, Nr. 108)
Levha III-10	Ancyra, Augustus Tapınağı, Friz (Krencker-Schede 1936, Taf. 22)
Levha III-11	Ancyra, Augustus Tapınağı, Friz (Krencker-Schede 1936, Taf. 32)
Levha III-12	Ancyra, Augustus Tapınağı, Söve (Krencker-Schede 1936, Taf. 26)
Levha III-13	Ancyra, Nyphaeum, Başlık (Kişisel Arşiv)
Levha IV-14	Aphrodisias, Tiyatro, Friz (Chaisemartin-Theodorescu 1991, Fig. 11C)
Levha IV-15	Aphrodisias, Tiyatro, Friz (Chaisemartin-Theodorescu 1991, Fig. 10A)
Levha IV-16	Aphrodisias, Tiyatro, Friz (Chaisemartin-Theodorescu 1991, Fig. 10B)
Levha IV-17	Chrysa Apollon Tapınağı, İon Başlığı (Bingöl 1982, Lev.III)

Levha V-18	Chrysa Apollon Tapınağı,Sima (Bingöl 1982, Lev.IX)
Levha V-19	Chrysa Apollon Tapınağı,Sima (Pullan 1897, Lev.29)
Levha V-20	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 207)
Levha V-21	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 294)
Levha V-22	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 713)
Levha V-23	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 270a)
Levha VI-24	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 277e)
Levha VI-25	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 273)
Levha VI-26	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 275)
Levha VI-27	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 277b)
Levha VI-28	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 276)
Levha VI-29	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Rumsheid 1994 II, 32.34)
Levha VI-30	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 277a-e)
Levha VI-31	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 281a)
Levha VII-32	Didyma Apollon Tapınağı,Başlık (Knackfuss 1941, F 284)
Levha VII-33	Didyma Apollon Tapınağı,Sima (Knackfuss 1941, F 588)
Levha VII-34	Didyma Apollon Tapınağı,Sima (Knackfuss 1941, F 590)
Levha VII-35	Didyma Apollon Tapınağı,Sima (Rumsheid 1994 II, 33.12)
Levha VII-36	Didyma Apollon Tapınağı,Konsol (Rumsheid II 1994, 33.17)
Levha VII-37	Didyma Apollon Tapınağı,Kaide (Knackfuss 1941, F 714)
Levha VIII-38	Didyma Apollon Tapınağı,Söffit(Knackfuss 1941, F 437)
Levha VIII-39	Didyma Apollon Tapınağı,Söffit(Knackfuss 1941, F 441)
Levha VIII-40	Ephesos Artemis Tapınağı,Sima (Schede 1909,Abb.41)
Levha VIII-41	Ephesos Artemis Tapınağı,Akroter (Rumsheid 1994 II, 38.10)

Levha VIII-42	Ephesos Mazaeus Mithridates, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 42.1)
Levha IX-43	Ephesos Mazaeus Mithridates, Friz (Rumsheid 1994 II, 42.10)
Levha IX-44	Ephesos Mazaeus Mithridates, Friz (Rumsheid 1994 II, 42.10-13)
Levha IX-45	Ephesos Mazaeus Mithridates, Friz (Rumsheid 1994 II, 42.10)
Levha IX-46	Ephesos Mazaeus Mithridates, Friz (Alzinger 1974, 4)
Levha IX-47	Ephesos Arkaidne, Başlık (Alzinger-Bammer 1971, abb.81)
Levha IX-48	Ephesos Tiyatro, Friz (Mathea-Försch 1999, Pl.4-8)
Levha X-49	Hierapolis Çeşme, Friz (Söğüt 2005, Res.15)
Levha X-50	Idyma, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 73)
Levha X-51	İlion Athena Tapınağı, Sima (Rumsheid 1994 II, 74.5)
Levha X-52	İlion Athena Tapınağı, Antefiks (Rumsheid 1994 II, 74.6)
Levha X-53	Kastabos Hemithea Tapınağı, Sima (Rumsheid 1994 II, 78.6-14)
Levha X-54	Kastabos Hemithea Tapınağı, Sima (Rumsheid 1994 II, 78.6-16)
Levha X-55	Knidos Propylon, Sima (Rumsheid 1994 II, 88.6)
Levha XI-56	Labraunda Andron B, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.33)
Levha XI-57	Labraunda Güney Propylon, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.36)
Levha XI-58	Labraunda Doğu Propylon, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.38)
Levha XI-59	Labraunda Zeus Tapınağı, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.35)
Levha XI-60	Lagina Hekate Tapınağı, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 122.10)
Levha XI-61	Lagina Hekate Tapınağı, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.64)
Levha XI-62	Lagina Hekate Tapınağı, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res.65)
Levha XI-63	Letoon Leto Tapınağı, Sima (Rumsheid 1994 II, 130.11)
Levha XII-64	Lmyra Gaius Caesar Kenotaph, Paye (Plattner 2009, abb.2-3)
Levha XII-65	Magnesia Artemis Tapınağı, Friz (Humann 1904, Abb. 68-69)

Levha XII-66	Magnesia Artemis Tapınağı, Anta Başlığı (Humann 1904, Abb. 64)
Levha XII-67	Magnesia Artemis Altarı, Arşitrav Friz (Magnesia Kazı Arşivi)
Levha XII-68	Magnesia Artemis Altarı, Anta Başlığı (Humann 1904, Abb. 70)
Levha XII-69	Magnesia Zeus Tapınağı, Anta Başlığı (Yılmaz 2010, Res. 28)
Levha XIII-70	Magnesia Zeus Tapınağı, Sima (Rumsheid II 1994, 141.7-9)
Levha XIII-71	Magnesia Propylon, Anta Başlığı (Kökdemir 2004, Res. 49)
Levha XIII-72	Magnesia Propylon, Anta Başlığı (Kökdemir 1999, Kat. 26)
Levha XIII-73	Magnesia Tiyatro, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 146.4)
Levha XIII-74	Magnesia Tiyatro, Anta Başlığı (Kökdemir 2016, Fig. 6)
Levha XIII-75	Miletos Bouleuterion, Sima (Rumsheid 1994 II, 153.14)
Levha XIII-76	Miletos Gymnasion, Sima (Rumsheid 1994 II, 160.4)
Levha XIV-77	Miletos Leodike Bau, Sima (Rumsheid 1994 II, 163.5)
Levha XIV-78	Miletos Yapısı Bilinmeyen, Sima (Rumsheid 1994 II, 168)
Levha XIV-79	Miletos Yapısı Bilinmeyen, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 171-3)
Levha XIV-80	Miletos Yapısı Bilinmeyen, Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II, 171-4)
Levha XIV-81	Pergamon, Kızıl Avlu, Orhostad (Mathea-Förtsch 1999, Pl. 3-4)
Levha XIV-82	Pergamon, Agora, Arşitrav-Friz (Rumsheid 1994 II, 211)
Levha XIV-83	Pergamon, Agora, Arşitrav-Friz (Rumsheid 1994 II, 213.6-7)
Levha XIV-84	Pergamon, Gymnasion, Arşitrav-Friz (Rumsheid 1994 II, 220.12)
Levha XV-85	Pergamon, Gymnasion, Arşitrav-Friz (Rumsheid 1994 II, 220.12)
Levha XV-86	Pergamon, Gymnasion, Arşitrav-Friz (Rumsheid 1994 II, 188.23)
Levha XV-87	Pergamon, Gymnasion, Dış Sırası-Geison (Rumsheid 1994 II, 209.2)
Levha XV-88	Pergamon, Demeter, Friz (Bohtz 1981, Pl. 16)
Levha XV-89	Pergamon, Altar, Sima (Rumsheid 1994 II, 209.4)

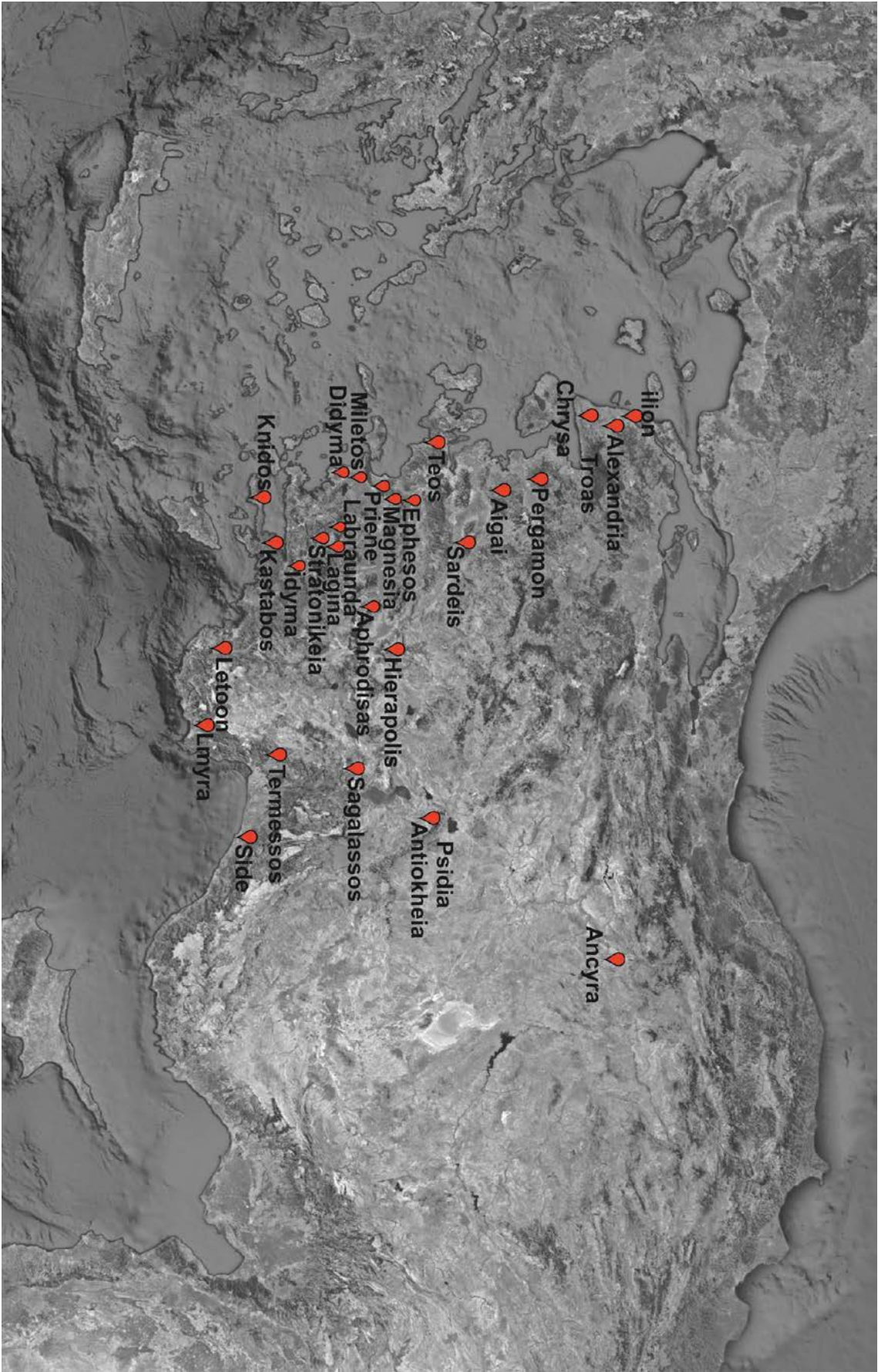
- Levha XV-90** Pergamon,Altar,Plaster (Hepding 1910 11l.4)
- Levha XV-91** Priene, Athena Tapınağı,Sima (Rumsheid 1994 II,293.8)
- Levha XV-92** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Erder, 1967: XXI)
- Levha XVI-93** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II,297)
- Levha XVI-94** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II,298)
- Levha XVI-95** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II,299)
- Levha XVI-96** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II,300)
- Levha XVI-97** Priene, Athena Tapınağı,Anta Başlığı (Mercklin 1962, Cat. no. 104)
- Levha XVI-98** Priene, Zeus Tapınağı,Anta Başlığı (Raeck, 2003: Abb. 58)
- Levha XVII-99-100** Priene, Agora,Anta Başlığı (Rumsheid 1994 II,307)
- Levha XVII-101** Psidia Antiokheia, Augustus Tapınağı, Friz (Özarslan 2012,Kat.18)
- Levha XVII-102** Psidia Antiokheia, Augustus Tapınağı, Friz (Özarslan 2012,Kat.1)
- Levha XVII-103** Sagalassos, Agoranamion,Friz (Rumsheid 1994 II,327.2)
- Levha XVII-104** Sagalassos, Heroon,Friz (Waelkens 2000,Fig.39)
- Levha XVII-105** Sagalassos, Heroon,Friz (Rumsheid 1994 II,328.4)
- Levha XVII-106** Sardis, Artemis Tapınağı, İon Başlığı (Rumsheid 1994 II,366.14)
- Levha XVIII-107** Sardis, Artemis Tapınağı, Akroterler (Hanfann 1983,Fig.175)
- Levha XVIII-108** Stratonikeia, Augustus Tapınağı, Friz(Tırpan 1998, Res.31)
- Levha XVIII-109** Stratonikeia, Augustus Tapınağı, Friz(Tırpan 1998, Res.35)
- Levha XVIII-110** Stratonikeia, Augustus Tapınağı, Anta Başlığı(Tırpan 1998, Res.72a)
- Levha XVIII-111** Stratonikeia, Tiyatro, Friz(Sobra-Masino 2011, Fig.3)
- Levha XVIII-112** Stratonikeia, Tiyatro, Aedikula (Mert 1998, Abb.12)
- Levha XIX-113** Side, Dionysos Tapınağı,Friz (Büyükolancı 2008, Res.13)
- Levha XIX-114** Side, Dionysos Tapınağı,Friz (Büyükolancı 2008, Res.23)

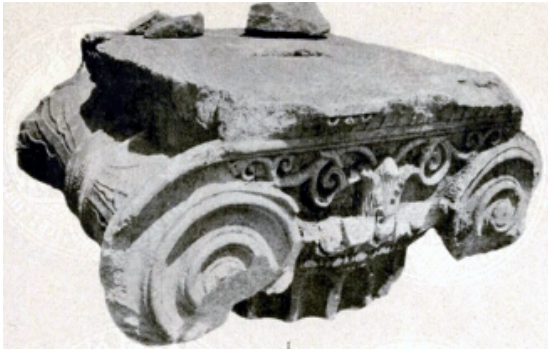
Levha XIX-115 Teos, Dionysos Tapınağı, Akroter (Uz 1990, Fig.8)

Levha XIX-116 Termessos, Tholos, Friz (Rumsheid 1994 II, 359.4)

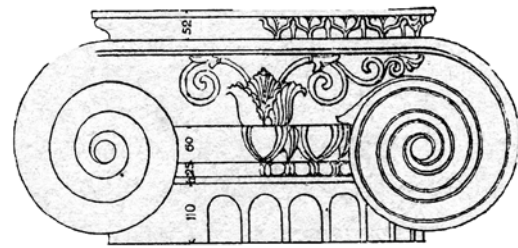
Levha XX-XXIII Tablo.

2

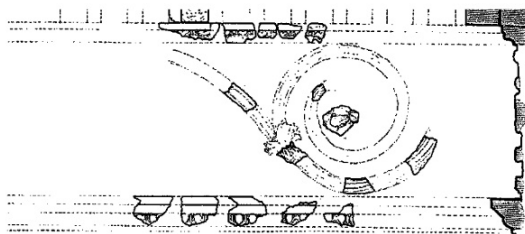
3

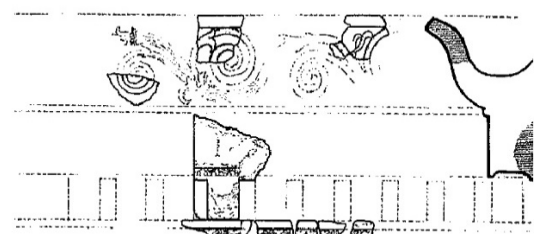
4

5

6

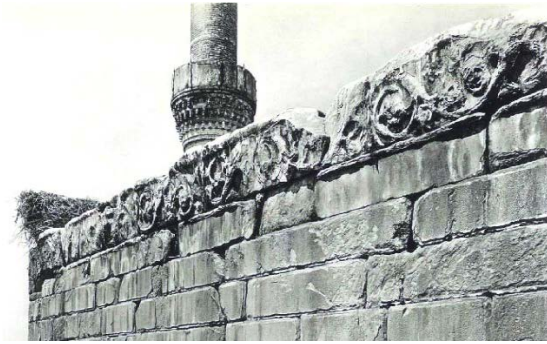
7

8

9

10

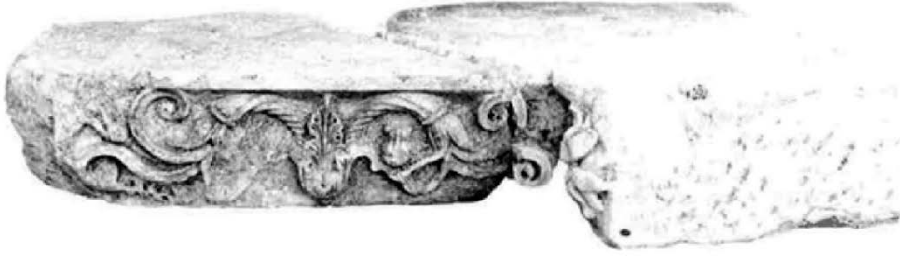
11

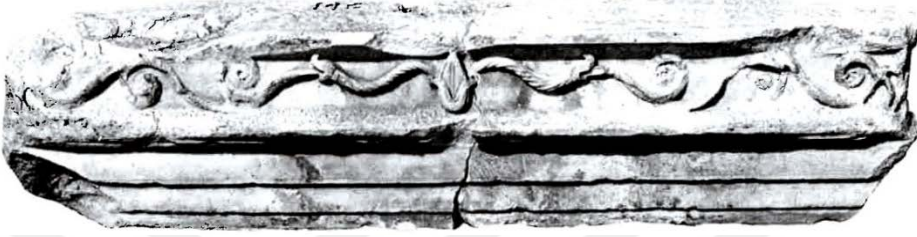
12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

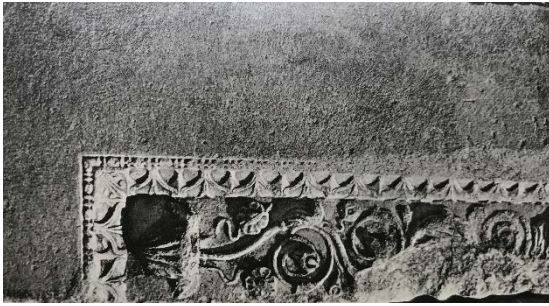
35

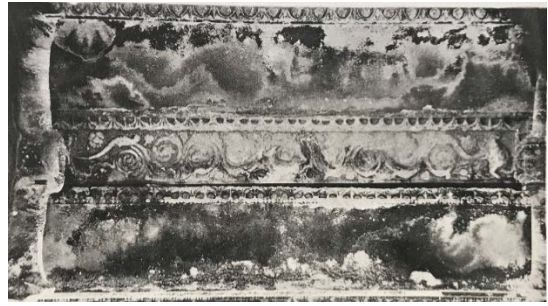
36

37

38

39

40

41

42

43

44

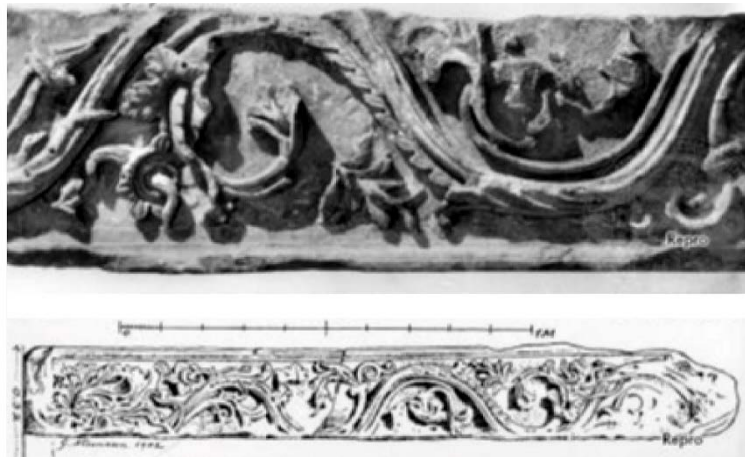
45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

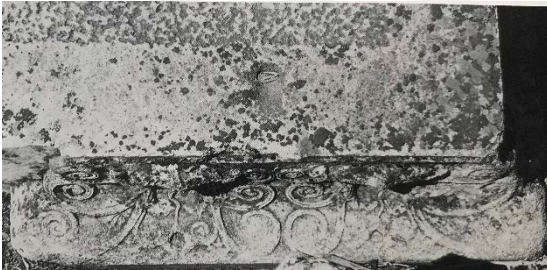
57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

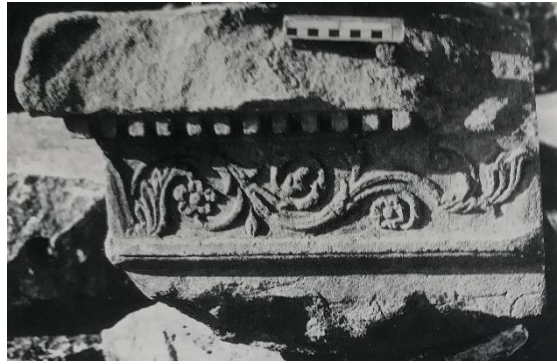
81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

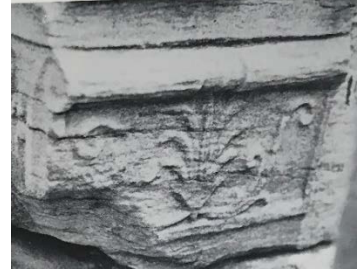
97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

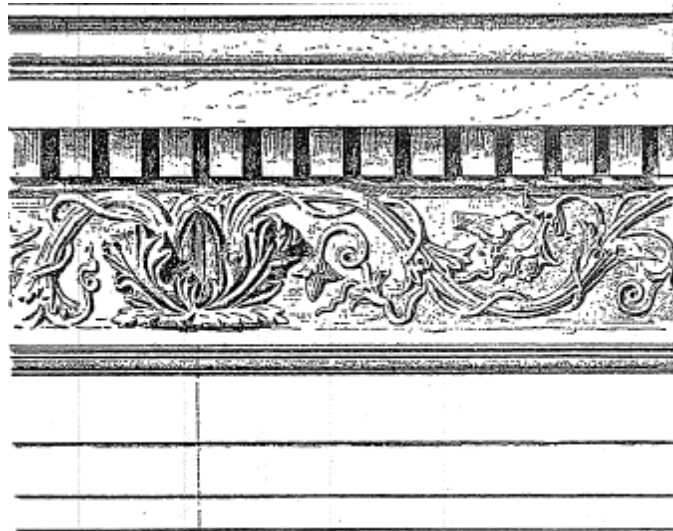
113

114

115

116

Kent-Yapı-Eleman	Tarihi	Tar. Biçimi	Literatür
Aigai Agora-İon Başlığı Levha II-2	Hellenistik	Stilistik	Bohn(1889) 21
	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu		Bingöl (1980) 30
Alexandria Troas Podyumlu Tapınak -Friz Levha II-6	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Görkay (1999) 7
Alexandria Troas Podyumlu Tapınak-Sima Levha II-7	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Görkay (1999) 7
Ankyra Augustus Tapınağı Anta Başlığı, Friz, Söve Levha II-9, Levha III-10,11,12	Augustus	Yazıtlı	Weigand (1937) 420; Akurgal (1987)126f.;
	Tiberius		Hanlein (1981) 513
Ankyra Nymphaeum-Anta Başlığı Levha III-13	Augustus	Stilistik	Kadioğlu-Görkay-Mitchell 2011, 142
Aphrodisias Tiyatro-Friz Levha IV-14,15,16	Augustus	Yazıtlı	Erim (1974) 165; Reynolds (1991) 15;Chaisemartin (1998) 205. 223
Khrysa Apollon Tapınağı İon Başlığı,Sima Levha IV-17, Levha V-18	M.Ö 3. Yüzyıl 2. Yarısı	Stilistik	Rumscheid (1995) 25-55
	M.Ö 2. Yüzyıl ortası		Hoepfner (1990) 30; Özgünel (1990) 35-44
	M.Ö 160-130		Bingöl (1990) 45-50
Didyma Apollon Tapınağı Başlık, Sima, Konsol Levha V-20..., VII-33	M.Ö 300	Stilistik	Knackfuss (1941) 94-101
Ephesos Artemis Tapınağı-Sima, Akroter Levha VIII-40-41	M.Ö 4. Yüzyıl Ortaları	Stilistik	Alzinger 1974, 9 Clayton – Pierce 1995,81
Ephesos Mazeus Mithridates Kapısı Friz Levha IX-43	M.Ö 4-3	Yazıtlı	Alzinger (1974) 9
Ephesos, Arkadiane Caddesi Anta Başlığı Levha IX-47	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Alzinger (1974) 95
Hierapolis Çeşme, Arşitrav Friz Levha X-49	M.Ö 27	Yazıtlı	Söğüt, 2002 197-198
İdyma Plaster Başlık Levha X-50	M.Ö 351-344	Stilistik	Rumscheid 1994, 61

İlion Athena Tapınağı, Sima, Antefiks Levha X-51-52	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Runsheid 1994, 111
Kastabos Hemithea Tapınağı, Sima Levha X-53	M.Ö 4. Yüzyıl M.Ö 300-280	Stilistik	Cook 1960, 17 Runsheid 1994, 19
Knidos Propylon, Sima Levha X-55	M.Ö 4. Yüzyıl Sonu	Stilistik	Love 1972 69-71 Özgan 90-59
Labraunda Andron B, Anta Başlığı Levha XI-56	M.Ö 377-352	Stilistik	Westholm 1963, 133; Hellström 2003, 237-252
Labraunda Güney ve Doğu Proylon, Anta Levha XI-57	M.Ö 203	Yazıtlı	Jeppesen 1955, 126-131
Labraunda Zeus Tapınağı, Anta Başlığı Levha XI-58	M.Ö 377-344	Stilistik	Hellström –Thieme 1982
Lagina Hekate Tapınağı, Başlık Levha XI-59	M.Ö 81	Stilistik	Tırpan-Gider- Büyüközer 2012, 198
Lagina Propylon, Başlık Levha XI-61	M.Ö 40	Yazıtlı	Schober (1933) 15; Rumscheid I (1994) 23
Letoon Leto Tapınağı, Sima Levha XI-63	M.Ö 160-130	Stilistik	Metzger 1977, 62
Lmyra Gaius Caesar Kenotaph, Paye Levha XII-64	M.S 21	Stilistik	Borchhardt (1974) 217ff. 241; Ganzert (1984) 175; Plattner 2012, 255
Magnesia Artemis Tapınağı Friz, Anta Başlığı Levha XII-65, 66	M.Ö 221-220 M.Ö 206-130	Stilistik	Humann, 1904, 22 Gruben 1966, 390
Magnesia Altar, Arşitrav, Anta Başlığı Levha XII-67-68	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu	Stilistik	Rumscheid 1994 25-28 Çetin 2007, 34
Magnesia Zeus Tapınağı Anta Başlığı, Geison Levha XII-69, Levha XIII-70	M.Ö 221-180	Stilistik	Hoepfner 1990 20 Rumscheid 1994 21-18
Magnesia Propylon, Anta Başlığı Levha XIII-71, 72	Augustus M.S 1. Yüzyıl İlk Çeyreği	Stilistik	Rumscheid II (1994) 41 Kökdemir 2011, 122

LEVHA XXII

Magnesia Tiyatro, Anta Başlığı Levha XIII-73,74	M.Ö 290-270	Stilistik	Rumsheid 1994, 57
Miletos Bouleterion, Sima Levha XIII-75	M.Ö 175-164	Stilistik	Knackfuss (1908) 49-99
Miletos Gymnasion, Sima Levha XIII-76	M.Ö 160	Stilistik	Vandeput 1996, 33
Miletos Leodike Bau Levha XIV-77-78	M.Ö 259-253	Stilistik	Knackfuss 1924, 263-278; Rumsheid 1994 105-106
Pergamon Kızıl Avlu, Orthostad Levha XIV-81	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Mathea-Förtsch 1999, 198
Pergamon Agora, Arşitrav Levha XIV-82	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Winter 1908, 382
Pergamon Gymnasion, Friz Levha XIV-83	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu 2. Yüzyıl Başı	Stilistik	Schwandner 1990, 6
Pergamon Asklepion Soter, Diş Sırası Levha XIV-84	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu 2. Yüzyıl Başı	Stilistik	Schwandner 1990, 6
Pergamon Demeter, Friz Levha XV-85	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu 2. Yüzyıl Başı	Stilistik	Bohtz (1981) 34- 35; Zanon 2007, 327-336
Pergamon Altar, Sima Levha XV-87	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu 2. Yüzyıl Başı	Stilistik	Hoepfner 1997, 141-143; Kästner (1997) 56-66
Pergamon Kuzey Hal, Arşitrav Levha XV-88	M.Ö 197-157	Stilistik	Rumsheid 1994, 58
Pergamon Propylon, Rölyef Levha XV-90	M.Ö 197-157	Stilistik	Rumsheid 1994, 58
Priene Athena Tapınağı, Sima, Anta Levha XV-91	M.Ö 350-323	Stilistik	Koenigs (2012) 69-80; Rumsheid (1998) 118-133
Priene Zeus Tapınağı, Anta Başlığı, Sima Levha XV-92	M.Ö 2. Yüzyıl	Stilistik	Rumsheid (1994) 193-198; Bankel 2003, 401-419

LEVHA XXIII

Priene Agora,Anta Başlığı Levha XVI-93	M.Ö 3. Yüzyıl Sonu 2. Yüzyıl Başı	Stilistik	Koenigs 1993, 390-396
Psidia Antiokheia Augustus Tapınağı,Friz Levha XVII-101	Augustus	Yazıtlı	Taşlıalan (1994)253; Özarslan 2012,399 Mitchell- Waelkens(1998) 141
	Tiberius		
Sagalassos Aşağı Agora,Friz Levha XVII-104	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Vandeput 1996,17
Sagalassos Heroon,Friz Levha XVII-105	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Vandeput 1996 21, Waeklens-Loots 2000- 576-577
Sardis Artemis Tapınağı,İon Başlık Levha XVII-106	M.Ö 3. Yüzyıl	Stilistik	Hanfann- Waldbaum 1975,74-87; Bingöl 1980 ,24
Sardis Artemis Tapınağı,Akroter Levha XVIII-107	M.Ö 3. Yüzyıl	Stilistik	Butler 1925, 69; Yegül 2012, 95
Stratonikeia Augustus Tapınağı,Friz,Anta Levha XVIII-108,109	Augustus	Stilistik	Tırpan 1998, 58-59; Mert 2008,14-16
Stratonikeia Tiyatro,Friz,Aedikula Levha XVIII-111-112	Augustus	Stilistik	Mert 2008,14-16
Side Dionysos Tapınağı,Friz,Söve Levha XIX-113	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Büyükolancı 2008, 268-269
Teos Dionysos Tapınağı,Akroter Levha XIX-115	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Uz 1990: 51-61; Kadioğlu 2012,513-514
Termessos Tholos,Friz Levha XIX-116	M.Ö 1. Yüzyıl	Stilistik	Rumsheid 1994, 169.